(સચિત્ર.) સરોવરનાં સુંદરી. (સચિત્ર.)

કીંમત ૦—૧૨—૦

યુવકરાજ

(વાંચો) સચિત્ર સદેવંત સાવળીંગા. કીંમત ૦—૧૦—૦

(વાંચો) સચિત્ર પ્રધાન દીવાન. કીંમત ૦—૧૦—૦.

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.
રીચીરોડ—અમદાવાદ.

—ॐ—

॥ શ્રી સરસ્વત્યૈ નમઃ ॥

સરોવરની સુંદરી.

—::વા::—

"ગુલાબનું ફૂલ."

(ભાગ બીજો.)

(એક કાલ્પનિક ડિટેકટીવ નવલકથા).

યોજક —" પુષ્પ " તે

(રાજા ભરથરી, રંગમાં ભંગ, વીણા-વેલી ઇત્યાદિના લેખક.)

પ્રકાશક:—

રણછોડલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

ઢીચીરોડ—અમદાવાદ.

દ્વીતીયાવૃત્તિ. સંવત ૧૯૮૨. પ્રત ૨૦૦૦

કીંમત ૦–૧૨–૦

વિષયાનુક્રમ.

———:૦:———

પ્રસ્તાવના.

મ્હારે જે કંઇ કહેવાનું હતું, તે હું આ પુસ્તકના પ્રથમ ભાગમાંજ લખી ગયો છું. છૂટાં છવાયાં હૃદયના બેએક બાકીના અને બેએક નવીન સ્ફૂરેલાં ઉદ્‌ગારો ! આમાં તો માત્ર જણાવીશ.

દેવી સરસ્વતીને કંઠે મ્હારી આ અગીઆરમી પુષ્પ–માળા ! પ્રથમ દશ પુષ્પ–માળા જેટલાં પરિમલ ! સૌન્દર્ય અને માધુર્ય એમાં છે કે નહિ ? એનો નિર્ણય આપને સોંપુ છું. પરન્તુ એટલું તો ખરૂં ! કે દિન દિન પ્રત્યેક લેખકની લેખીની મ્હોટે ભાગે સુધરતી જાય છે ! જેમ બાળક ! મ્હોટું થતાં ! બુદ્ધિમાં ને વયમાં વધતાં ! બોલવે, ચાલવે, અને ખાવે પિવે કંઇક સમજણું થતું જાય છે.

ડિટેકટીવ નવલકથાની ગણત્રી સાહિત્યમાં ભલે હોય ! કે ન હોય ! (ન હોય ! તો તે શા માટે ? એ ઇશ્વર જાણે ! પરન્તુ આવી નવલકથાઓ ગુર્જર–સાહિત્યના ગૌરવમાં હીણપ તો નથીજ લગાડતી, એ તો ચોક્કસ પછી ભલે ! સાહિત્યકારો એમ માને ! કે આ પ્રકારની નવલકથાઓ સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં કશી સુન્દર વૃદ્ધિ નથી કરી શકતી ! પ્રત્યેકના અભિપ્રાય ને માન્યતા પ્રત્યેકને મુબારક ! સાહિત્યનું ક્ષેત્ર ખેડવા સર્વ સાહિત્યકારો સ્વતંત્ર !

આ પ્રકારની નવલકથાને ડિટેકટીવ નવલકથા કહેવી કે કેમ ! એ પણ મ્હારે માટે તો એક ગંભીર પ્રશ્ન છે. નામ અને માંહે આલેખાયલું કામ જોતાં કોઇ એને ડિ. નવલકથા નજ કહે. હું યે નથી કહેતો. ખરૂં જોતા એક કાલ્પનિક અને સર્વ સાધારણ સામાજીક કથા છે. છતાં સૌને આજે ઉપર ડિટેકટીવ શબ્દ લખેલો જોઇએ છે...તો આમાં તે પણ છે.

જન સમાજ મ્હારી આગળની કૃતિઓની માફક આ કૃતિને પણ ઉત્સાહપૂર્વક વધાવી લેશે, તો ઈશ્વરકૃપાએ હું આથીએ સંગીન કૃતિઓ વાંચક સમક્ષ ધરવા શક્તિમાન થઇશ.

પ્રભો ! મ્હારી એ શુભાભિલાષા પાર પાડે ! એજ પ્રાર્થના.

સંવત્ ૧૯૮૧
—શ્રાવણ—
શ્રી કૃષ્ણજયન્તિ—જન્માષ્ટમી.

ભવદીય—સાહિત્યસેવક,
ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી "પુષ્પ."
વાડીફળીઆ પગથીઆ શેરી—સુરત

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

ટુંક સમયમાં પ્રથમ આવૃત્તિ ખપી ગઈ છે. અને અમે ઠક્કર હરિલાલ જીવણલાલ બુકસેલર પાસેથી તેમને યોગ્ય બદલો આપીને ફરી છાપવા છપાવવાને તમામ હક્ક અમે ખરીદ કર્યો છે. પુષ્કળ માગણી આવવાથી અસલ નકલ પ્રમાણે આ બીજી આવૃત્તિ છપાવી છે. તેથી આ છે કે આશા બીજી આવૃત્તિનો પણ પ્રથમ આવૃત્તિ માફક અમારા કદરદાન ગ્રાહકો તરફથી સારા ઉઠાવની આશા રાખીશું.

લી૦ સેવક,

રણછોડલાલ મોતીલાલ બુકસેલર

ઠે૦ રીચીરોડ—અમદાવાદ.

સરોવરની સુન્દરી

:: વા ::

"ગુલાબનું ફૂલ."

(ભાગ બીજો.)

પુષ્પઃ—૧લું.

" સાહસ અને પસ્તાવો !"

વિચારો દ્વિજની નારી......નકામો નોળને મારી,
પછી પસ્તાઇને રોઇ......નહી સાહસ કરો કોઈ.

*　*　*　*　*　*

રે ! પસ્તાવો વિપુલ ઝરણું સ્વર્ગથી ઉતર્યું છે,
પાપી તેમાં ડૂબકી દઇને....પુણ્યશાળી બને છે.

કલાપી.

"ઓહ ! ગઇ ! એ ગઈ સરોજ ગઇ !" બહાદુર બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહના મુખમાંથી આટલાજ શબ્દો બ્હાર પડી ગયા.

મધ્યરાત્રિની ભયાનક શાન્તિમાં સરિતાના ગંભીર જળમાં એક જબરજસ્ત ધબાકો થયો.

નિષ્કલંકીત સરોજ! સરોવરની સુન્દરી! પતિની આંખમાં કલંકીની કરતાં અગાઉ પોતાની નિર્દોષતાની પ્રતીતી દેવા એ પ્રભુના દરબારમાં પ્હોંચી ગઇ. ગુલાબસિંહ એ તણાતી દેવીને ફાટી આંખે જોઇ રહ્યો. તેની આંખોમાંથી અવિરામના અશ્રુપ્રવાહ વહી રહ્યો હતો. શંકાનો કીડો મગજમાંથી નીકળી જતાં તેને જગત આખું અંધકારમય ભાસતું હતું. સરોજના આ અણધાર્યા સાહસે તેનું પાગલ હૃદય પણ જાતના એક દ્રઢ વિચાર વિના ધૂમી રહ્યું હતું.

" સરોજ! સ્વર્ગીય દેવી! મ્હને માફ કરજે. હું આંધળો ત્હારા પવિત્ર અને નિર્દોષ ચારિત્ર્યમાં શંકા કરતાં જરૂર ભૂલ્યો છું. ત્હારા આટલાં અને આવાં વિશાળ દયાળુ દીલને જાણવા હું ખરેખર અશિક્તિમાન નિવડયો. હાય! ત્હારી એ બાળકી સરયુ! "બા કયાં ગઇ?" પૂછશે, ત્યારે હું તેને શો જવાબ દઇશ?

શંકીત–હૃદયના માનવો કરતાં ન કાંઇ વિચારતાં,
સાહસ કર્યા પૂઠે નાકામા શીદ આંસુ સારતાં?
હૈયાફુટાં! નિર્દય જીવો! પ્હેલાં દયાને ત્યાગતાં,
હીરો ગુમાવી હાથથી...પાછો પછીથી માગતાં.

ખરેખર!

જીવતાં ન જેનાં સદ્દગુણો દુનિયાથી સંભારાય છે.
તેનીજ મૂવે ખોટ ઘરમાં કેટલી? સમજાય છે.
ઢોળાયલા દૂધની ઉપર અફસોસ! હાય! કરાય છે,
રાંડયા પછી દુનિયા! બધાને કેમ ડાહપણ થાય છે?

હુંજ મૂર્ખ, કે મ્હેં તેનું કહ્યું ન માન્યુ...

આંસુ ભરેલી આંખ! કરુણાલાપથી હૈયું ભર્યું,
તે જોઈ પણ નહિ હાય! પત્થરનું હૃદય આ પીગળ્યું.
નિર્દોષતાની ખાતરી...નિર્દય હૃદયને થઇ નહિ,
એ પાપીણી શંકા! પ્રભુ! મ્હારા હૃદયથી ગઇ નહિ.

નક્કી મ્હારૂં પવિત્ર હૃદય પલટાઇ ગયું, અને તેનેજ લઇને આ વિમાસવાનું થયું. ક્ષમા કર! ક્ષમા કર! એ દેવી! જો હું ભૂલ્યો હોઉં! તો જીંદગીમાં આ પ્હેલીજ વાર! અને તેને માટે મ્હને ત્હારા સદાના વિયોગની ભયંકર શિક્ષા થઇ ગઇ છે. છતાં પણ એ ભૂલને માટે એ દયાળું દેવી! ત્હારી અને એ દયાળુ પ્રભુની એક સરખી અંતઃકરણથી માફી ચાહું છું. અરેરે! આ અભાગીએ તને બહૂજ અન્યાય આપ્યો છે...

ભયંકર ભૂલ છે મ્હારી...ત્હને અન્યાય આપ્યો છે,
સતી! અંતરધ્વનીને મ્હેં અભાગીએ ઉથાપ્યો છે.
અહા! કુદરતણી શિક્ષા જીવનભર યાદ આ રે'શે,
હવેથી જીંદગીમાં "જોઇને ચાલો" સદા કે'શે.

અફસોસ! મ્હે શું કર્યું?

સાહસ અવિચારી બની! જે માનવીથી કરાય છે,
તેની દશા પાછળ પછી મ્હારી પ્રમાણે થાય છે.
આંખો વિષેથી આંસુની ધારા ઉહ્નો ઉભરાય છે,
"અવિચારી પગલું કયાં ભર્યું?" કહી બાપડાં પરતાય છે.

સમય અને શક્તિ ઉપર પ્રથમ વિચારો ખૂબ!
તે પછી સાહસ ખેડવા! માનવ! પગલું મૂક."

પત્નીના આપઘાતના કારી ઘાએ પીડાતો પવિત્ર બ્હારવટીઓ પ્રભુને નમ્યો. નીચે વહેતી સરિતાના પ્રવાહ પ્રતિ તેણે એક નજર નાખી થોડી વાર જોઇ રહ્યા પછી પુનઃ તે બોલ્યો...

"હૃદયનો તાપ એમને એમ હોલવાય ! એમ નથી લાગતું...હા... સાંભળો ! એજ ! એજ સાદ ! મધુરો કંઠ...મ્હારી સરોજ મ્હને પોતાની પાસે બોલાવે છે...ચાલ...

જગતમાં જીવ જે જન્મ્યાં...બધાં તે ચાલવાનાં છે,
કરેલા કર્મના સહુને...હિસાબો આલવાના છે.
અગર સ્નેહી ! અગર શત્રુ !...ત્યહાં ભેગા થવાના છે.
શુભાશુભ કર્મના...કડવાં મીઠાં ફળ ચાખવાના છે.

અને તેમાંનો હુંયે એક હોઇશ. મ્હારો પણ એ પ્રભુએ ઘેર ન્યાય થશે. હીસાબ પૂછાશે. અને તે વખતે...

ધર્મી થવાના ખૂશ...જ્યારે પોક પાપી મૂકશે,
ઉંચી ગણાતી ગરદનો પણ એ જગ્યાએ ઝૂકશે.
જગ ! પૂણ્યવન્તાને ચઢાવી પુષ્પ મરતાં પૂજશે,
પણ પાપીના મુડદાં ઉપર સૌ થૂ કહીને થૂકશે.

અને હું પણ એ દરબારમાં ચુકાદો સાંભળીને ચોધારે આંસુએ રડી પડીશ.

અહા ! નિર્દોષ નારીને...અતિ અન્યાય મ્હેં આપ્યો,
સુખી ઘરમાં અભાગીએ...સળગતો કાકડો ચાંપ્યો.
ગુમાવ્યું રત્ન મુર્ખાએ...હવે પસ્તાઉં છું પૂરો,
બનાવ્યો અંધ શંકાએ ! વીરાઓ ! વ્હેમ છે બુરો.

દેવી ! દેવી ! મ્હારી સરોજ ! મ્હારા હૃદયના ઉભરાઓ હવે હું કયાં?કોનીપાસે ઠાલવીશ ? ત્હારા વિના સૂના;લાગતા સરોવરને ! ઘરને ! અને સંસારને હું ત્હારી ખોટ શી રીતે પૂરી પાડીશ ? દેવી !દયા કર !

ભૂલેલા જીવને માટે દયા શિક્ષાજ મ્હોટી છે.
સતી ! સુધારવા માટે ક્ષમા એ શ્રેષ્ઠ સોટી છે.

ઉભી રહે ! હું પણ આવું છું...

અપરાધી હું અરજી દયાની ! ત્હારી પાસે લાવું છુ,
ભૂલમાં કરેલી ભૂલને પસ્તાઇ ધોવા લાવું છુ.
સાહસ અવિચાર્યું અરેરે ! હાય ! કરતાં થઇ ગયું,
સુરદાસ તુલસીદાસને પણ ભાન પાછળથી થયું,
તો પછી હું પણ તેવોજ એક પામર મનુષ્ય છું...

ઉભી રે' સ્વર્ગમાં દેવી ! હવે તુજ પાસ આવું છું,
જગત્‌ના જીવને છેલ્લો...હૃદય-સંદેશ કા'વું છું.
નહિ જો હોય પસ્તાવું...વિચારીને કદમ ભરજો,
કદી શંકીત-હૃદય ! સાહસ અવિચાર્યું નહિ કરજો"

ગુલાબસિંહ પસ્તાયો. વગર વિચાર્યું સાહસ એટલેજ પસ્તાવાનું પગથીઉં.

ગુલાબસિંહ આ છેવટના શબ્દો બોલી સરોજનો આઘાત ન સહન થવાથી પાગલ બની સરિતાના ગંભીર જળમાં પ્રિયાની પૂઠે પડવા નીચો વળ્યો ! એકજ પળ ! અને એક ચમત્કાર બન્યો. સાહસ કરવા તત્પર બનેલા લૂટારૂને પાછળથી કોઇએ પકડી લીધો.

---*---

પુષ્પઃ-૨જું

" સેવકધર્મ !"

ચઢતી ઉપર ચાળીસને પડતી ઉપર એકે નહિ,
સંસારમાં શ્રીહીનને કોઇ કદી દેખે નહિ
સંકટ વિષે સ્વાર્થી સગાંઓની પરીક્ષા થાય છે.
આપ-તીકાળે આપણું છે કોણ ? તે સમજાય છે.

બીજું માનો કે ન માનો એ તમારી મુન્સફી ઉપર છે, પરંતુ એટલું તો અવશ્ય જાણજો કે પ્રભુ કોઇનો ગયો નથી, જતો નથી અને જવાનો પણ નથી. એ સર્વવ્યાપી વિશ્વેશ્વર સદાસર્વદા સંકટમાં સપડાયલાં સજ્જનોને દુર્જનોના હાથમાંથી બચાવી લે છે.

દુર્જનોને મારવા ને સજ્જનોને તારવા,
અવતાર લે છે **શ્રીહરિ** ! નિજ ભક્તને ઉદ્ધારવા.

પરન્તુ તે કયારે ? કયાં ? અને કયે સ્વરૂપે આવશે ! તેની ખબર નથી રહેતી !

બદમાશ ડિટેકટીવ ભાનુના દગાનો—ધક્કાનો ભોગ થએલ વીરો પર્વતની ઉંચી ખીણ ઉપરથી (પગલપસીજવાથી) નીચે પડયો. પોતાનો અંતિમ કાળ તેણે પાસેજ જોયો. પરન્તુ વિધાતાએ તેનું

આયુષ્યય હજુ બાકી રાખ્યું હતું. જેને લઇને તે પણ ભયંકર આફતમાં વગર ઇજાએ ઉગરી ગયો. એ ઇશ્વરકૃપા નહિ તો બીજું શું ?

જે રસ્તે વીરો પડી ગયો, તેજ રસ્તે એ પહાડી ભૂમિમાં અધવચ્ચે એક વૃક્ષ ઉગેલું હતું. દૈવયોગે નીચે પડતા વીરાના હાથમાં તેની મજબુત ડાળીઓ આવી ગઇ. તે પહાડના મધ્ય ભાગે વૃક્ષશાખા પકડી તેની ઉપર લટકી ગયો.

આવી સ્થિતિમાં રહ્યાને તેને થોડી વાર થઈ હશે; એટલામાં તેની ચકોર આંખોએ નીચે અંધારામાંથી કોઇ મનુષ્ય વ્યકતિને પસાર થતી જોઇ. મદદને માટે બૂમ મારવા નિશ્ચય કર્યો. પરન્તુ પહાડ ઘણોજ ઉંચો હોવાથી બૂમ નીચેની વ્યક્તિ સાંભળી શકે એમ ન્હોતું. વીરાના ભેજામાં એક નવી યુક્તિ આ વેળા સુઝી આવી, તેણે એક હાથે ઝાડની ડાળી મજબુત પકડી આખા શરીરનો ભાર ટેકાવ્યો. જીવલેણ સાહસ ખેડતાં આ બહારવટીઆના વીર સેવકે બીજે હાથે કમ-પટામાંથી પોતાની પિસ્તોલ ખેંચી કાઢી. નીચે બા'ર કર્યો.

ભયંકર અવાજે તે નીચેની વ્યક્તિનું ધ્યાન ખેંચ્યું. પોતાની ઉપર બરાબર દ્રષ્ટિ પડે એ માટે વીરાએ ઉપરાઉપરી પિસ્તોલના પાંચ બ્હાર કર્યા. જેના પ્રકાશથાં નીચેની વ્યક્તિએ બા'ર કયાંથી થાય છે? તે જોઇ લીધું તે ઉપર દોડી આવી,

પહાડની ઉપરની બાજુએથી વીરો થોડોજ નીચે હતો. પેલી અજાણી વ્યક્તિએ ઉપર આવી પિસ્તોલના બાર કરનારની તપાસ કરવા માંડી, પરન્તુ તેને કોઇ દેખાયું નહિ. તે પાછા ફરવાની તૈયારીમાંહતી. ત્યાં તેને વીરાની બૂમ સંભરાય...

"આમ આવો ! આમ આવો !"

નવીન વ્યક્તિ દોડી. તેણે ગજવામાંથી એક ચકમકનો પત્થર કાઢી સૂકું ઘાસ સળગાવ્યું. પ્રકાશ ચારે બાજુ પડયો. મુખ ઉપર અજવાળું પડતાંજ તે વ્યક્તિ બોલી ઉઠી...

"કોણ ? વીરો ?"

પરન્તુ **વીરો** હજુ તેને ઓળખી શકયો ન હતો. આવનાર વ્યક્તિએ કમરે બાંધેલું એક લાંબુ દોરડું છોડી નાખ્યું, દોરડાને એક છેડે પત્થર બાંધી તેણે ઝાડ ઉપર નાખ્યો. થોડી વાર આમ પ્રયત્ન કરવા પછી તે સફળ થયો. **વીરા**ના હાથમાં દોરડાનો એક છેડો આવ્યો, જે તેણે ઝાડની મજબુત ડાળી સાથે બાંધી દીધો. જ્યારે બીજો છેડો પેલી નવીન વ્યકિતએ પહાડ ઉપરના એક જબરા પત્થરની આસપાસ લપેટી દીધો.

ભડભડાટ બળતા સુકા ઘાસના પ્રકાશના આધારે આધારે દોરડા વાટે **વીરો** પહાડ ઉપર આવ્યો.એજ પ્રકાશમાં તેણે પોતાના મદદકર્તાનું મોઢું જોયુ. તે બોલી ઉઠયો. "કોણ ? તમે...યુ..."

વીરો આગળ ન બોલ્યો... પોતે આ સ્થિતિમાં કેવી રીતે આવી પડયો? તે વાત તેણે પોતાના એ બચાવનારને કહી સંભળાવી પ્રત્યુત્તરમાં પેલો બચાવનાર બોલ્યો.

"ભા............"

"ચૂપ ! તમે મ્હને **વીરાનેજ** નામે બોલાવજો." **વીરાએ** તે નવીન વ્યક્તિને કોઇક છૂપો ભેદ ઉઘાડો પાડતાં અટકાવી.

"વારૂ ! **વીરા** ! પેલી આઘે નદી આવી રહી છે, તે તો ત્હેં જોઇ છેને ?"

"હા !"

" તો સાંભળ ! હું મ્હારી ઝુંપડીમાંથી કોઇ એક વિચિત્ર વ્યક્તિની પુંઠે પડયો હતો. તેની પાછળ દોડતાં દોડતાં મ્હેં અર્ધરસ્તે એક સ્ત્રી અને પુરૂષ એમ બે વ્યક્તિઓને એ સરિતાની ઉંચે આવેલા પર્વતની ભેખડ ઉપર જતાં જોયાં છે. પરંતુ હું તેમની પાછળ ન ગયો. મ્હારૂં ધ્યાન મ્હારા હાથમાંથી છટકેલી વ્યક્તિ ઉપર હતું. તેની શોધમાંજ હું નીકળ્યો હતો. પરંતુ મ્હને ભુલથાપ આપી ને છટકી ગઈ છે. હું એનીજ શોધમાં અહીં ફરતો ફરતો આવ્યો હતો. પરન્તુ એટલામાં અચાનક ત્હારો મેળાપ થયો. "

"તેનું માથું ખુલ્લું હતું ?" વીરાએ પૂછ્યું.

" હા ! તે ઉપરાંત તેનો પોશાક પણ કોઇ રાજ્યના સત્તાધારી સેવક જેવો હતો. વળી કેમ જાણે તે કોઈના હાથમાંથી છુટી ન્હાઠો ન હોય? તેમ જીવ લઇને દોડતો હતો. "

" નક્કી ત્યારે તો એજ." વીરો પોકારી ઉઠયો.

" કોણ ?"

મ્હને આ દશામાં મુકી ન્હાસી જનાર બદમાશ ડિટેકટીવ ભાનુ."

વીરાની કલ્પના સત્ય હતી. પેલી નવીન વ્યક્તિએ પુછ્યું. "ત્યારે હવે શું વિચાર છે ?"

"હું મારૂં છું કે એની તપાસ મ્હને જકરવા દે તો સારૂં! અને તું પેલી ભેખડને રસ્તે જઇ થોડા વખત ઉપર અહીંથી પસાર થનાર એ બે વ્યક્તિઓની તપાસ કર."

બંને છૂટા પડયાં. પરન્તુ વીરો એ ન સમજી શકયો, કે એ એક પુરૂષ અને એક સ્ત્રી કોણ હશે ? વિચાર કરતો અને શોધતો વીરો પેલી ભેખડવાળી જગ્યાએ આવી પહોંચ્યો. ત્યાં થોડે દૂરથી તેની નજર

જળમાં ઝંપાપાત કરતી એક વ્યક્તિ ઉપર પડી. જે ગુલાબસિંહ પોતે હતો. વીરાએ દોટ મૂકી, અણીનેજ પ્રસંગે તેને પકડી લીધો.

'કોણુ મ્હારા અન્નદાતા માલીક!" ગુલાબસિંહનું મોઢું જોતાંજ વીરો બોલી ઉઠયો-

"હા! તું કોણુ વીરો?"

"હા પ્રભુ! આ શું? તમે અત્યારે અહીં ક્યાંથી?"

"એ વાત કરવાનો અત્યારે વખત નથી. વીરા! તું..."

"કેમ અટકી ગયા? બોલો...પ્રભુ! શી આજ્ઞા છે?"

"સરોજે અહીંથી પડી આપઘાત કર્યો છે. તું દૂર થા! ખસ... મ્હને એની પાછળ જવા દે...પડવા દે...બચાવવા દે..."

"નહિ! ધીરજ રાખો! પ્રભુ! આપની સરોજને બચાવવા હું પડું છું...તમે જાવ...સૂતેલી સરયુની સંભાળ રાખો...વીરા ઉપર પૂરેપૂરો વિશ્વાસ મૂકો! હું સરોજને બચાવી...આ...આવ્યો..."

જોતજોતામાં સ્વામીભક્ત સેવક વીરો! નદીના જળમાં કૂદી પડ્યો. એનું નામ તે સેવકધર્મ!

પોતાના પ્રાણુની પરવા ન કરતાં સ્વામીના સુખને ખાતર સરિતાના ઉંડા જળમા મધ્યરાત્રિએ વગર વિચારે ઝંપલાવનાર વીરાને માટે ગુલાબસિંહના મુખમાંથી ધન્યવાદના ઉદ્ગારો સરી પડયા...પળ ભર તે સરોજના આઘાતને પણુ ભૂલી ગયો..."શાબાશ! સ્વામીભક્ત સેવક! શાબાશ!"

ધન્ય છે વીરા! તારા સેવક ધર્મને! તારી જનેતાની કૂખને!
પરમેશ આપો પુત્ર તો! આવાં ભવોભવ આપજે.
મા ભારતીની કૂખથી...આવાંજ રત્નો પાકજે.

પુષ્પઃ-૩ જું.

" એ આંસુભરી યાદ ! "

પ્રભાત થયું. છતાં હજુ વીરો ન આવ્યો તે નજ આવ્યો. અધીરો ગુલાબસિંહ તેની વાટ જોઈ જોઈને થાકયો. તરેહ તરેહના સારા નઠારા વિચાર તેના મગજમાં આવવાં લાગ્યાં આખી રાત્રિમાં એક પળ માત્ર પણ તેણે આંખો ન્હોતી મીંચી. ઉજાગરા અને આંસુઓથી તેની આંખો લાલ થઈ ગઈ હતી. તેનું ચિત્ત ઠેકાણે ન હતું. તેની નજર શય્યામાં સૂતેલી સરયુ ઉપર પડી.

ફરી પાછી સરોજ સાંભરી ! પ્રેમાળ પત્નીની નિર્દોષ અને પવિત્ર છબી દ્રષ્ટિ સમક્ષ ખડી થઇ. સ્નેહભીનું હ્રદય રડી પડયું. તેની આંખોમાં પાણી ભરાયાં સૂતેલી પુત્રીના ગાલે પિતાએ એક પ્રેમાળ મધુરૂં ચુંબન કર્યું,

સરયુ જાગી ઉઠી. પ્રેમાળ પિતાએ પ્રેમથી તેને છાતીએ લગાડી. નિર્દોષ કન્યાએ સ્વાભાવિક પ્રશ્ન કર્યો...

" બાપૂ ! બા કયાં છે ?"

મહા મહેનતે હ્રદય ઉપર પત્થર મૂકી ગુલાબસિંહ બોલ્યો... " બહાર ગઇ છે...બેટા ! જા...તું નાહી આવ...એટલે આવી રહેશે"

સરયુને સમજાવીને સ્નેહ–સરોવરમાં સ્નાનાર્થે મોકલી વ્હારવટીઓ એકદમ રડી પડયો. તેના હૃદયમાં એમ સજ્જડ ઠસી ગયું કે હવે આ જન્મમાં તો કદાપી તેની પ્રિય સરોજ તેને પાછી મળનાર નથી. તેમજ વીરો પણ એ અગાધ સરિતાના જળમાં કદાચ સદાને માટે ન પોઢી ગયો હોય ! ગદ્‌ગદ્‌ કંઠે તે બોલ્યો...

"ઓ દયાળુ ઇશ્વર ! જો મ્હેં જન્મભર પવિત્ર વર્તન કીધું હોય ! જગતની રમણીઓને માતા પુત્રી અને ભગિનીઓની પવિત્ર નજરથી નિહાળી હોય ! તો મ્હારી આટલી ભૂલ તું માફ કરજે."

હે દયાળુ ઇશ્વર ! હવે તો દયા ત્હારી ચ્હાઉં છું.
જે ભૂલ કીધી ! તે બદલ ! પૂરેપૂરો પસ્તાઉં છું.
આધાર તું છે એકલો ! ત્હારૂંજ શરણું સાહું છું.
વિશ્વાસ રાખો ! દેવતા ! સોગન તમારા ખાઉં છું.

હવે હું જીંદગીમાં નહિ ભૂલું. જોઇ વિચારીનેજ હમ્મેશાં પગલું ભરીશ ! આવું અવિચારી કામ કદાપી નહિ કરીશ. પરન્તુ મ્હારી આટલી નમ્ર અરજ જરૂર ધ્યાનમાં ધરજો. મ્હારી સરોજ મ્હને પાછી મળે ! એટલું તો અવશ્ય કરજો...

ધોવાઇ જાતાં પાપ ! આપોઆપ એ બોલાવશે.
અમ પ્રેમ સાચો દેવના સિંહાસનો ડોલાવશે.
દેવી ! પતિવ્રતના પ્રભાવે ! પાછી અહીંઆ આવશે,
નહિનો જીગરના આંસુઓ જીતી સતીને લાવશે.

અગર તેમ નહિ તો—

વાયુ ! સતીને સ્વર્ગમાં સંદેશ મ્હારો કા'વશે,
મોડી અગર વ્હેલી અચળ પ્રીતિ અમારી ફાવશે.
સ્વર્ગે સતીને તું અહા ! પ્રાણેશ્વરી ! શરમાવશે,
ઇશ્વર ! ત્હને નક્કી જગતમાં આવવા ફરમાવશે.

= સરોવરની સુંદરી. (ભાગ બીજો.) =

ગુલાબસિંહ બહારવટીઆ પોતાની પુત્રી સરયુને જોઇ પોતાની પત્નીને યાદ કરે છે. (વધુ માટે જુઓ પ્રકરણ ત્રીજાં.)

આજેજ લખો **ઝેરની પ્યાલી.** આજેજ લખો

(કરૂણ રસથી ઓતપ્રોત સામાજીક નવલકથા.)

પ્રીતિનાં પંથની વચ્ચે રહ્યાં કંટક-તરુ ફાલી.
ગુમાવ્યાં પ્રાણ ! કે પાગલ બન્યા ! એ પંથ પર ચાલી.

પનોતું પ્રીત વિણ જીવ્યું ! પ્રણયની વાત છે વહાલી.
પ્રેમીજન પ્રેમને ખાતર ! પીવાની ઝેરની પ્યાલી.

પવિત્ર પ્રેમને ખાતર ઝેરની પ્યાલી વ્હાલી ગણી કંઠમાં ખાલી કરનાર આર્ય-રમણી અને આર્ય કુમારિકાની આ આંસુભરી કથની એકવાર અવશ્ય વાંચો. જેને પાને પાને તમે અશ્રુબિન્દુઓ વેરશો. મૂલ્ય આઠ આના.

રણછોડલાલ મોતીલાલ બુકસેલર રીચીરોડ, અમદાવાદ.

અને પછી તું મ્હને મળજે. આપણે બેઉ સંસારમાં સ્નેહ સંપથી સ્વર્ગ ઉતારશું.

અરે! પણ આ શું? હું આ બધુ ગાંડાના માફક શું લવ્યો જાઉં છું...હા...હા...હા...હા...ખરેખર સરોજ! સરોજ! ત્હારા આઘાતે હું પાગલ બની ગયો છું...તું મ્હને બોલાવે છે? ઉભી... રહે...આ...આવ્યો..."

પ્રિયાના શોકમાં દિવાના બનેલા ગુલાબસિંહે શય્યા નીચેથી ભરેલી પિસ્તોલ હાથમાં ઉપાડી. આપઘાત કરી મરવાના વિચારે તે પોતાનીજ છાતી સ્હામે ઉંધી ધરી...

પરન્તુ એટલામાંજ ત્યાં વીરો આવી પહોંચ્યો..."હાં! હાં!... પ્રભુ!...આ શું?" કે'તાંજ એક ઝપટ મારી તેણે પિસ્તોલ ખુંચવી લીધી. ગુલાબસિંહની નજર વીરા ઉપર પડતાંજ પાછો તે હોશમાં આવ્યો...તેણે વીરા સ્હામું ટગર ટગર જોયું.

જ્યારે વીરાની આંખોમાં પાણી હતાં. ટાંટીયા ધીરા ઉપડતાં હતાં. મોઢા ઉપર નૂરનું નામ ન્હોતું...

ગુલાબસિંહ તેના મુખ ઉપરથીજ 'શું બન્યું છે?' તે પામી ગયો. ભરાયેલા હૃદયે ને ગદ્ગદ્ કંઠે તે પોતાના કપાળે કરપ્રહાર કરી બોલ્યો.

"વીરા! શા સમાચાર?"

પરન્તુ વીરો શું વદે? પ્રત્યુત્તરમાં તેણે પણ કેવળ આંસુજ વેરી બતાવ્યાં. તેનું ડોકું અમંગળ સુચવતું સ્હેજ હાલ્યું. તેણે મોઢું નીચું કરી નાખ્યું.

"વીરા! કહે! મ્હને કહે...શું મ્હારી સરોજની કશી પણ ભાળ ન મળી?"

છતાં જવાબ ન મળ્યો. વીરાના હૃદયમાંથી એક અફસોસનો નિશ્વાસ નીકળ્યો. ગુલાબસિંહ સમજી ગયો...તેનું હૃદય પુનઃ ભરાઇ આવ્યું...તે બોલ્યો...

"વીરા ! તું રડે છે ?"

"તો શું કરૂં ? પ્રભુ !"

"તું અને હું આપણે બંને એમ ધારીએ છીએ કે રડવાથી હૃદયનો ભાર ઓછો થશે...પણ...ના...વીરા !...મ્હને તો એમ કરવાથી ઉલટું વધારે ને વધારે લાગે છે...તુજ કહે કે હવે આપઘાત સિવાય આ ભયંકર પાપનો બીજો શો માર્ગ હોઇ શકે ?"

ગુલાબસિંહે વીરાને સમસ્ત ઘટના કહી સંભળાવી. ક્ષણભર વીરો પણ ગુલાબસિંહની આ ભૂલને માટે અજાયબ થયો...પછી તે બોલ્યો...

"પ્રભુ ! આપ આશા ન તજો ! આશા અમર છે. જો કે સરોજની કંઇ પણ ભાળ મળી નથી, તો પણ તે ઉપરથી તે મરીજ ગઇ, એમ માની લેવાનું શું કારણ ? ઇશ્વર ઉપર ભરોસો રાખો ! એનુંજ ધાર્યું થાય છે, અને થશે."

"એ બધાં હવે ખાલી મન વાળવાનાં ફાંફાં છે.

ગઇ વસ્તુ...જતી રે' છે...સમજવી કે સદા માટે !
નદીઓ શોકની વ્હે છે...સમજવી તે સદા માટે !
સમય, કીર્તી, અને સ્નેહી...ગયાં તો તે સદા માટે !
જીગરના તાર તૂટયા જે...સમજવા તે સદા માટે.

વીરા ! વીરા !

પિંગળાના પ્રાણ તે પાછા નહિ આવ્યા !
માલવપતિ એ તો ! સદાને માટે સિધાવ્યા.
છૂટી ચૂકયું જે બાણ ! તે નહિ પકડવું ફાવે,
જે ગયું તે તો ગયું...પાછું હાથ ! નહિ આવે."

"ખોટી વાત ! અન્નદાતા ! આપ આમ કેમ બોલો છો ?

રે ! અસ્ત થયલો સૂર્ય પણ પાછો ફરી દેખાય છે,
વર્ષા ઋતુ વર્ષે પધારે ! શાન્ત ચાતક થાય છે.
લાખો નિરાશામાં જુઓ આશા કિરણ દેખાય છે.
જો હોય સાચો પ્રેમ તો...મુડદાં સજીવન થાય છે.

સત્યવાન સાવિત્રીને...તારાને નિજ નાથ,
દ્યુમતસેન હરિશ્ચંદ્રને મળ્યાં રાજ ને તાજ.
સગાળશાને સુત તો...મયૂરધ્વજને પ્રાણ.
શ્રદ્ધા ! ને વિશ્વાસના—સાચાં આ એંધાણ.

પ્રભુ ! આપ આ વીરાના વચનમાં અને એ પ્રભુના ઉપર પૂરેપૂરો વિશ્વાસ રાખો !

વિશ્વાસ રાખો ! વિશ્વનો એ તાત દુઃખડાં ફેડશે,
સાચો હૃદયમાં પ્રેમ જોતાં ત્યાં તમોને તેડશે.
જોશે તમારૂં દીલ ! ને નિર્ણય પછીથી આપશે,
રાખો અચળ શ્રદ્ધા ! તમારાં એજ કષ્ટો કાપશે.''

"વીરા ! એ બધું ખરૂં છે...પરન્તુ હૃદયમાં પડેલો ચીરો ! અને તેનાથી થતી વેદના ! એતો જેને વીતે તેજ જાણે !

પ્રસુતીની પીડા...ભલા ! વંધ્યા જાણે શું ?
(ખાખરની)ખિસકોલી સાકર તણો ! સ્વાદ વખાણે શું ?

આરસી આપો અંધને! એમાં નિરખે શું?
હીરો આપો અભણને...તેમાં પરખે શું!
રત્ન ઝવેરી પારખે...પાપ પારખે આપ!
સંગીત એ શું ચીજ છે...તે સમજે ઉસ્તાદ.
વીરા! વીરા! હું તને શું કહું?
જે જે જીગરમાં ઘા પડ્યા તે તે કદી ફીટે નહિ,
અંતરપીડા! આશ્વાસનો...આપો છતાં માટે નહિ.
થાતાં શરીરે રોગ ઔષધ ને ઉપાય અતિ મળે,
પણ દર્દ જેના દીલમાં છે! તેમનું કૈં ના વળે.
હૈયે ખૂંચે...પ્રિયના...વિરહવેદના–બાણ.
પ્રેમ–દર્દના પંથીઓ! છેવટ છોડે પ્રાણ

અને હુંયે ઉર્વશીની પૂઠે પુરૂરવાની માફક પ્રેમઘેલો બની ભટકીશ. અજની માફક વિલાપ કરી માથું પટકીશ...લયલા મજનુ! અને શીરીં ફરહાદ સમાન પ્રાણ તજીશ..."

ગુલાબસિંહ હજુ આગળ બોલ્યોજ જતે, પરન્તુ એકાએક પોતાના માથા ઉપર એક સુકોમળ કરના સ્પર્શે તે અટક્યો, ચમક્યો. પાછું ફરી જોતાં...પોતાની એકની એક પ્યારી પુત્રી સરયુને ઉભેલી જોઇ. વ્હાલથી તેને છાતી સાથે લગાડી.

"બાપૂ! તમે રડો છો કેમ?"

રડતે હૃદયે સરયુને માથે હાથ ફેરવતા પિતાએ પુત્રીને તેની માતાના શોક–સમાચાર કહ્યા. "બ્હેન! ત્હારી બા હવે તને નથી મળવાની. બોલ! બાપૂ પાસે ગમશેને?"

સરયુ તેર વર્ષની બાળા પિતાના બોલવાનો ભાવાર્થ સમજી ગઇ, પોતાની માતાના મૃત્યુ પૂંઠે તેણે વેરાય એટલાં આંસુ વેર્યાં

પરન્તુ વિધાતાની વિચિત્ર લીલા પાસે કોઇ શું કરી શકે એમ છે?

સમય પાણીના રેલા સમાન વ્હેતો ચાલ્યો દિવસ જતાં સરોજની જગ્યા સરયુ લેવા લાગી. છતાં પત્નીની પ્રેમાળ મુર્તિ ગુલાબસિંહના હૃદયમાંથી ન ભૂલાઇ. બેએક વખત તેણે આપઘાત કરવાનો નિશ્ચય પણ કર્યો, પરન્તુ સરયુના સોગન આપી વફાદાર વીરાએ તેને રોકયો.

વાંચક આ હૃદયભેદક વાતને! અને આ આંસુભર્યા પ્રસંગને બન્યાને આજ એક માસ થઈ ગયો છે. જે સરિતાના ગંભીર જળમાં સરોજે પ્રેમથી દેહ–બળિદાન દીધું હતું, તેજ સરિતાના નિર્મળ અને પવિત્ર જળ પાસે બેભાન ભાનુમતીને લઇને ગુલાબસિંહનો ઘોડો આવી રહ્યો હતો. સરિતાને જોતાંજ બ્હારવટીઆના હૃદયમાં આ ભૂત-પ્રસંગ પુનઃ તાજો થયો. કેમ જાણે ગઈ કાલેજ ન બન્યો હોય!

રાજકુંવરી ભાનુમતીના અચેતન શરીરને તેણે પાસેની એક વૃક્ષછાંયા નીચે સાવચેતોથી સુવાડયું. અશ્વને ચરવા છૂટો મુકી દીધો. સરિતાના જળની અડોઅડ તે આવ્યો. ક્ષણવાર જોઇ રહ્યા પછી તેની આંખોમાંથી દડ દડ અશ્રુપ્રવાહ વ્હેવા લાગ્યો. સરિતાને જોતાંજ આજે એક માસે પછી એ આંસુભરી યાદ તેને સાંભરી આવી.

પુષ્પઃ—૪થું.

"દિવ્ય–ભણકાર."

દુનિયા કહે છે વાત તે! સાચી અહીં લેખાય છે,
કે "પ્રેમીઓ નિજ પ્રિયને પાછાં ફરી દેખાય છે."

મરનારની એવી છબી ..તે ભૂત માની જાય છે,
પળવાર દિલમાં દિવ્ય–ભણકારા ! મૃતકના થાય છે.

રાત્રિ પડી ચૂકી હતી. પૂર્ણિમાના ચંદ્રની ધવલ ચાંદની પોતાનો પ્રકાશ સ્થળ–જળ તમામ ઉપર એક સરખી રીતે ફેંકી રહી હતી. બહારવટિઓ ગુલાબસિંહ સજળ નયને એ વ્હેતી સરિતા પ્રતિ જોઈ રહ્યો હતો. તેના મુખમાંથી સરિતા અને ચંદ્રિકાને જોઈ ઉદ્દગાર સર્યા.

મહિઅર મુકીને સાસરે ચાલી સરીતા સુન્દરી,
કે'વી સુખી થૈ આજ...સાગરરાજ સ્વામીને વરી.
સાગર સરિતા બેઉનો હમણાં અહા ! સંગમ થશે,
પતિ–પત્નીના પ્રેમી જળો–એકેક સાથ ભળી જશે.

અને તેથીજ તું આટલી બધી મલકાય છે. કેમ ? ખરેખર ! આ ચાંદની પણ શું ?

ઉજ્વલ ધવલ ઓ ચંદ્રિકા ! પ્રિયતમ તણી લઇને રજા,
રમણીય આ સૃષ્ટિ ઉપર તું માણવા આવી મઝા.
નિર્મળ તમારો પ્રેમ નિર્ખીને વિચારો થાય છે.
સંસાર–પ્રેમી કેટલાં (આમ) સ્વર્ગીય રીતે ન્હાય છે !

બહુજ થોડાં. અને એવા જૂજ એકાદ બેમાં પણ નસીબના આડા આંક ! અરેરે ! આજથી એક માસ પ્હેલાં હું પણ મ્હારી સરોજને લઇને આ સાગર–સરિતા અને ચંદ્ર–ચંદ્રિકાની પેઠે સંસારના

સ્વર્ગીય લ્હાવા લૂંટતો હતો ! અનેરાં આનન્દ-સુખો અનુભવતો હતો ! પરન્તુ અફસોસ ! વિધાતા ! વિધાતા ! તેં એ તમામ બગાડયું. આજે એમાંનું કંઇ નથી...મ્હારી એ હૃદયદેવી ! આજ સરિતાના જળમાં ! વસુંધરાના ઉરમાં ! સીતા સમાયાં એમ સમાઇ-સંતાઈ ગઇ છે...એને શી રીતે શોધાય ? એ **આંસુભરી** યાદ આજે પણ હજુ કેમે કરી ભૂલાય ? એ અંતરના આંસુઓ રોક્યાં તે શી રીતે રોકાય ?

દેવી ગઇ દરબારમાં...નિજ ન્યાયને માટે...
અગ્નિ મૂકી ઘરબારમાં... અન્યાયને માટે !
બળિદાન દીધું... નિષ્કલંકીત નામને માટે !
ધન્ય એ ! વીરાંગનાની હામને માટે !

આ ભૂલની શિક્ષાછ...એ'માં ભૂલ છે શાની ?
કર્માનુસાર મુસાફીરો...આલમ તજે ફાની.
દુઃખ ભોગવો એ ભૂલ ! પોતીકી ન બીજાની,
રૈયત રીબાઇને મરે... એ ભૂલ રાજાની.
સંભાળવા સ્નેહે સદા...જન ! સત્ય, નીતિ ધર્મને,
નહિ દોષ દેવો કોઇને...(પણ) પોતે કરેલા કર્મને.

એ પશ્ચાત્તાપનો પાવક ત્યારે માટે ! ત્યારે ઘટે ! કે જ્યારે કરેલાં પાપની પૂરતી શિક્ષા થાય ! ભૂલ ધોવાય !

શિક્ષા થયા વિણ માનવી ! કદાપી સુધરતો નથી,
ખાધા વિના ઠોકર ! પડેલી ટેવ વીસરતો નથી.

દુનિયા કહે છે, અને માને છે કેઃ--

આ પિંડ ને પ્રકૃતિ બંને પ્રાણ સાથે જાય છે,
સારા નઠારાં કર્મનો સંગાથ સૌને થાય છે.

નહિ પાપ-પૂણ્ય વિના! પ્રભુને ત્યાં બીજું જોવાય છે,
ને પ્રાણુદાન વિના કદી નહિ પાપ પણ ધોવાય છે.

મ્હારે પણ જો પવિત્ર બનવું હોય તો...કરેલાં પાપને ધોઈ નાખવું! પત્નીહત્યાના પાતકને માટે પ્રાણુદાન આપવું!"

પાગલ બનેલો ગુલાબસિંહ નદીના જળમાં આગળ અને આગળ ચાલ્યો ગયો. ગળાં સુધી તેને પાણી આવ્યા. એટલામાં કોઇ દિવ્ય સંગીત-ધ્વનિ તેના કાનમાં અથડાયો...

—:સંગીત:—

મુસાફીર! શ્રી હરિને સંભાર!
મહિમા અપરંપાર...એનો મહિમા અપરંપાર...મુસાફીર.
દોષ ઘટે ના દેવો વિધિને...ભૂલ ન એની લગાર,
આ જન્મે જે પામો પથિક! તે પૂર્વ-જન્મ સંસ્કાર.
કર્યાં જો પાપો બેશુમાર...મુસાફીર.

પૂર્વ-કર્મ સંચિત ફળો...આ જન્મે મળનાર,
આજ કરો તે આવતે જન્મે ભોગવનાર.
ભૂત ભૂલીને...જાગ્યો ત્યાંથી...ગણવા માંડ સ્હવાર,
એકડે એકથી પાછું શીખો...સ્વર્ગ બને સંસાર...
અમુલું વેદ-વચન નિર્ધાર...મુસાફીર.

શ્રી પ્રભુને સંભારતાં! પવિત્ર પ્રાણી થાય!
પવિત્ર થાતાં પાપ સૌ! પ્હેલાંનાં ધોવાય.
પવિત્ર પ્રેમીઓને...એક દિન (પાછાં) મેળવતો કિરતાર,
દિવ્ય-સ્નેહથી દંપતિ-જોડાં...તરજો ભવસંસાર...
જજો આ ભવસાગરની પાર...મુસાફીર.

આખું સુધામ સંગીતય ગુલાબસિંહે પાણીમાંજ ઉભા રહી સાંભળ્યું. ચંદ્રના પુર્ણ પ્રકાશમાં તેણે ચારે બાજુ ગાનારને જોવા નજર નાખી. નદીને સ્હામે કિનારે...એક ધવલવસ્ત્રા યોગીનીની મુર્તિ ઉભેલી જોઇ. તેના હાથમાં રૂદ્રાક્ષની માળા હતી. ચોટલાના છૂટા વાળ પીઠ ઉપર પડેલા હતા. ઉપરોક્ત બોધપ્રદ સંગીત તેનાજ કોકિલ કંઠમાંથી લલકારાઇ રહ્યું હતું.

"એ કોણ છે?"

ગુલાબસિંહે મ્હોટે સાદે બુમ મારી. શાન્ત રાત્રીમાં બ્હારવટીઆનો પ્હાડી ઘાંટો ચોમેર ગાજી રહ્યો. સ્હામે કાંઠે ઉભેલી યોગીનીની નજર અર્ધ ડુબેલા ગુલાબસિંહ ઉપર પડી. પ્રશ્ન થયો...

"રાત્રિને વિષે સરિતાના જળમાં પડનાર એ કોણ છે?"

"એક અભાગી જીવ!"

"શો, ઇરાદો છે? સ્નાનનો કે સ્વાત્મદાનનો?"

"આપઘાતનો કરેલા પાપના પશ્ચાત્તાપનો।"

"પવિત્ર પુરૂષ! પાછો વળ! જા...શ્રદ્ધા રાખ...પાપ ધોવાતાં ત્હારી ઇચ્છિત વસ્તુ તને પુનઃ પ્રાપ્ત થશે."

"શું મ્હને મ્હારી સરોજ પાછી મળશે?"

"યોગીઓના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખ."

એ ચાલતી થઇ. એક દિવ્ય પ્રકાશ એના મુખ ઉપર પડયો. ગુલાબસિંહે જતાં જતાં તેને બરાબર જોઇ લીધી. તે હર્ષથી ચિત્કારી ઉઠયો .."કોણ? મ્હારી સરોજ?"

પરન્તુ સરોજ ત્યાં ક્યાં હતી? ગુલાબસિંહના શબ્દોનો ઘોર— પડઘો આજુબાજુ અને સરિતાના જળમાં પડી રહ્યો...

"સરોજ! સરોજ! સરોજ!"

જાણે સાક્ષાત્ સરોજજ તેને જવાબ ન દેતી હોય તેમ સાંભળ્યું " નાથ ! પ્રભુ ! પતિદેવ ! "

ગુલાબસિંહે આજુબાજુ જોયું. પેલી યોગિનીની મૂર્તિ દેખાય છે ? કંઇ અવાજ હવે સંભળાય છે ? પરન્તુ શૂન્યકાર...હવે ત્યાં કશું ન્હોતું. કેવળ પવિત્ર પ્રેમનો હૃદયમાં આ દિવ્ય-ભણકાર હતો.

યોગીનીના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખતો ગુલાબસિંહ પાછો નદી કાંઠે આવ્યો. યોગીઓના વચન ઉપર તેને જન્મથીજ વિશ્વાસ હતો. ભવિષ્યમાં પોતે રાજા થનાર છે, એ મહાત્માએ ભાખેલું ભવિષ્ય તેને આ ક્ષણે યાદ આવ્યું. વિચારમાં ને વિચારમાં બીનેજ કપડે તે ભાનુમતિને સુવાડી હતી ત્યાં આગળ આવ્યો. તેણે શું નિહાળ્યું ? વૃક્ષ નીચે ભાનુમતી ન્હોતી.

હતભાગીનું નસીબ બે ડગલાં આગળનું આગળ !

પુષ્પઃ—પ મું.

" સંકટમાં સરયુ. "

—:o:—

ગુલાબસિંહ અને વીરાના ચાલ્યા ગયા પછી સરયુ એકાએક જાગી ઉઠી..." બાપુ ! ઓ ? બાપુ ! " પરન્તુ પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો. બેબાકળી સરયુ આમ તેમ પિતાને શોધવા લાગી. શય્યાઓ ખાલી હતી. વીરો પણ ત્યાં ન જણાયો.

કોઇને ન જોતાં એકલી પડેલી બાળા બ્હીધી આખરે પણ એક

અબળા હૃદયને ! છૂપે રસ્તેથી તે દેવાલયમાં આવી બ્હારનીકળીઆજુબાજુ દૂર નજર નાખી. પરન્તુ કોઇ જણાયું નહિ. એટલામાં ધૂળમાં કોઇકના પગલાં પડેલાં તેણે જોયાં. આજ રસ્તે પિતાજી ગયા હશે, એમ ધારી સરયુ શોધ માટે તેને જોતી જોતી ચાલી. ઉંચુ જોઇને ચાલતી સરયુએ માર્ગમાં પડેલો એક પ્રચંડ પત્થર પણ ન જોયો. તે તેની સાથે અફળાઈ. ઠોકર વાગી. અરણ્યનો રસ્તો ઝપાટાબંધ કાપતી સરોવરની સુન્દરીના પગના અંગુઠામાંથી લોહીની ધારા નીકળી. એક ચીસ નાખી તે જમીન ઉપર બેસી ગઇ. બેશુદ્ધ થઇ ત્યાંજ ઢળી પડી.

આવા અણીના સમયે થોડી વારે ત્યાંથી એક પુરૂષ પસાર થતો હતો. તેનું ધ્યાન આ બેશુદ્ધ પડેલી બાળા ઉપર ગયું. ભરજંગલમાં એકલી અટૂલી કોમળાંગી બાળાને પડેલી જોતાંજ તે પળ ભર સ્થંભ્યો. બીજીજ પળે ગજવામાંથી રૂમાલ કાઢી, ફાડી, સરયુને અંગુઠે તેણે પાટો બાંધ્યો. આજ વખતે અચાનક તેની નજર સરયુની ઓઢણીના ઉડી ગયેલા છેડાને લઇને કાળા ભ્રમર જેવા દેખાતાં અંબોડા ઉપર પડી. તે ચમકયો. તેણે પેલું અલૌકિક "ગુલાબનું ફુલ" તેમાં જોયું "આજ **સરોવરની સુન્દરી**" એમ સમજતાં તેને વાર ન લાગી.

પુષ્પ છોડી લેવા તેણે પોતાનો હાથ લંબાવ્યો. પરન્તુ એજ વખતે અચાનક સરયુની આંખો ઉઘડી ગઇ. બેશુદ્ધ બાળાએ ભાનમાં આવતાંજ સ્વસ્થ થઇ માથે ઓઢી દીધું. પેલા પુરૂષનો હાથ એને ન અડી શકયો. સરયુની દ્રષ્ટિ એક વાર પેલા પુરૂષ તરફ ! તો બીજી વાર પોતાના પગના અંગુઠા ઉપર બાંધેલા પાટા પ્રતિ ગઇ, પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનારને તે ન ઓળખી શકી.

"બાળા ! તમે કોણ છો ?"

"આપે મ્હારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે...તેથીજ મ્હારૂં ખરૂં નામ હું તમને બતાવું છું...ઉપકારી પુરૂષ! મ્હારૂં નામ સરયુ છે. છતાં દુનિયા મ્હને સરોવરની સુન્દરી કહે છે."

"સરોવરની સુન્દરી". આ શબ્દે પેલો પુરૂષ ચમકયો.. તે બોલ્યો...ત્યારે સરોજ કોણ ?"

"એ મ્હારી બા થાય! એને મરી ગયાને હજુ થોડોજ વખત થયો છે..."

"શું એ ગઇ ?"

"હા...કેમ ? તમે એને કયાંથી ઓળખો ?"

"ઓળખું છું વારૂ! એના પછી સરોવરની સુન્દરી તમે કહેવાવ છો. તેમ ?"

સરયુ કશું ન બોલી...પેલો પુરૂષ આગળ વધ્યો .. "બાળા ! તમારી માતાનેજ નહિ પરન્તુ પિતાને પણ હું સારી રીતે ઓળખું છું. બોલો જોઉં ! ગુલાબસિંહ બ્હારવટીઆજ અમારા પિતા થાયને ?"

એક અજાણ્યાને મોઢે પોતાના માતા પિતાના સત્ય અભિધાનો સાંભળતાંજ સરયુ આશ્ચર્ય પામી. તે બોલી, "હા...હા...એજ મ્હારા પિતા...એનીજ શોધમાં હું અત્યારે નીકળી હતી, પરન્તુ આ પત્થરના અચાનક વાગવાને લઇને હું અહીં બેશુદ્ધ થઇ પડી હતી. તમે એમને જોયા છે ?"

સ્હેજ પણ ખંચાયા વિના તે પુરૂષ બોલી પડયો... "હા !"

"તો ભાઇ ! મ્હને એમની પાસે લઇ જાવ. મ્હારા બાપૂ બહુ દયાળુ છે, તે તમને જરૂર ખૂશ કરશે."

"હું તમારા બાપૂને ક્યાં નથી ઓળખતો ! એકવાર એમણે મ્હને ખૂશ કરેલો છે."

આમ સ્વગત બોલતો તે પુરૂષ ઉર્ફે ડિટેકટીવ ભાનુ વિના પ્રયત્ને પોતાને સરોવરની સુન્દરી અને ફૂલ બને મળશે, ધારી ખૂબ હરખાયો. સરયુને તેણે પોતાની પાછળ પાછળ આવવા કહ્યું.

આગળ ભાનુ અને પાછળ સરયુ એમ ચાલતાં ચાલતાં તેઓ શહેરમાં આવી લાગ્યા. એક ઉંચા મકાનના પગથીઆ ભાનુ ચઢવા લાગ્યો. આ મકાન સ્વર્ગસ્થ અમીરનું હતું. સરયુ ઉપર ન આવતાં શંકાને લઇ નીચેજ ઉભી. ડિટેકટીવ બોલ્યો.

"કાં ? ઉભા કેમ રહ્યા ?"

"તમે મ્હને ક્યાં લઈ જાવ છો ?"

"તમારા પિતાની પાસે."

"મ્હારા બાપૂ અહીંયા છે ?"

"હા !"

"તમે બરાબર જાણો છો ? જુઠું તો નથી બોલતાને ?"

"ના...ના..."

"ના...આ...હું તો પાછી જઈશ...અજાણ્યા ઘરમાં અજાણ્યા સાથે આવતાં મ્હને તો બ્હીક લાગે છે."

"અરે પણ હું સાથે છું, ને બ્હીક શાની ? સરયુ ! ગુલાબસિંહ અને વીરો બંને અહીંયા છે."

"હેં ?"

"હા ! અંદર આવીને નજરે નજર જુઓ."

વળી સરયુ ચાલી. તેઓ કેટલાક ઓરડા વટાવી...એક દિવાન-ખાનામાં આવી લાગ્યા. ત્યાં કોઇને ન જોતાંજ સરયુના પેટમાં ધ્રાસ્કો પડયો. તે ગભરાતી ગભરાતી બોલી...

"ક્યાં છે મ્હારા પિતા ?"

"એક શર્ત કબુલો તો બતાવું."

"શું ?"

"તમારે અંબોડે પેલું ગુલાબનું ફૂલ છે. તે આપી દયો."

સરયુ સમજી ગઈ કે પોતે કોઇ દગાખોરના પંઝામાં સપડાઈ ગઇ છે. તેની હૃદય–શંકા ખરી પડી. છતાં પણ વીર પિતાની વીર પુત્રી...હિમ્મતપૂર્વક બોલી..."ના...એ ફૂલ તો નહિ મળે."

"તો તમારા પિતાજી પણ નહિ મળે"

"કેમ ?"

"મ્હારી મરજી !"

"નીચ આખરે જાત ઉપરજ ગયો ને ? દગો કર્યો ?"

"નહિ ! આ ડિટેકટીવ ભાનુએ પોતાના દુશ્મનને મ્હાત કર્યો... સરયુ ! હવે ગુલાબસિંહ મ્હારી મુઠ્ઠીમાં છે.''

"એમ ? તો જો..."

કે'તાંજ બ્હાદુર બાળા સરયુ આ પારધીની જાળમાંથી છૂટવા બારણા તરફ દોડી. પરન્તુ શયતાને તેને પહેલેથીજ કળ દઇ દીધી હતી..."દગો" નિરાધાર સરયુના મ્હોમાંથી એકજ શબ્દ બ્હાર પડી ગયો. તે ફાટી આંખે પેલા હસતા શયતાનની સ્હામું જોઇ રહી.

"શા માટે ફાંફાં મારે છે ? આ ડિટેકટીવ ભાનુ હવે હાથમાં આવેલા શિકારને કદાપી જતો કરનાર નથી."

"તેમ હું પણ આ પ્રાણ જતાં ત્હને ફૂલ આપનાર નથી, તે... નથીજ."

એટલા એ ફૂલ પર આ પ્રાણ મ્હારો ફૂલ છે,
ન્હાની અને ભોળી સમજવામાંજ ત્હારી ભૂલ છે.
બ્હાદુર પિતાની બાળ ! રજપૂત વીરની છું દીકરી,
જંગલ વિષે ! હું બ્હારવટીઆની ગુફામાં ઉછરી.

આવ ! પાસે આવ ! અને પછી જો કે ફૂલ કેમ લેવાય છે ?"

સરયુ બોલતી હતી, પરન્તુ તેની છાતી ધડકતી હતી. પગ થરથરતા અને પાછા પડતા હતા, આંખો રતું ન્હું થઇ રહી હતી. કંઠ ગદ્‌ગદિત થવાની અણી ઉપર હતો.

જ્યારે ડિટેકટીવ ભાનુ બળાત્કારથી પેલું ગુલાબનું ફૂલ લેવા સરયુની ઉપર ધસ્યો. સરયુને તેને પોતાના મજબુત હાથોમાં પકડી લીધી... "લાવ ! આપે છે કે નહિ ?"

નરાધમના હાથમાંથી છૂટવા સરયુએ તનતોડ પ્રયત્ન કર્યા. પરન્તુ કસાઇ આગળ ગાયનું શું ચાલે ? સરયુના મોઢા ઉપર બદમાશનો લોખંડી હાથ દબાયો. એની ઓઢણીનો છેડો માથા ઉપરથી નીકળી ગયો. દીવાનખાનાના ગોળ ટેબલની ઉપર સરયુને ચત્તી સુવડાવી, બીજે હાથે એ નરરાક્ષસ તેના અંબોડામાંથી પેલું દિવ્ય ફૂલ છોડવા લાગ્યો. સરયુએ અંતીમ કારમી ચીસ નાખી...

"ઓ બાપૂ ! બાપુ ! તમે ક્યાં છો ?"

પરન્તુ સરયુના બાપૂ ત્યાં ક્યાં હતા કે, તેને બચાવે ?

પુષ્પ:–૬ ઠું.

" વનબાળા "

એ! શયતાન નરાધમ! આનો જવાબ તો ત્હને ઇશ્વરને ત્યાં
આપવો પડશે...
અવકૃત્ય માટે એક દિન ઇશ્વર બધાને પૂછશે,
ત્યારે તમારા ટાંટીઆ થરૂ થરૂ પછી ત્યાં ધ્રુજશે.
શક્તિ અને બુદ્ધિ બધુંયે ત્યાં તમારૂં ખૂટશે,
ત્યાં આપતાં ઉત્તર તમારી વાણી,ત...ત...તતૂટશે.

માટેજ કહું છું કે આ રસ્તો છોડી દે...એ જેનું છે તેને દઈ દે..."

ડિટેકટીવ ભાનુ કે જે અધમના હાથમાં અંતે પેલું ગુલાબનું ફુલ આવ્યું હતું...તેની પાસે સરયુ ધુટણીએ પડી...આજીજી કરી એ પાછું માગી રહી હતી. તેના બંને હાથો બંધાયલા હતા. ફુલ સાથે રમતો તે પાપાત્મા હસતો હસતો બોલ્યો...સરોવરની સુન્દરી! આજથી થોડા વખત ઉપર ત્હારી માએ મને છેતર્યો હતો. ત્હારા બાપે મ્હારી અપમાનભરી પરોણાચાકરી કીધી હતી. મ્હને તે બરાબર યાદ છે. આજે તું મ્હારા હાથમાં આવી છે. જો છૂટવા મ્હાતી હોય તો મ્હારી એક શરત સ્વિકાર."

"મ્હારે ત્હારી કોઇ પણ શરત સ્વિકારવી નથી."

"શું! નથી સ્વીકારવી?"

" ના...ના...ત્હારાથી થાય એ કરી લે...પાપનો ઘડો ભરાય એટલો ભરી લે... "

" તો શું તું આ ફૂલ ! અને ત્હારા રહેઠાણનો પત્તો નહિ બતાવે ? "

" વારંવાર શું પૂછે છે ? મોતીના ચારા તો હંસજ ચરે ! આવા અલૌકિક ગુલાબના ફૂલો તે ત્હારા જેવા અધમ નહિ પરન્તુ પવિત્ર દેવાંશી હૃદયોનાજ કરે ચઢે !

સૌન્દર્યને સરજ્યું પ્રભુએ ! આંખથી અવલોકવા.
નિર્મળ નજરથી પૂજવા આપ્યું નથી પાગલ થવા.
સદ્‌ભાગ્ય કેં સહુને નથી એ ચૂંટવા કે સૂંઘવા,
અધિકારીને અધિકાર છે એ ફૂલને ઉપભોગવા. "

" તો શું હું એને લાયક નથી ? "

" જરા પણ નહિ. "

" ત્યારે ? "

" તદ્દન નાલાયક. "

પરાઇ ચીજ પર કરવો જુલમ એ લાયકાતો છે ?
સબળ થઇને સતાવો દીનને એ ન્યાય ક્યાંનો છે ?
તમારા સુખને ખાતર...નિચોવો છો ગરીબોને,
દયા ક્યાં છે ? કચડતાં દીન ! સત્તાધીશ શરીફોને.

એ સત્તા અને સ્વાર્થમાં અંધ બનેલા અવિચારી ઉદ્ધત ! ત્હારી આ અમીરી શા કામની ?

અમીરી શું દીધી ઈશે...ગરીબને દૂંદવા માટે ?
મળી સત્તા તમોને શું ગમે ત્યમ કૂદવા માટે ?

મળ્યાં શું માન ને મ્હોટમ્! મઝાથી મહાલવા માટે?

ના ના પરંતુ...

ગરીબો પાળવા માટે! સદા સંભાળવા માટે.
તમારા ને અમારામાં ઉભયમાં પ્રાણ એકજ છે,
બધાનાં પિંડમાં માટી...જુઓ વપરાય! એકજ છે.
ઘડે જુદાં જુદાં જીવો...છતાં ઘડનાર એકજ છે,
જવાનું આવવાનું પણ! બધાંને સ્થાન એકજ છે.

તેમ છતાં!

ભયંકર મ્હોતનો ડંકો...શિરો પર જેમના વાગે,
જુદાઇ તેમની આંખે...પ્રભુન બાળમાં લાગે.
સૃજેલા જીવ સરખામાં ..જુદાઇ જેમને ભાસે,
સમજવું તેમનાથી શ્રી પ્રભુ આઘા સદા ન્હાસે.

ઓ ગર્વાંધ! યાદ રાખ કે...

દોલત અને સત્તા તણો જો યોગ્ય સદ્વ્યય થાય છે,
તો માનવી સંસારમાં વંદાયને પૂજાય છે.
પણ રાંકના નિશ્વાસ જો એના વડે લેવાય છે,
તો ઘોર તે પાપાત્મા! રૌરવ નરકમાં જાય છે."

"છટ્! છટ્! સ્વર્ગ અને નર્કને હું માનતોજ નથી. એ તો બાયલા લોકોએ શૂરવીરને બ્હીવડાવવા શોધેલા રસ્તા છે, ભીરૂના બચાવના બ્હાના છે."

"ભૂલે છે! સત્તાના મદમાં ફૂલેલા ઓ નાસ્તિક! બધું છે, હિન્દુ તેમજ મુસ્લીમ તમામ ધર્મગ્રંથો કહે છે કે:-

જન્નત અને **જહન્નમ** ઉભય આલમ વિષે આવી રહ્યા,
સુખ દુ:ખ દીસે છે ? તેજ એના સ્થાન શોભાવી રહ્યા.
ઇન્સાફ કયામતને દિને...**અલ્લાહને** ત્યાં થાય છે,
આ બાલવૃદ્ધ તમામની ત્યાં હાજરી લેવાય છે.

કર્મ શુભાશુભ જોઇને...ઘટતી શિક્ષા થાય,
ગરીબ કે ધનવાનને ! એકજ નિર્મળ ન્યાય. ”

“બસ ! હું ત્હારો બકવાદ નથી સાંભળવા માગતો. મ્હારી પાસે તો એકજ વાત ! અને તે “ત્હારો અંતિમ નિશ્ચય શું છે ?” એજ જાણવાની એક માત્ર અભિલાષ ! ”

“ અસ્વિકાર !”

“સ્નેહ–સરોવર નથી બતાવવું ? ત્હારે નથી માનવું ?”

“મૂર્ખ ! બળાત્કાર, દાબ કે ધમકીથી કશું થતું નથી. પ્રત્યેક કાર્યનું થવું, પ્રેમ અને ઇચ્છાનેજ આધીન છે.

“તો છેવટ શું ચ્હાય છે ?”

“દયા ! રે’મ ! કરૂણા !”

“આ જન્મે તો એની આશા છોડીજ દે...કારણ કે...”

“ તું સાચો ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદ નહિ. પરંતુ તેનું નામ બોળનાર કોઇ વેષધારી છે. ”

ઉપલા શબ્દો કોણ બોલ્યું ? અને કયાંથી આવ્યા ? તે ભાનુ ન સમજ્યો. તેના હાથમાંથી પેલું ગુલાબનું ફૂલ આ શબ્દો સાંભળતાંજ સરી હેઠે પડયું. તે ચમકયો. ફિક્કો પડી ગયો. ફૂલ પડી ગયાનું ભાન તેને ન રહ્યું. સરયુને એજ અવસ્થામાં ત્યાં છોડી તે પોતાના ગુપ્ત ભેદને પામી જઇ–ફોડી દેનાર વ્યક્તિને જોવા એકદમ નીચે દોડયો...

વાંચક ! રાજપુરના પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ ભાનુ”નુ નામ ધારણ કરી આ કોઇ અઠંગ વેષધારીજ આવાં છળ–કપટ રમી રહ્યો હતો. રાજકુંવરીને પણ ભોળવી રહ્યો હતો. જ્યારે ખરો ડિટેક્ટીવ ક્યાં ગૂમ થઇ ગયો હતો ? તે કોઇ જાણતું ન હતું. તેનો પત્તોજ ન હતો,

વેષધારી ભાનુ ભયનો માર્યો ઉપરના શબ્દો બોલનારને શોધવા નીચે ઉતરી આવ્યો, તેજ અરસામાં દીવાનખાનાની બારીમાંથી એક વ્યક્તિ ઓરડાની અંદર કૂદી પડી. પેલું ગુલાબનું ફુલ તેણે ઉપાડી લીધું. ડિટેક્ટીવ ભાનુનો ભેદ ઉઘાડો પાડનાર વ્યક્તિ તે આજ હતી. સરયુ એને ફૂલ ઉપાડી જતી જોઇજ રહી. તે વ્યક્તિ ફૂલ લઇ એક ડગલું આગળ વધી. સરયુના હાથ તે જેવી છોડવા જાય છે, તેવોજ તેણે ડિટેક્ટીવને દાદર ઉપર ચઢતો સાંભળ્યો. પાસેના ઓરડાનું દ્વાર ઉઘાડી તે એમને એમ નાઠી. સરયુએ જોયાંજ કર્યું.

ડિટેક્ટીવ ભાનુ ઉર્ફે વેષધારી ! નિરાશ હૃદયે ધમપછાડ કરતો ઉપર આવ્યો. સુકોમળ સરયુ કે જેના બંને હાથ બાંધવામાં આવેલાં હતાં, તેને એક ઓરડો ઉઘાડી અંદર પૂરી રાખવા હડસેલી દીધી. ભીંત સાથે અફળાઇ સરયુનું માથુ ફુટે, તે પહેલાં એક રમણીએ તેને ઝીલી લીધી-બચાવી લીધી. સરયુ તેને ઓળખી ગઈ. તે એજ રમણી વ્યક્તિ હતી, કે જે ડિટેક્ટીવનો ભેદ ખુલ્લો કરી પોતાનું ફૂલ લઇ આવી હતી.

વાંચક ! ઓળખી કે ? એ આપણી પૂર્વપરિચિત “વનબાળા!”

પુષ્પ:-૭ મું.

"ખોદે તે પડે!"

જેવું ઇચ્છો અન્યનું તેવું નિજનું થાય,
ખાડો ખોદે તે પડે એ ઈશ્વરનો ન્યાય.

"શ્યામા! આજ ભાનુ અને પુષ્પા કેમ દેખાતાં નથી?" મણીપુર નરેશે રાજકુંવરીની એક દાસીને પ્રશ્ન કર્યો.

"શી ખબર? મહારાજ! મ્હેં પણ કુંવરીબાને નથી જોયાં."

"તો તું જા...અને કુંવરીને જઇને કહે કે એના પિતા એને યાદ કરે છે."

રાજાજ્ઞાથી શ્યામા રાજકુંવરીના મ્હેલમાં જઇ થોડી વારે પાછી આવી.

"શું કહ્યું શ્યામા?" રાજાએ પૂછ્યું.

"મહારાજ! દાસીઓની મારફત એવી ખબર મળી છે કે કુંવરીબાની તબીયત આજે ઠીક ન હોવાથી તેઓ સુઇ ગયા છે. કોઇને પણ અંદર પ્રવેશી પોતાની નિદ્રામાં ખલેલ ન પાડવાની તેમની આજ્ઞા છે."

શ્યામાને મુખે આવો અસંતોષકારક અને અમંગળ જવાબ સાંભળતાંજ રાજાથી ન રહેવાયું. તે તુર્ત જ ઉઠયા. પોતાની પ્રિય પુત્રીને મ્હેલે તેઓ આવી પહોંચ્યા. દ્વારપાળ કેશરીસિંહને પુછ્યું, "કેશરી! કુમારી શું કરે છે?"

"ઉ...ઉ...પ...ર...છે...મહારાજ."

મહારાજાને જોઇ ધ્રૂજતો કેશરી બ્હીતો બ્હીતો તૂટતી જીભે બોલ્યો. પરંતુ તેના સદ્ભાગ્યે મહારાજાનું ધ્યાન તેના ઉપર ન પડયું તેઓ ઉપર ચાલ્યા ગયા.

રાજકુંવરીના ખાસ ઓરડાની પાસેજ બે દાસીઓ ઉભેલી હતી. મહારાજાને આવેલા જોતાંજ તેમના મોઢાઓ શ્યામ પડી ગયાં. નીચા નમી વન્દન કરતી તેમાંની એક બોલી. " મહારાજ ! કુંવરીબાની તબિયત ઠીક હોવાને લઇને તેઓ અત્યારે નિદ્રામાં છે. આપ એમને ન જગાડો તો ઠીક. "

પરન્તુ અધીરો પિતા પોતાની પુત્રીની સ્થિતિ જોવા આકળો થયો હતો. તેણે આ દાસીઓનું કે'વું કાન ઉપર ન ધર્યું. દ્વાર ઠેલી તે અંદર પ્રવેશ્યો, એક સુશોભિત નરમ શય્યા ઉપર ભાનુમતી સૂતેલી હતી. પાસે એક દાસી બેઠેલી હતી. ભાનુમતીના આખા શરીર ઉપર વસ્ત્ર ઓઢાડેલું હોવાથી રાજા તેનું મોંઢું ન જોઇ શકયો.

"પુષ્પા કયાં છે ?" રાજાએ ભાનુમતીની પાસે બેઠેલી એક દાસીને પૂછયું...

"તેની મ્હને ખબર નથી."

"મ્હારી ભાનુને કેમ છે ?"

પરંતુ દાસીએ કાંઇ પણ જવાબ ન આપ્યો. હવે રાજા વ્હેમાયો તેણે પલંગ પાસે જઇ પેલું ઓઢવાનું જરા ઉઘાડયું. વદન કમળ ઉપર દ્રષ્ટિ પડી. પોતાની પુત્રીનાજ પોશાકમાં તેણે જ્યારે પુષ્પાને પોઢેલી જોઇ, ત્યારે તેના મ્હોમાંથી આટલાજ શબ્દો બ્હાર પડી ગયા.' કોણ તું ? પુષ્પા ? "

મણીપુરનરેશ બે ડગલાં પાછળ હઠી ગયા, હવે પુષ્પાનો ઢોંગ વધુ વાર નિભે એમ ન્હોતું. આખરે પણ તે એક દાસી હતી.બ્હીકના માર્યાં તેણે જાણતી હતી. તેટલો પૂરો બનાવ રાજાને કહી દીધો.

રાજકુંવરીના હરણની વાત જો બ્હાર પડશે, તો લોકોમાં હોહોકાર થશે, એટલુંજ નહિ, પણ પોતાને માટે શું બોલશે ? એ વિચારે રાજાએ પણ હવે આ વાત ગુપ્તજ રાખવાનું ડાપણ વાપર્યું. પુત્રીના ખોવાયાથી શોકાતુર થએલા રાજાએ કેશરીસિંહને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. તાબડતોબ અમીરને મકાને જઇ, જો ત્યાં ડિટેક્ટીવ ભાનુ હોય ! તો તેને લાવવા ફરમાવ્યું.

કેશરીસિંહ જે વેળા ડિટેક્ટીવ ભાનુને બોલાવવા અમીરના મકાન તરફ આવી રહ્યો હતો તે વખતે અમીરના મકાનમાં ભાનુ શું કરતો હતો ?

સરોવરની સુન્દરી સરયુને તેણે ઓરડામાં પૂરી દીધી હતી. પોતાનો છૂપો ભેદ જાણનારો દુશ્મન આજે લાંબે વખતે જાગી ઉઠયો છે, એ જાણતાંજ વેશધારી ભાનુનો ક્રોધ કાબૂમાં ન રહ્યો. એટલામાં તેને પેલું દૈવી ગુલાબનું ફૂલ યાદ આવ્યું. આમ તેમ તપાસ કર્યા છતાં; તે તેને ત્યાં ન દેખાયું. પોતે નીચે ગયો, ત્યારે સરયુએજ એને ક્યાં ન છૂપાવ્યું હોય ? એમ એને વ્હેમ આવ્યો. સરયુની પુનઃતપાસ કરી એ ફૂલ મેળવવા તે તેને પૂરેલા ઓરડાના દ્વાર પ્રતિ ફર્યો,

જે દરમ્યાન વનબાળાએ સરયુને પેલું દૈવી ફૂલ આપી દેતાં પોતાની ઓળખાણ આપી. "સરયુ! હું તને ઓળખું છું, જો કે તું મ્હને નથી ઓળખતી. ત્વરા કર. આ સ્થાનમાંથી ત્હારે જેમ બને તેમ જલ્દી ન્હાસવું જોઇએ,"

"તેમ કરતાં પ્હેલાં હું તમારૂં નામ જાણી શકીશ કે ?"

"ખુશીથી ? મ્હારૂં નામ વનમાળા !"

સરયુ ચોંકી. "ડિટેકટીવભાનુની મદદનીશ ! તેતોતમે નહિ?"તેના મુખમાંથી સ્વાભાવિક સવાલ નીકળી ગયો.

" હા...તેજ. "

આજ વખતે ડિટેકટીવ ભાનુ દ્વાર ખોલવા આવ્યો. પરન્તુ ઈશ્વરની લીલા અગાધ છે. ડિટેકટીવ ભાનુ સરયુના ઓરડાનું દ્વાર ખોલે, તેજ અણીએ ત્યાં કેશરીસિંહ આવી ચઢયો. બોલ્યો. " ડિટેકટીવ સાહેબ ! "

ભાનુ ચમકયો. તે પાછો ફર્યો, આવનાર ર્હામુ જોઈ તે બોલ્યો. "કોણ ? કેશરીસિંહ ? "

" જી...હા."

" શું છે ? "

" રાજકુંવરીના હરણના સમાચાર મહારાજાએ જાણી લીધા છે પુષ્પા પકડાઇ ગઈ છે. મહારાજ ! આપને અત્યારેને અત્યારે બોલાવે છે. "

કેશરીસિંહના મુખમાંથી આ શબ્દો સાંભળતાંજ ડિટેકટીવ ભાનુ ઠંડો થઇ ગયો. "વારૂં કેશરી ! તું. જા. મહારાજાને જઇને કહે કે:—એક ખાસ કામ પતાવીને તેઓ થોડી વારમાં આપ સન્મુખ હાજર થશે. "

"નાજી! એમ નહિ બને ! એમનો એવો હુકમ છે કે, સો

"ઠીક ! તો કેશરી ! હું મહારાજ પાસે જઇ આવું, ત્યાં સુધી તું અત્રે બેસ. આ સ્હામે ઓરડો દેખાય છે. તેમાં એક છોકરીને કેદ કરેલી છે. જોજે સંભાળ રાખજે."

ડિટેકટીવ ભાનુ કેશરીસિંહને કેદી સરયુના સંરક્ષણાર્થે મૂકી મણીપુરનરેશને મળવા દોડયો. તેની પૂંઠ ફરી, કે તુર્તજ કેશરીસિંહને "ઓરડામાં કોણ કેદ હશે ? એ જોવાનું મન થઇ આવ્યું. આંચકો મારી તેણે દ્વાર ખોલી નાખ્યું.

"કોણ વનબાળા?" કેશરી બોલી પડયો.

"હા! અને તું કોણ કેશરી ?" વનબાળા હસી પડી.

"તું કયાંથી ?" કેશરીએ વનબાળાને પૂછયું.

" તે બધું હું ત્હને પછીથી કહીશ. હાલ તો આ છોકરીને બચાવવાની તજવીજ કર."

અંતે થોડીવાર સુધી બનેએ કંઇક ગુપ્ત વાત કરી. તે પછી સરયુને લઇ કેશરીસિંહ ચાલતો થયો. સરયુએ કેસરીસિંહની સાથે જવાની ના પાડી. તેજ વખતે વનબાળાએ સરયુના કાનમાં કંઇક કહ્યું, સરયુ આથી ખૂશ થઇ. વનબાળાની સ્હામું જોતી તે હસતી હસતી ચાલી ગઇ.

* * * * * * * *

મણીપુરનરેશને ત્યાંથી રાજકુંવરીને ગુમાવ્યા બદલ બે ચાર ઠપકાની વાતો સાંભળી ડિટેકટીવ ભાનુ પાછો પોતાના મકાનમાં આવ્યો. તેનું મન તો પેલી કેદી સરોવરની સુંદરી ! અને પેલા ખોવાયલા ફૂલમાંજ હતું. પોતાના ઓરડામાં પગ મૂકતાંજ કેશરીસિંહને ન જોયો. તે વ્હેમાયો. " આ શું ?,,

તેના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહિ.પોતાના શિકારને તપાસવા અને ફૂલ મેળવવા તે પાછો પોતાના કેદીના ઓરડા આગળ આવ્યો.એક આંચકો મારી તેણે સરયુને જે ઓરડામાં પૂરેલી હતી, તેનું દ્વાર ઉઘાડીનાખ્યું. આંખો મીંચી તે અંદર ઘૂસવા ગયો. તો તેની અત્યંત અજાયબીની અંદર ત્યાં સરોવરની સુન્દરી કે સરયુ કોઇ ન્હોતું.

પરન્તુ બ્હાદુર બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહને જમણો હાથ વીરો ભરેલી પિસ્તોલ તાંકી સ્હામે ઉભો હતો.

મ્હોત કોને વ્હાલું છે ! પ્રાણ કોને પ્યારો નથી વીરાની પિસ્તોલના ધાકે ડિટેકટીવ ભાનુના હાથો ઉંચા થઇ ગયા. વીરો બ્હાર નીકળ્યો જ્યારે ડિટેકટીવ ભાનુ પોતાનાજ ઘરમાં કેદીની જગ્યાએ પોતેજ કેદ થયો.

દુનિયાની કહેવત છે કેઃ-કરે તે ભરે ! ને ખોદે તે પડે !

પુષ્પઃ-૮ મું.

" ડિટેકટીવ ભાનુ."

"હ ગાખોર ! કેશરીસિંહ ! મ્હને નહિ ખબર ! કે બચ્ચા ! તું પણ દુશ્મનનો માણસ છે. નહિ તો તને પણ જોઇ લેતે."

વીરાને હાથે ઓરડીમાં પૂરાયલો ડિટેકટીવ ભાનુ કેશરીસિંહની ઉપર ગાળો અને શ્રાપોના વરસાદ વરસાવી રહ્યો હતો. પોતાના હાથમાં આવેલી બાજી-નકામો બોલાવીને-સ્હેજને માટે બગાડી નાખનાર ! ધુળમાં મેળવનાર મણીપુરના રાજા ઉપર તે બહૂજ બળી રહ્યો હતો.

ઓરડાની બ્હાર નીકળવા! અને બારણું તોડવા તેણે બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા, પણ કંઇ વળ્યું નહી. અંતે થાકયો.અને તેમાંજ અફસોસ કરતો બેઠો.

"ઠીક છે! વીરા! વીરા! ત્હેં મ્હને બે વાર બનાવ્યો છે. વખત આવે જોઇ લઇશ. પ્હાડ ઉપરથી ફેંકી દેવા છતાં પણ તું બચી ગયો? આશ્ચર્યની વાત છે!!

આશરે પાએક કલાક તેણે આવો લવારો કર્યો હશે, એટલામાં તેના ઓરડાનું બારણું ઉઘડયું. ઉઘાડનાર વનબાળા હતી.

" અરે! તમે! ડિટેકટીવ સાહેબ! અહીં?"

"હા! વનબાળા! રાજકુંવરીના પહેરેગીર કીશોરે દગો કર્યો છે. એ દુશ્મનનો ફૂટેલો માણસ છે. તેણેજ તમામ બાજી ધૂળમાં મેળવી. જવા દે. પણ બોલ, તું શું સમાચાર લઇ આવી?"

" આજે! કેશરીસિંહને સરયુને લઇને ન્હાસતાં મ્હેં નજરોનજર જોયો છે. તે ઉપરાંત......"

" શું!"

" થોડી વાર ઉપરજ વીરાને પણ પસાર થતાં મ્હેં જોયો હતો."

" તો જતો કેમ કર્યો? તેણે તો મ્હારી આ દશા કરી છે."

" હું અબળા એને શી રીતે પૂરી પડી શકું? છતાં ડિટેકટીવ સાહેબ! મ્હારાથી બનતું મ્હેં કર્યું છે. તેની સાથે ખૂબ રકઝકને અંતે આ એક ચીજ તેના ગજવામાંથી પડી ગએલી મ્હારા હાથમાં આવી છે."

" અને એ આબાદ છટકી ગયો?'

" હા!"

" ઠીક છે ! લાવ જોઉં ! એ ચીજ શી છે ? "

" લ્યો આ રહી. એની ઉપર કંઇક લખેલું છે. મ્હને તો વાંચતા નથી આવડતું, એટલે શું જાણું ? તમે વાંચી જુઓ ! શું લખ્યું છે ? કંઇ કામનું છે ? "

વનબાળાએ એક સરનામુ છાપેલી કાગળની કાપલી ડિટેકટીવ **ભાનુના** હાથમાં પોતાની ચોળીના ગજવામાંથી કાઢી આપી. **ભાનુએ** તે લીધી. વાંચી. વાચતાંજ તે ખુરશી ઉપરથી ઉભો થઇ ગયો કાપલીના લખાણ પ્રતિ તે ફાટી આંખો જોઈ રહ્યો.

" કેમ ? બ્હીધા કેમ ? મ્હને કહો તો ખરા !એમાં એવું તે શું છે ? "

"**વનબાળા** ! તું જલ્દી જા. આ કાપલી જેના ગજવામાંથી પડી ગઇ.એ **વીરાની** જે કંઇબાતમી મળેતે મેળવી લાવ.મ્હારેકામછે."

" બહુ સારૂ ! " કહી **વનબાળા** ચાલતી થઇ.

તેના ગયા પછી ડિટેકટીવે એક નવોજ વેશ કાઢયો. વેશ બદલી તે બ્હાર જવાને તૈયાર થઇ ગયો, તેને જરૂર શંકા પડી હતી, કે પોતાનો છૂપો ભેદ જાણનાર વ્યક્તિ આજે લાંબે વખતે **પ્રકાશમાં** આવી છે, અને તે **વનબાળા** નહિ પણ **વીરાજ** છે. તેનું અનુમાન સર્વથા સાચું હતું.

કોઇ પોતાને ન ઓળખે ! એ વેશે ડિટેકટીવ **ભાનુએ** ઘર બ્હાર પગલું મૂકયું. ફરી પાછી એક વાર પેલી કાગળની કાપલી કે જે **વનબાળાએ વીરા** પાસેથી મેળવી આપી હતી. તે ગજવામાંથી બહાર કાઢી. વાંચી ફરી વાંચી.

તેમાં શું લખ્યું હતું ? કેવળ બેજ શબ્દ અને તે

"**ડિટેકટીવ ભાનુ.**"

પુષ્પઃ-૯ મું.

" વેશ્યાને ત્યાં ! "

લાભસિંહ ભાનુમતીને વૃક્ષ તળે સુવડાવી સરિતા કિનારે ગયો. તે પછી એકાએક ભાનુમતીને ભાન આવ્યું. શુદ્ધમાં આવતાંજ તેણે પોતાને નિર્જન સ્થાનમાં ઝાડ તળે સૂતેલી જોઇ. તે બ્હીધી. પોતાના મ્હેલમાં જવાનો રસ્તો માલમ ન હોવાને લઇને તેણે નસીબને ભરોસે જ્યાં જવાય ત્યાં ચાલવા માંડયું ચાલતી ચાલતી તે પાસેના રાજપુર નામક ગામને પાદરે આવી પ્હોંચી.

ગામને દરવજે રાજપુરની પ્રખ્યાત વેશ્યા મધુરીનું વિશાળ મકાન આવી રહ્યું હતું. અત્યારે તેના મકાનમાં સંગીતની મઝા' ઉડી રહી હતી.

રાધાઃ-પાલવ મ્હારો મૂક...કહ્નૈયા...
જાવું મ્હને જળ ભરવા...
મોડું થાશે...માત ખિજાશે...
રોકે અજ્યું શું કરવા ?...જવા દે...જાવું...
છેક છકેલો...નન્દનો છેલો...
રાખે ન કોઇની પરવા...જવા દે...જાવુ.
મરતી કરીને...પાલવ ચીર્યો...(કયાં છે ?)
(જો !) ઊઢણુ લાગી સરવા... (૨)

રોજ ઉઠીને ! ધંધો ત્હારે...પનીહારીને પજવવા...
જવા દે...જાવું...
બંસી વગાડે ! નેહ લગાડે...ગોપીના ચિત્ત હરવા...
" "
હારી હવે હું ! છોડ મ્હને તું ! શરમા ! જરી કં શરમા !
જવા દે...જાવું.
" પુષ્પ " કથે ધનભાગ્ય પ્રભુજી...(તેના)
પાલવ ઝાલે જેના...જવા દે... જાવું...

રાજકુંવરી ભાનુમતી આજ મકાન પાસે આવી ઉભી રહી કોઇ ગૃહસ્થના ઘરમાં મંગળ પ્રસંગને લઇને ઉત્સવ નિમિત્તે આ રંગ–રાગ ઉડી રહ્યા હશે, એમ ધારી ભાનુમતી મકાનના પગથીઆ ચઢવા લાગી. એક રાત્રિ આશ્રય લઇ પ્રભાત થતાં પોતાના મ્હેલે ચાલ્યા જવું, એજ તેનો ઇરાદો હતો. દ્વાર ખુલ્લા હતાં. એટલે ભાનુમતીને ઉપર જતાં કોઇ પણ જાતનો વિચાર કરવો રહ્યો નહિ.

ઉપર જતાંજ તેણે શું જોયું ? એક વિશાળ શણગારેલા ઓરડાની વચ્ચોવચ્ચ એક મોહીની અણમૂલ વસ્ત્રાલંકારોથી વિભૂષીત બનીને આ ગાયન લલકારી રહી હતી. આજુબાજુ ધનવાન લ્હેરીલાલાઓ મણિધરની માફક દિવાના બની ડોલી રહ્યા હતા. એટલામાં વેશ્યાની નજર તેના ઉપર પડી. સંગીત અટક્યું. તે બોલી,

"કોણ?"

"એક નિરાધાર અબળા ! બ્હેન ! આજની રાત મ્હને આપના મકાનમાં આશ્રય મળશે?" ભાનુમતી ડરતાં ડરતાં બોલી.

ભાનુમતીના અંગ ઉપર મૂલ્યવાન ચીરો તથા અલંકારો જોતાંજ તે અંજાઈ ગઇ. રાજકુંવરીના સૌન્દર્યે મધુરી ચેતી ગઈ, કે આ કોઇ ખાનદાનનું બચ્ચું વખાનુ માર્યું દૈવયોગે આ રસ્તે આવી ચઢયું છે. શિકાર સારો છે, ધારી, મધુરીએ એક આબરૂદારના ઘરની સ્ત્રીની માફક તેને સન્માન આપી બેસાડી.

આંખની ઇશારત થતાંજ દાસીએ લ્હેરીલાલાઓને ચાલતા થવાનુ કહ્યું. તમામ વેરાઈ ગયા પછી મધુરીએ ભાનુમતીને પૂછયું,

"બ્હેન તમારૂં નામ શું?"

"આરતી.,' ભાનુમતીએ પોતાનું ખરૂં નામ છૂપાવ્યું.

"તમે આવી ભયાનક રાત્રિએ અત્યારે અહીં કેવીરીતે આવી ચઢયા?"

"તે હું પોતે પણ નથી જાણતી. બ્હેન ! હું મણીપુરના એક ગર્ભશ્રીમંત પિતાની પુત્રી છું. રાત્રિને વખતે મ્હને કોણ ત્યાંથી ઉપાડી લાવ્યું ? એની મને ખબર નથી. અહીંથી થોડે દૂર એક વૃક્ષ નીચે મ્હને સુવડાવવામાં આવી હતી. જ્યારે હું જાગી ત્યારે બ્હીધી. તે પછી જ્યાં નસીબ દોરી લાવ્યું, ત્યાં આવી ચઢી છું. આજની રાત મ્હ અત્રે સુવા દેશો ? સ્હવાર પડતાં હું ચાલી જઇશ."

ભાનુમતીએ પોતે રાજકુંવરી છે, એ વાત ગુપ્ત રાખી, કારણ કે તેને સજ્જડ શક પડયો હતો, કે હું વેશ્યાન મકાનમાં આવી ચઢી છું. તે હવે પરતાતી હતી, પરંતુ કામનું "

"ખુશીથી સૂઈ રહો. આ મકાન આપનુંજ છે. હો બ્હેન ! તમારે કોઇ પણ વાતે ગભરાવું નહ. પ્રભાતે આપના પિતા પાસે આપને પ્હોંચાડી દેવા હુંજ સત્વ પ્રબંધ કરી આપીશ."

"આપનો ઉપકાર !" ભાનુમતી ધબકતી છાતી ઉપર હાથ મૂકતાં આટલું બોલી.

આ પછી તે બેઉ વચ્ચે થોડી અન્ય વાતચીત થઇ. તે પછી ભાનુમતીએ પોતાને ઉંઘ આવે છે, એમ કે'તાંજ મધુરી તેને એક સુસજ્જિત શયનખંડમાં લઇ ગઇ. થોડાંક વસ્ત્રો બતાવતી, તે બોલી, 'હું ધારૂં છું કે આજની રાત તમે અહીં ઘણી સારી રીતે ગાળી શકશો !"

જાણે આભાર દર્શાવતી ન હોય ? તેમ ભાનુમતી કેવળ આના જવાબમાં સ્હેજ હસી. મધુરી બારણું બ્હારથી બંધ કરી ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

મધુરીના ગયા પછી ભાનુમતીએ વસ્ત્રો બદલી નાખ્યા. પ્રભાતે પોતાના નગ્રમાં જતાં પોતાને કોઈ ન ઓળખવા પામે,એ વિચાર પણ વસ્ત્ર બદલતી વેળા તેના મગજમાં હતો. વસ્ત્ર બદલી શ્રમિત એવી રાજકુમારી પલંગમાં પોઢી ગઈ. દૈવસંયોગ તે આનું નામ ! કયાં એક રાજમ્હેલમાં પોઢનાર રાજકન્યા વેશ્યાને ત્યાં !

ભાનુમતીને સુતા એકાદ કલાક થયો, છતાં હજુ મધુરીને ઉંઘ આવતી ન હતી. તેના મગજમાં આ પોતાના હાથમાં અચાનક આવી પડેલી આબરૂદારની કન્યાને વિષે વિધવિધ વિચારો ઘોળાતા હતા. વળી તે કોઈના આવવાની આશાતુર નયને વાટ જોતી હતી એટલામાં દ્વાર ખખડયાં. પ્હેલેથીજ કોણ આવનાર છે ? એ જાણતી મધુરીએ ઝટપટ નીચે ઉતરી તે ખોલ્યાં. પ્રવેશનાર પુરૂષ નહિ પરન્તુ એક રમણીને જોતાંજ તે અજાયબ થઈ બોલી,

"તમે કોણ ?"

" ભામિની ! "

આટલોજ શબ્દ કહી તે આવનાર રમણીએ વેશ્યા મધુરીના કાનમાં પોતાની ઓળખાણ આપી. આશ્ચર્ય પામતી અને હસતી વેશ્યા તેને લઇને પોતાના દિવાનખાનામાં આવી. થોડી વાર મધુરી અને આ નવીન આવનાર રમણી ભામિનીની વચ્ચે છૂપી મસલત થઇ, તે પછી ભામિની બોલી. "

" મધુરી ! ત્હને ખબર છે, કે..."

" શું ? "

"આપણા હાથમાંથી છટકેલા દુશ્મનો હજુ હયાતી ભોગવે છે !"

" કોણે કહ્યું ? "

" મ્હેં ! મ્હારી નજરોનજર એમાંના એકને જોયો છે. આપણાં છૂપા ભેદોથી તે જાણકાર છે. તે ઉપરાંત તેને ગુલાબસિંહ બ્હારવટીઆ જેવાની ઓથ છે. "

" કોણ ? વીરો તો નહિ ? "

" એજ ! એજ ! "

" તમે એ શા ઉપરથી જાણ્યું ? "

" ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદને તેના ગજવામાંથી એક ચીજ મળી આવી છે. તેના ઉપર એવું લખ્યું હતું... "

" શું ? "

" ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ. "

" હેં ? "

" હવે તુંજ કહે, કેઃ-ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદના નામનો છાપેલો કાર્ડ વીરાના ગજવામાં ક્યાંથી આવ્યો ? "

" ત્યારે વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુનો ભેદ પકડાઈ ગયો ? "

" હા ! અને તેજ કહેવા હું અત્યારે આવી છું. જો સાંભળ ! આ ખાસ કામ માટે હવે શા પગલાં ભરવાં ? તે વિચાર કરવાનો છે. મ્હને એમાં ત્હારી જરૂર છે. ડિટેકટીવ ભાનુના મકાનમાં બનતા લગી કાલે વનમાળા પણ આવવાની છે. તું પણ લગભગ બપોરે ત્યાં આવી રહેજે. "

આ વાત વધુ લંબાય, તે પ્હેલાં મધુરીના દ્વાર ઉપર પાછો અવાજ થયો. ભામિનીએ બારીમાંથી બ્હાર જોયું. ચંદ્રની ચાંદનીના અજવાળામાં પગથીઆ ઉપર ઉભેલી વ્યક્તિનું મુખ જોતાંજ ભામિની બ્હીધી; " મધુરી ! હું ન્હાસી જાઉં, ત્યાં સુધી આ આવનારને ખોટી કરજે. " કહી ભામિની એક ઓરડાના દ્વાર ઉઘાડી તેમાં ભરાઇ ગઇ.

બારણા ખૂબ ખખડવા લાગ્યાં. " કોણ હશે ? " તથા ભામિની એનાથી આટલી બધી ડરીને કેમ ન્હાસતી હશે ? એ વિષે તર્કવિતર્ક કરતી મધુરી હાથમાં ફાનસ લઇ દ્વાર ખોલવા નીચે ઉતરી.

જ્યારે આ બાજુ ભામિની પેલી આવનાર નૂતન વ્યક્તિથી ન્હાસવા યા છૂપાવા ઓરડામાં આમ તેમ ફાંફાં મારવા લાગી. અચાનક તેની નજર ઓરડામાંના પલંગ ઉપર પડી. તેમાં એક સ્ત્રી વ્યક્તિ અત્યારે સૂતેલી હતી.

વાંચક ! આ તેજ ઓરડો હતો, કે જેમાં મધુરીએ ભાનુમતીને સુવાનું કહ્યું હતું. ધીરે પગલે ભામિની ભાનુમતીના પલંગ પાસે ગઇ. દીવાનું તેજ સૂતેલી રમણીના મોઢા ઉપર બરાબર પડતું હતું. ભામિનીએ પાસે જઇ તેનું મોઢું જોયું. જોતાંજ તે ચમકી બે ડગલાં પાછળ હઠી, બોલી પડી. " કોણ રાજકુંવરી ભાનુમતી ? અહીંયા ? "

પુષ્પઃ—૧૦ મું

"ભૂલનો ભોગ."

જ્યારે ભીને કપડે ગુલાબસિંહ ભાનુમતીને સુવડાવી હતી, ત્યાં આવ્યો, ત્યારે ભાનુમતીને તેણે ત્યાં ન જોઇ. પોતાનો ઘોડો પણ તેણે ત્યાં ન જોયો. ભાનુમતી શુદ્ધિમાં આવતાંજ પોતાના અશ્વ ઉપર બેસી પલાયન થઇ ગઈ હશે ! એમ ગુલાબસિંહે ધારી લીધું.

વૃક્ષ નીચેજ તેણે રાત્રિ પસાર કરવાનું ધાર્યું. ભીનાં કપડાં નીચોવી નાખી બ્હારવટીઓ પાંદડાની પથારી કરી તેજ વૃક્ષ નીચે સૂતો.

પોતાને સૂઇ ગયાને કેટલી વાર થઇ તેની ખબર તેને ન પડી. પરંતુ જ્યારે તે જાગ્યો, ત્યારે તેણે જોયું કે થોડે દૂર એક રમણી ઝપાટાબંધ પગલાં ઉપાડતી કયાંક જઇ રહી છે.

વૃક્ષના ખરી પડેલાં સુકા પાંદડાઓ ઉપર તેના પગ પડવાથી અવાજ થયો. અને એ અવાજે ચપળ બ્હારવટીઆની આંખો ઉઘડી ગઈ. તે એકદમ ઉભો થયો. પેલી રમણી આ વખતે ઘણે દૂર નીકળી ગઇ હતી, છતાં બ્હારવટીઓ તેને ન્હાસતી ભાનુમતીજ હોવી જોઇએ ! એમ ધારી પકડવા પાછળ પડયો.

જ્યારે આગળ ચાલનાર રમણી ભાનુમતી નહિ, પરન્તુ ભામિની હતી. તેને વેશ્યા મધુરીના મકાનમાં જતી ગુલાબસિંહે જોઈ લીધી.

અણધાર્યા આવી દ્વાર ઠોકનાર તે ગુલાબસિંહ જાતેજ હતો. જ્યારે ભામિની બારીએથી ગુલાબસિંહને આવેલો જોતાંજ ચમકીને પેલા ઓરડામાં ભરાઇ ગઈ હતી.

એક પળનો પણ વિચાર કર્યા વિના ભામિનાએ રાજકુમારી ભાનુમતીએ બદલી નાખેલાં કપડાં પ્હેરી લીધાં. ભાનુમતી જાગે નહિ, એમ તેની સાથેના બીજા પલંગમાં તે પણ પોઢી ગઇ. સુતેલી ભાનુમતી ઉપર કોઈની એકાએક નજર ન પડે ! એમ સંભાળપૂર્વક તેણે એક ચારસો તેના શરીર ઉપર ઓઢાડી દીધો.

જે અરસામાં મધુરીએ નીચે જઇ દ્વાર ખોલ્યા. ગુલાબસિંહ ઘરમાં દાખલ થયો. મધુરીએ તેને અટકાવતાં કહ્યું.

"ઉભા રહો ! તમે કોણ છો ?"

"માણસ !"

"પરન્તુ પારકાના ઘરમાં આમ વગર રજાએ આવવાનો તમને શું અધિકાર છે ?"

"બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ સત્તાધીશ અને રજાચિઠ્ઠિઓને ખીસામાં રાખ્યા ફરે છે."

બહારવટીઆનું નામ સાંભળતાંજ મધુરી ચૂપ થઇ ગઇ. ભામિનીના ડરનું કારણ હવેજ તેને સમજાયું. ગુલાબસિંહે ભામિનીને આ ઘરમાં પ્રવેશતાં જોઇ હશે, અને તેની પાછળજ એ અહીં આવ્યો હોવો જોઇએ, એ સત્ય અનુમાન મધુરીએ બાંધી લીધું.

ગુલાબસિંહે ઉપર આવતાંજ મધુરીનો એક હાથ પોતાના હાથમાં મજબુત રીતે પકડયો. તેના બીજા હાથમાં પિસ્તોલ હતી. મધુરીની છાતી ઉપર ધરતાં તે બોલ્યો, "સીધે સીધી બતાવી દે, કે થોડીજ વાર ઉપર ત્હારા ઘરમાં પ્રવેશેલી રમણી કયાં છે ?"

એક ક્ષણમાં મધુરીના મગજમાં સેંકડો વિચાર આવી પસાર થઇ ગયા. ભામિની ન્હાસી ગઇ હશે કે નહિ ? તે પણ તેને ન સમજાયું. "ગુલાબસિંહ ભામિનીને બદલે પેલી ભારતીનેજ (ભાનુમતીને) લઇ જાય તો કેમ ?" એ વિચારે તેણે ભાનુમતીના શયનખંડના દ્વાર પ્રતિ આંગળી કરી. "આમાં સુતેલી છે."

ગુલાબસિંહને પણ ભામિની નહિ, પરન્તુ ભાનુમતીજ જોઇતી હતી. ભામિનીને તેણે જોઇ પણ ન્હોતી, તેમ તેની આશાએ તે આટલે દૂર આવ્યો પણ ન્હોતો. મધુરીના બતાવેલા ઓરડાનું દ્વાર ઉઘાડી નાખી તે અંદર ધસી ગયો. પલંગ ઉપર આગળનીજ બાજુએ ભાનુમતીના પોશાકમાં ભામિની સુતી હતી. વસ્ત્ર ઉપરથીજ તેને ભાનુમતી ધારી લઇ ગુલાબસિંહ બોલી ઉઠયો, "એજ ! અંતે મ્હારૂં ધારવું ખરૂં પડયું, ને ફેરો પણ સફળ થયો." બીજીજ પળે તેણે જોયા વગર ભાનુમતી—વેશધારી ભામિનીને ઉંચકી, ઉંઘતીજ ખાંધ ઉપર નાખી ચાલવા માંડયું. મધુરી પણ ગુલાબસિંહના ખભા ઉપર ભારતીને (ભાનુમતીને) જોઇ ખૂશ થઇ. વેશ્યા અને ગુલાબસિંહ બંનેએ ભાનુમતીના વસ્ત્ર ઉપરથીજ તેને રાજકુંવરી માની લેવાની ભૂલ કરી હતી. જ્યારે પલંગની છેક પાછલી બાજુએ સુતેલી ખરી ભાનુમતી ઉપર કોઇની નજર ન્હોતી પડી.

પોતે ગુલાબસિંહને બનાવવામાં સફળ થઇ હતી, તે ઉપર હસતી હસતી મધુરી ભાનુમતીના શયનખંડમાં આવી. તેની અત્યંત અજાયબીની અંદર હજુ પલંગ ઉપર એક રમણીને તેણે સુતેલી જોઇ. ગુલાબસિંહ પોતાને જોઇ લે ! એ ભયને લઇને ચાલાક ભામિનીએ સુતાં અગાઉ દીવો હોલવી અંધારૂં કરી દીધું હતું, અને તેનેજ લઇને

ગુલાબસિંહ પાછળ પીઠ કરી સુતેલી ખરી ભાનુમતીનુ મ્હોં જોવા ન્હોતો પામ્યો. બારીમાંથી પડતાં ચંદ્રના અજવાળામાંજ તે ભાનુમતીના વસ્ત્રને ઓળખી જઇ ભામિનીને ઉપાડી ગયો હતો.

મધુરીએ દીવો ચેતાવ્યો. તેનો પ્રકાશ સુતેલી રમણીની પીઠ ઉપર પડયો. તણે વિરૂદ્ધ દિશામાં પાસુ બદલેલું હોવાથી તેનું મોઢું દેખાતું ન હતું. કદાચ ! ભામિની તો નહિ હોય ! એમ ધારી ડરતી ડરતી વેશ્યા તેની પાસે ગઇ. એટલામાં ભાનુમતીએ પાસુ બદલ્યું. વેશ્યાએ તેનું મોઢું જોયું. તેના મ્હોંમાંથી અચાનક ઉદ્ગાર નીકળી ગયા.

‘ કોણ ? ભારતી ! ”

મધુરીના અચાનક અવાજે ભાનુમતી જાગી ઉઠી. તે શય્યામાં બેઠી થઇ ગઇ. મધુરીને પોતાની પાસે ઉભેલી જોતાં અને પોતાનું નામ દઇ બોલાવતી સાંભળી, તેણે કહ્યું.

“ કોને ? મ્હને બોલાવો છો ? ”

મધુરી શું બોલે ? તે તો ભાનુમતીને જોતાંજ સ્થંભી ગઇ. સ્વગત બોલી, “આ ભારતી તો અંહિંજ છે, ત્યારે ગુલાબસિંહ એ કોને ઉપાડી ગયો ? ”

ભામિનીનો પ્રપંચ પાર ઉતર્યો હતો. ભાનુમતીને બદલે ભૂલમાં ભામિનીને ઉંચકી જવામાં ગુલાબસિંહ ઠગાયો હતો. સ્વહસ્તેજ તે ભૂલનો ભોગ થયો હતો.

પુષ્પ:—૧૧ મું.

“ ઓચિંતો ઘા.”

“ભારતી! તું ક્યાં સુતી હતી?” મધુરીએ આશ્ચર્ય-જનક નજરે પૂછયું.

“ કેમ? આ પલંગ ઉપરજ!’

મધુરી, બનેલો બનાવ એક પળમાં પામી ગઇ. ભામિનીએ ગુલાબસિંહને સપડાવવા સ્વહસ્તેજ આ પ્રપંચજાળ પાથરી હતી એમ તે સમજી ગઈ. છતાં ભાનુમતીને શક ન પડે એટલા માટે તે બોલી, “જોજે! બ્હેન! સાચવીને સૂજે? મ્હેં કોઈ બદમાસને આપણા ઘરમાં પેઠેલો જોતાંજ ગભરાઇને અહીં આવી તને જગાડવા બૂમ મારી હતી.”

ભાનુમતીને ગળે મધુરીની આ વાત ન ઉતરી તેના ગયા પછી તેણે પોતાના વસ્ત્રો મૂકયા હતા, ત્યાં જોયું. તે ત્યાં ન હતા. નક્કી આ મધુરી કોઇ ભેદી પૂતળી છે, એમ તેના દીલમાં ઠસી ગયું. પ્રાતઃકાળેજ તેનું ઘર ત્યાગી ગૂપચૂપ ચાલ્યા જવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

જ્યારે આ બાજુ ભામિનીને નિદ્રાધીન અને ભાનુમતી ધારતો ગુલાબસિંહ ખભે નાખી રસ્તો કાપી રહ્યો હતો. પેલીજ સરિતા ઉપરની આંસુ ભરી યાદ વાળી ટેકરી ઉપરથી પોતાના છૂપા સ્થાને પ્હોંચવા પસાર થઇ રહ્યો હતો.

પરન્તુ માણસ ધારે છે કંઇ ? અને ઇશ્વર કરે છે કંઇ ! ગુલાબસિંહની પીઠ ઉપર ઉચકાયલી દગાખોર ભામિનીએ એક તીક્ષ્ણ છુરીનો ઘા બ્હારવટીઆની પીઠ ઉપર કર્યો, અચાનક ઘા વાગતાંજ ગુલાબસિંહ તમ્મર ખાઈ નીચે પડયો. તેની પીઠમાંથી બેશુમાર લોહી વહેવા લાગ્યું.

બદમાશ ભામિનીના વૈરની તૃપ્તી હજુ ન્હોતી થઇ ગુલાબસિંહનું તે મ્હોત જોવા ચ્હાતી હતી, ઘવાયલા વીરને તેણે પોતાના હાથો વડે ટેકરી ઉપરથી નીચે સરિતાના જળમાં હડસેલી દીધો. એક ભયંકર હાસ્ય કરી ભામિની તેને ડૂબતો જોઇ, બોલી ઉઠી. “આહાહાહા ! ખલાસ ? બસ ! ખલાસ ? દુનિયાના એક મહાન બહારવટીઆના મ્હોતનું માન અને અભિમાન બંને મ્હને છે. તેણે ભાનુમતીને મેળવવા પાછું વેશ્યા મધુરીના ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

આ સમયે પરોઢ ફાટી ચૂકયું. રાજકુંવરી ભાનુમતી આવાં આછાં અંધારામાંજ પોતાને મકાને જવા તૈયાર થઈ રહી હતી એટલામાં ઉંઘતી મધુરીને દ્વારે પાછી ભામિની આવી. ઉપર આવ્યા પછી તેણે મધુરીને પૂછ્યું, “મધુરી ! મ્હેં આ સ્હામેના ઓરડામાં રાજકુંવરી ભાનુમતીને જોઈ હતી. તે કયાં છે ?”

“રાજકુંવરી ભાનુમતી ?” મધુરી આશ્ચર્ય પામતી બોલી.

“હા...હા...”

“તું ભૂલે છે. એ અહીં આવીજ નથી.”

“તો શું મ્હેં મ્હારી બાજુના પલંગ પર એક રમણીને સૂતેલી જોઇ હતી, તે ખોટું ? અરે ! આ એના વસ્ત્ર શુદ્ધાં તો હજુ મ્હારા શરીર પર છે, ને તું ના કહે છે ?”

“પરન્તુ એ તો ભારતી છે, ભાનુમતી નહિ !”

" ભારતી ? એ વળી કોણ ?"

"મણીપુરના કોઇ આબરૂદાર કુટુંબની કન્યા."

" ખોટી વાત ! મધુરી ! એણે નામ છૂપાવ્યું છે. બહારવટીઆ ગુલાબસિંહના દગાનો ભોગ થએલી સુન્દરી, એજ રાજકુંવરી ભાનુમતી છે."

ભાનુમતી કે જે કાન માંડીને દ્વાર આગળ ઉભી રહી આ વાત સાંભળતી હતી, તે એકદમ બ્હાર આવી. બોલી, " હા...હુંજ મણીપુર નરેશની પુત્રી...રાજકુંવરી ભાનુમતી ! બોલો શું છે ?"

" કંઇ નથી. રાજકુંવરી ! હું તમને તમારા પિતાની આજ્ઞાથી છોડાવવા આવ્યો છું. ચાલો.

" તમે કોણ છો ?"

" ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ !"

એમ કે'તાંજ ભામિનીએ સ્ત્રી વેશ કાઢી દૂર ફેંકી દીધો. ખરેખર ! ગુલાબસિંહને ભૂલાવામાં નાખી મધુરીના મકાનમાં લાવનાર તે વેશધારી ડિટેક્ટીવ ભાનુજ હતો. ભાનુમતીને શોધવા, અને મધુરી સાથે મળી એક ગુપ્ત બાજી ગોઠવવા, તે સરયુને ગુમાવી વનબાળાની સ્હાયથી છૂટી મધુરીને મકાને આવી રહ્યો હતો તેજ વખતે ગુલાબસિંહ તેની પૂંઠે પડયો. (તેને પોતાના હાથમાંથી છટકેલી ભાનુમતી ધારી.) ભામિનીએ તેને બારીએથીજ જોઇ લીધો, અને અંતે ગુલાબસિંહ ભામિનીના પ્રપંચનો ભોગ થયો.

મધુરી અને વેશધારી ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદ સગ્ગા ભાઇબ્હેન સાથે ! એક ડિટેક્ટીવની બ્હેન તે રાજપુરની પ્રખ્યાત વેશ્યા ! કેવું આશ્ચર્ય ! ભાનુમતી પણ ભામિનીને બદલે ભાનુને જોતાંજ દીંગ થઇ. પરન્તુ તેને એ ખબર ન્હોતી કે ડિટેક્ટીવની બ્હેન મધુરી ! તે એક નીચ વેશ્યા છે.

ભામિનીએ ઉતારી નાખેલો અસલ ભાનુમતીનો પોશાક પાછો રાજકુંવરીએ ધારણ કર્યો, ડિટેકટીવે હરખાતે હૈયે મધુરી તથા ભાનુમતીને લઇને મણીપુર પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું.

મણીપુર નરેશને ભાનુમતીએ પોતાની સર્વ વાત વિસ્તારપૂર્વક કહી દીધી. તે પછી ભાનુએ પણ પોતાની હોંશિયારીનું બ્યાન કર્યું. બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહને સદાને માટે વિદાય કર્યાની તથા કેશરી. સિંહ દુશ્મનનો માણસ હોઇ પોતાને દગો કરી ન્હાસી ગયાની વાત કહેવા પણ ડિટેકટીવ ભાનુ ન ચૂકયો. પોતાની પુત્રીને આશ્રય આપનાર વેસ્યા મધુરીને તથા શોધી લાવનાર ડિટેકટીવ ભાનુને રાજાએ ખૂશ થઇ કીમતી બક્ષીસો આપી. તે પછી પુત્રીની ઇચ્છાને માન આપી મણીપુરનરેશે ડીટેકટીવને કહ્યું, "ભાનુ ! મધુરી સાથે ત્હારો શો સંબંધ છે?"

"કંઇજ નહિ ! મહારાજા! વનબાળાની પેઠે મધુરી પણ વેશ્યાને વેશે એક મ્હારી છૂપી મદદનીશજ છે. અમારાં ડિટેકટીવ લોકને આવાં છૂપાં મદદગારો પણ રાખવાં પડે છે."

પિતા પુત્રી બેઉની શંકા ભાંગી ગઇ મધુરીને લઇ ડિટેકટીવ ભાનુ ખૂબ હરખાતો પોતાને ઘેર ગયો. (અમીરના મકાને) તેના આટલા બધા હર્ષનું કારણ મણીપુરનરેશે પોતાની પ્રજાસમક્ષ તુર્તજ બ્હાર પાડેલો એક ઢઢેરો હતો.

"પ્રખ્યાત બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહને મ્હાત કરી તેની લાસ નદીમાં ફેંકી દઇ, ગુમાયલી રાજકન્યા ભાનુમતીને તેના હાથમાંથી છોડાવી લાવનાર બાહોશ અને જાણીતા રાજપુરના વિખ્યાત ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદને પરમદિવસે દરબારમાં મણીપુરનરેશ તરફથી માન પત્ર મળનાર છે." તે પ્રસંગે સર્વેએ પધારવું.

પુષ્પઃ—૧૨મું.

“ બચાવ ! ”

સરોવરની સુંદરી સરયુને લઇ કેશરીસિંહ યક્ષ—ભુવનમાં આવી લાગ્યો. સરયુએ કેશરીસિંહને પોતાના ગુપ્તસ્થાનથી પરિચિત જાણતાંજ પૂછ્યું.

“ તમે કોણ છો ? તથા આ સ્થાનનો ભેદ તમે કયાંથી જાણો છો ? વીરા સાથે તમને શો સંબંધ ? ”

“ બાળા ! એ બધું સમય આવે આપોઆપ ખુલ્લું થશે. હાલ તો એટલુંજ જાણવું બસ થઈ પડશે, કે સેવક આપ સૌનો પરમહિતેચ્છુ અને છૂપો મદદગાર છે. ”

આ પછી સરયુ કેશરીસિંહને લઇ સ્નેહ-સરોવરની શોભા બતાવવા લાગી. થોડી વાર પછી ત્યાં વીરો આવી લાગ્યો.

‘ કેશરી ! ત્હારે હવે રાજકન્યાને મ્હેલે જવાની જરૂર નથી. રહી, કારણ કે તું અમારો છૂપો મદદગાર છે, એમ ડિટેક્ટીવ તથા રાજા તમામ ચેતી ગયા છે. ”

“ ત્યારે કયાં જાઉં ? ”

“ ભગવતીની પાસે. હું ઝુંપડીમાં સરયુને સંભાળી આજનો દિવસ હજુ ગુલાબસિંહની વાટ જોઉં છું. તેઓ રાજકુંવરીનું હરણ કરવા ગયા હતા, અને તેમાં ફાવ્યા છે, છતાં હજુ પાછા નથી આવ્યા. તું ત્યાં રહી સાથે સાથે તેમની પણ તપાસ કરજે. ”

"બહુ સારૂ."

તે પછી કેશરીસિંહ સરયુને વીરાની સંભાળમાં સોંપી ભગવતીને ઝુંપડે જવા ચાલતો થયો. જ્યારે આ બાજુ વીરા તથા સરયુએ આખી રાત્રિ પ્રેમની વાતો કરવામાંજ પસાર કરી. ખરેખર ! વીરો સરયુને અને સરયુ વીરાને પરસ્પર પવિત્ર પ્રેમથી ચ્હાતાં હતાં. ભવિષ્યમાં પતિ-પત્ની થવાની મહાન આશા રાખતા. પ્રભુ એ પાર પાડો !

જ્યારે કેશરીસિંહ ભગવતીને ઝુંપડે આવી લાગ્યો, ત્યારે લગભગ રાત્રી પડી ચૂકી હતી. શ્રમિત કેશરીસિંહે દેવીને બનેલી તમામ ઘટના કહી નિદ્રાદેવીનું શરણ લીધું.

બીજા દિવસનું પરોઢ થયું. દેવી ભગવતી એક ધવલ વસ્ત્ર ધારિણી યોગીની હતાં. પ્રભાતના આછાં અજવાળાનાં સમાચાર કૂકડાઓએ સંભળાવતાંજ તેઓએ શય્યા ત્યાગી નિત્યકર્મ અને સ્નાન કરવા માટે દેવી પાસેની સરિતામાં ગયા.

સ્નાન કરવા જેવાં યોગીનીએ પોતાના બે પગો પાણીમાં મૂકયા, ત્યાંજ સ્હામે કાંઠે પાણીમાં એક જબરજસ્ત ધબાકો થયેલો તેમણે સાંભળ્યો. સામેના પહાડની ટેકરી ઉપરથી કોઇ હતભાગી પ્રાણી યા પશુ પડયા જેવું તેમને લાગ્યું. પાછા ફરી ઝુપડીમાં જઈ તત્કાળ તેમણે બૂમ મારી.

"મનુ ઓ મનુ !"

ઝુંપડાની અંદરથી સશક્ત બાંધાનો આશરે ૨૫ થી ૩૦ વર્ષનો એક ભરયુવાન આંખો ચોળતો બ્હાર આવ્યો. "કેમ ! માતાજી ?"

"મનુ ! જલ્દી જા ! સ્હામે કાંઠે નદીના જળમાં હમણાજ કોઇનો ટેકરી ઉપરથી પડવાનો અવાજ મ્હેં સાંભળ્યો. એ હતભાગીને બચાવ."

મહાદેવીની આજ્ઞા થતાંજ તરવામાં બાહોશ એવો મનુ કચ્છ બીડી પાણીમાં કુદ્યો. જોતજોતામાં તે સ્હામે કાંઠે જઇ પહોંચ્યો. થોડાં પાણીના પ્રવાહમાં ધીરે ધીરે એક વ્યક્તિનું શબ જેવું તણાતું, તેને કંઇ લાગ્યું. તેને બચાવી મનુ કિનારે આવ્યો.

કિનારે લાવતાંજ યોગીનીની નજર તે હતભાગી પુરૂષ ઉપર પડી. તે ચોંકી. "કોણ મ્હારા......" યોગીની આગળ બોલતી અટકી પડી. તેણે પાસે ઉભેલા મનુની સ્હામું જોઈ પૂછ્યુ, "મનુ! આ કોણ છે? ઓળખાય છે!"

"હા! બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહ."

ભામિની ઉર્ફે ડિટેકટીવ ભાનુના દગાનો ભોગ થઈ ટેકરી ઉપરથી ગબડાવી દીધેલાં આ ઘાયલ ગુલાબસિંહના અચેતન પ્રાણપિંજર ઉપર દેવીના નયન પલકારાં પડયાં. તે સજળ નયને બોલી. "ઝુંપડીમાં લઇ લ્યો."

યોગીની તથા મનુ બંને મળીને ગુલાબસિંહને ઝુંપડીમાં લઇ આવ્યા. અગ્નિ પ્રકટાવી યોગીનીએ ગુલાબસિંહને જાગ્રત લાવવા શેક કરવો શરૂ કર્યો. એટલામાં મનુ આજુબાજુથી કોઈ એક વૃક્ષના પાંદડા ચૂંટી લાવ્યો. તેનો કુંચો કરી તેણે ગુલાબસિંહના ઘા ઉપર તે બાંધી દીધો. ઘા કરનાર જરા ચૂકયો હતો. બળવાન બ્હારવટીઆના માંસલ અંગમાં તે બહુ ઉંડે ન્હોતો પેસી શકયો, અને તેનેજ લઇને તે પ્રાણઘાતક થતો બચી ગયો.

ચાંપતા ઉપાયે જયારે ગુલાબસિંહ જરા શુદ્ધિમાં આવ્યો, ત્યારે તેણે પાસુ બદલ્યું. યોગીનીની આંખમાં આ વેળા હર્ષનું આંસુ આવ્યું. મનુના નિરાશ મ્હોડા ઉપર કણ પ્રસન્નતાની જ્યોતિ છવાઇ રહી.

એટલામાં અલ્પશુદ્ધિમાં આવેલો ગુલાબસિંહ બોલ્યો, " હું ક્યાં છું ? "

" સુરક્ષિત સ્થાનમાં. "

અશક્તિને લઇને ગુલાબસિંહે પાછું પાસું બદલ્યું. યોગીનીના કહેવાથી મનુ ઉભો થયો.

" મહાદેવી ! પરન્તું એમને લઇ જવા શી રીતે ? "

" હા ! જો રહામે વડના ઝાડ સાથે એક અશ્વ બાંધેલો છે, તેને છોડી લાવ. "

ગુલાબસિંહનો ચરવા મુકેલો, અને ગુમ થએલો અશ્વ તે આજ હતો. ફરતો ફરતો તે આ ઝુંપડી પાસે આવવાથી યોગીનીએજ તેને વૃક્ષ સાથે બાંધી રાખ્યો હતો, કારણ તે એ ઘોડાને ઓળખતી હતી. ઘોડાની શોધમાં કદાચ ગુલાબસિંહ અહીં આવશે. એ પણ એક તેના હૃદયની ગુપ્ત ધારણા હતી.

આ દરમ્યાન મનુ ઘોડો લઇ આવ્યો. પ્હેલાં તો અજાણ્યાને જોતાંજ ઘોડો તેને ન બેસવા દેવા તોફાને ચઢયો, પરન્તુ જ્યારે તેની નજર પોતાના અશક્ત અને ઘવાયલા માલીક ઉપર પડી. ત્યારે તે તદ્દન શાન્ત થઇ ગયો. મહાદેવી અને મનુએ મળી સંભાળપુર્વક ગુલાબસિંહને ઘોડાની પીઠ ઉપર ગોઠવ્યા. મનુ તેમને બરાબર ઝાલી પાછળ સ્વાર થઇ ગયો. ઘોડો પણ પોતાના માલીકની સ્થિતિ કેમ જાણી ન ગતો હોય ! તેમ બહુજ સાવચેતીથી સંભાળીને ધીરે ધીરે બંનેને લઇ વગર હાંકયે છૂપા સ્થાન તરફ ચાલતો થયો.

યોગીની એને જતાં જોઇ રહી. દેખાતા બંધ થયા પછી તેણે આંખમાં આવેલા આંસુ લુગડાના પાલવે લુછી નાખ્યાં. તે ભગ્નહૃદયા સ્નાન કરવા ચાલી ગઈ.

મનુનો અશ્વ બરાબર મધ્યાહ્ન કાળે દેવાલય સમીપ આવી પ્હોંચ્યો, તે નીચે ઉતર્યો. ઘોડાને પાસેની ઝાડીમાં બાંધી, ગુલાબસિંહને લઇ તે સાવચેતીથી યક્ષ-ભુવનમાં આવ્યો.

આ વખતે સરયુ જળ-ક્રીડા કરી રહી હતી. મનુએ તેને પૂછ્યું " સરયુ ! વીરો ક્યાં ગયો ? "

ભીને કપડે સરયુ સરોવરના બહાર નીકળી. ફૂલ પણ તોડવા તે ન રહી. વસ્ત્ર બદલતાં બદલતાં તે બોલી" એ તો કયારના બાપૂની શોધમાં ગયા છે.

સરયુ તથા મનુએ મળી ઘાયલ ગુલીબાસંહને એક નરમ શય્યા ઉપર સુવડાવ્યા. પુત્રી પિતાને અગ્નિ પ્રકટાવી શેક કરવા લાગી. થોડી વાર પછી ત્યાં વીરો આવ્યો. બળતણ લેવા બ્હાર આવતાં મનુની નજર તેના ઉપર પડી. મનુએ પૂછ્યું.

"વીરા ! ક્યાં ગયો હતો ? આમ હાંફે છે કેમ ?"

" મનુ ! હું ગુલાબસિંહની શોધમાં...ગ...યો હતો. આપણા માલીકનું ખૂન થયું છે. લાસ નદીમાં ફેંકી દેવામાં આવી છે."

" પણ એ ત્હને કોણે કહ્યું ?"

" રાજ્યમાં ઢંઢેરો પીટાયો છે, તે ઉપરથી..."

' શું ? શાનો ઢંઢેરો ?"

"એજ, કે ગુલાબસિંહને સ્વધામ પ્હોંચાડી ગૂમાયલી રાજકુમારીને મેળવી લાવનાર પેલા વેશધારી ડિટેકટીવને મહારાજા કાલે ભર્યા દરબારમાં માનપત્ર આપવાના છે."

" ફિકર નહિ ! વીરા ! દુશ્મનો જખ મારે છે. ગુલાબસિંહ ઇશ્વર કૃપાએ બચી ગયા છે."

" હેં ? "

" હા ! અંદર આવ."

તે પછી મનુએ સરયુ તથા વીરા સમક્ષ ગુલાબસિંહના બચાવની વાત વિસ્તારપૂર્વક કહી સંભળાવી. ગુલાબસિંહ પણ આ તમામ વાત શય્યામાં પડયો પડયો સાંભળતો હતો.

" એમનો ઘોડો સ્હામે ઝાડીમાં બાંધેલો છે..." કહી પાછો જવા મનુ ઉભો થયો. વીરાએ તેજ વેળા તેના કાનમાં કહ્યું,

" કાલે દરબારમાં જવાનુ છે. મહાદેવીની રજા લઇ સવારેજ અહીં આવજે."

" બહુ સારૂં " કહી મનુ ચાલતો થયો.

થોડી વાર પછી ગુલાબસિંહ સંપુર્ણ ભાનમાં આવ્યો. સરયુ તથા વીરાના કાળજીપૂર્વક સતત્ પરિશ્રમે અને પ્રયત્ને ગુલાબસિંહની દર્દ વ્યથા અર્ધ ઉપરાંત દૂર થઇ ગઇ. તે સહજ આરામ થતાં ઉશીકાને અઢેલી શય્યામાં બેઠો થયો.

"વીરા!"

"ફરમાવો ? શી આજ્ઞા છે પ્રભુ?" વીરો હાથ જોડી બોલ્યો.

"એ મનુ કોણ?"

"વીરો ચમકયો. છતાં માલીકની સાથે તે જુઠું બોલી ન શકયો. ગળગળે સાદે તે બોલ્યો, " પ્રભુ ! એ ન પુછો તો સારૂ."

ત્હારી મરજી નથી, તો હું ત્હને દબાણુ પણ નથી કરતો છતાં એને વિષે તું મ્હને કંઇક પણ કહે."

પ્રભુ! એ આપને નદીમાંથી ઉગારી લાવનાર, મ્હારો એક પરમસ્નેહી છે. આપણો છુપો મદદગાર અને શુભેચ્છક છે."

"પરન્તુ ત્યારે એ કેશરીસિંહ નહિ?" સરયુએ હવે પોતાની શંકા રજુ કરી.

"કેશરી એજ અનુ," વીરાએ ભેદ ભાંગ્યો.

"હું ધારૂં છું કે અનુની વાત ઉપરથી તો મ્હને બચાવવામાં કોઇ યોગીનીનો હાથ હતો. તે કોણ વારૂ ?"

"પ્રભુ ! એ વાત હાલ જવાજ દયો. થોડા વખતમાં એ યોગીની આપોઆપજ આપની પાસે આવનાર છે."

"મ્હારી પાસે ? શા માટે ? "

"આપના ઉપર કરેલા આ અનહદ ઉપકારનો બદલો માંગવા."

"વારૂ વીરા ! મ્હારા મૃત્યુની ખબર શહેરમાં ફેલાઇ ગઇ હશે ?"

"જી...હા..."

વીરાએ તે પછી પોતે સાંભળેલો ઢંઢેરો ગુલાબસિંહને કહી સંભળાવ્યો.

"વારૂં. વીરા ! હવે તું શું કરવા માગે છે ?"

પોતાના માલીકે પડયા પડયા તમામ વાત સાંભળી છે, એમ વીરો જાણી ગયો. હવે એમનાથી કાંઇ પણ છૂપું રહી શકે એમ નથી; ધારી તેણે પોતે રચેલી બાજી પોતાના માલીકને કહી બતાવી.

"મ્હારો વિચાર ! ગુપ્ત વેશે કાલે દરબારમાં જઇ...આપ જીવતા છો, એ બીના ઉઘાડી પાડવાનો, તથા માનપત્ર અટકાવી એ ખૂની પાપાત્માને ભર્યા દરબારમાંથી ઉંચકી લાવવાનો છે".

" વીરા ! આ જબરૂં સાહસ છે."

"છતાં આપના સેવકમાં તે પૂરૂં કરવા પૂરતું બળ અને કળ છે,"

"ત્યારે હું પણ સાથે આવીશ."

"પ્રભુ! આપ શી રીતે આવી શકશો ! પાછું કંઇક થયું તો આપને ન્હાસતાં પણ ભારે પડશે. માંડી વાળો તો સારૂં."

"વીરા ! ત્હારા જેવા વીર ને વફાદાર સેવક જેને માટે જાન આપવા તૈયાર છે, તેને ડર હોય કે ? આ ગુલાબસિંહને આવી ધાની શી વિસાત ! ભય શું ચીજ છે ? તે હું જાણતોજ નથી. કારણકે ભયના ખુલ્લા મયદાનમાં (જંગલમાં) હું ઉછર્યો છું, ખેલ્યો છું."

'તો જેવી આપની મરજી."

વીરો વધારે ન બોલી શક્યો.સરયુ પિતાના મુખ પ્રતિ જોઇ, બોલી.

"અને હું બાપૂ ? હું કયાં રહીશ?"

"અહીંયાજ બેટા."

"એકલી?"

'તો શું થઈ ગયું ? હવે કંઇ તું ન્હાની છે? સિંહની બાળ થઇને આમ બ્હીવું તે તને ન શોભે હોં ?'

"હુંયે તમારી સાથે આવું તો !"

"ના. ત્હારાથી ત્યાં ન અવાય. અમે જલ્દી પાછા ફરીશું. તું ત્હારે સરોવરમાં ન્હાયા કરજે. કેમ ? મઝા આવશેને ? "

સરયુ કંઇ ન બોલી. તે રીસાઇને સરોવર ઉપરજ ચાલી ગઇ ત્યાં પાળ ઉપર વીરો બેઠો હતો. તેણે એને મનાવી લીધી.

ગુલાબસિંહ ધીરે ધીરે પોતાની શય્યા ત્યાગી બ્હાર ખુલ્લી હવામાં આવ્યો. ફરીથી તેની નજર સરોવરની પાળ ઉપર મસ્તી કરતાં વીરા તથા સરયુ ઉપર ગઇ. બંને યુવાન અને રૂપવાન સાથે સદ્‌ગુણી હતાં.

"બંને બરાબર છે. અકેકને લ્હાય છે. મ્હારાં રત્નને માટે મ્હારે ઝવેરી ખોળવા જવું પડે એમ નથી. પ્રભો! આ સારો દિવસ પાસે લાવે !"

આટલું સ્વગત બોલી ગુલાબસિંહ તેમની પાછળ જઈ ઉભા રહ્યા.

આ વખતે વીરો અને સરયુ સરોવરની પાળે બેસી પાણીમાં કાંકરા નાખી, તે વડે થતાં જળતરંગોની સરખામણી કરી રહ્યાં હતાં. ત્યાં એકાએક સરયુની નજર પેલા ફૂલ ઉપર પડી. તેને એ સાંભર્યું. તે વીરાને કંઈક રોષથી હડસેલો મારતાં બોલી, "જાવ! જાવ! તમારે લીધે તો હું આજે પેલું ફુલ પણ લેવું–ચૂંટવું વીસરી ગઈ."

" મ્હારે લીધે ?" વીરો હસતાં બોલ્યો.

"હાસ્તો! ત્યારે કોને લીધે ?"

"તમારા પિત્તાને લીધે! એમના સમાચાર જાણવા. ભાઈ! અમારે લીધે તમે શાના ભૂલો! એતો અમેજ ભોળાં કે તમને જોઇ બધું ભૂલી જઇએ."

"અમને જોઇને તમે શું ભૂલી જાવ છો? બોલોને?"

"દુનિયા! દુનિયા! સરયુ! ત્હને જોઉં છું, ને દુનિયા આખીને ભૂલી જાઉં છું. ત્હારે માટે દુનિયા પણ ફૂલ છે."

" એટલું બધું ?"

"ત્યારે! ત્હારા જેવી દેખાવડી છોકરીઓનો બીજો ધંધો તો મ્હને બતાવ! હૃદય ચોરતાં ફરવું! અને ગાંડા બનાવવા! એ..."

"થોડું બોલો. થોડું હવે..." કહી સરયુ પાળ ઉપરથી ઉભી થઇગઈ.

તુર્તજ તેની નજર આ બધું પાછળ ઉભા રહી સાંભળતા પિતા ઉપર પડી. તે શરમાઇ ગઈ. વીરાનું વીરવદન પણ ઝૂકી ગયું.

"કેમ શું ચાલી રહ્યું છે? હસતાં હસતાં ગુલાબસિંહે બંનેની સ્હામું જોયું.

જવાબ ન મળ્યો. વીરાનું મોઢું જરા ઉંચું થયું. સરયુએ પણ તીરછી નજરથી વીરાની સ્હામું જોયું. ચારે આંખો એક થઇ. બંને હસી પડયાં, ગુલાબસિંહ ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પુષ્પ:-૧૩ મું.

" સરયુનું સંગીત. "

સમય પ્રાતઃકાળનો હતો. સ્નાનાદિથી પરવારી સરયુ પિતાની પાસે જતી હતી. ત્યાં અચાનક તેના મનમાં થઇ આવ્યું કે: " લાવને વીરાના ખંડમાં થતી જાઉં ! જોઉં એ શું કરે છે ? " સરયુ વીરાના ખંડમાં તે ન જાણે એમ આવી. પરંતુ તેની અત્યંત અજાયબીની અંદર ત્યાં વીરાને બદલે તેણે એક રમણીને બેઠેલી જોઇ. તેના હાથમાં એક સુન્દર વીણા હતી. તે મંદમંદ સૂરે ગાઇ રહી હતી.

રહ્યું શું ભારતમાં ભગવાન...(૨)
નથી વર્ણાશ્રમ નામનિશાન...રહ્યું શું ?

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, વૈસ્ય શૂદ્ર.. હિન્દુમાં જાતિ ચાર,
ધર્મ કર્મનો મર્મ પોતાકો...ક્યાં છે હાલ લગાર ?
ગઇ છે સાન...ભૂલ્યાં છે ભાન...રહ્યું શું ?

બ્રાહ્મણ થઈ ભિક્ષાર્થ ભટકતાં...આજ ભેરવી ઝોળી,
શિષ્યો થઇને સેવા કરતાં...ગુરૂપણું દઇ બોળી.
નથી જ્યાં સ્વયં જાતિ–અભિમાન...રહ્યું શું ?

ક્ષત્રિય થઇને શસ્ત્રો મેલ્યાં...લીધી ગુલામી તાણી,
પરાધીન થઇ પેટ ભરે ..પૂર્વજ-કીર્તી પર પાણી.
કયાં છે...પ્રતાપસિંહ સમાન...રહ્યું શું ?

શુદ્રો દુરવ્યસનોને વળગ્યાં...સાથે લુણ હરામ,
વફાદારીને સેવા મૂકી...પીતાં પ્રમાદી જામ.
નિશે ચકચૂર...ગૂમાવે જાન...રહ્યું શું ?

નથી હિન્દુમાં હિન્દુપણું કંઇ...નથી ધર્મ કે સંપ,
ધર્મ અનેકો ! ન્યાત અનેકો ! લખતાં આવે કંપ.
અરે ! અફસોસ ! આર્યસંતાન...
વઢે જ્યાં હિન્દુ મુસલમાન...રહ્યું શું ?

સંગીત પૂરેપૂરૂં ગવાઇ રહ્યું, ત્યાં સુધી સરયુએ ત્યાંજ ઉભા રહી, તે સાંભળ્યું. ગાનાર રમણીએ ગાયન પૂરૂં થતાંજ વીણા નીચે મૂકી. એટલામાં સરયુના ઝાંઝર ઝમકયા. તેની નજર તેના ઉપર પડી. હવે સરયુએ તેને ઓળખી લીધી. "તમે...આ વેશમાં?" સરયુ બોલી પડી.

"હા ! સરયુ ! ત્હને કયાં ખબર નથી. કે આજેજ ખરૂં વીરત્વ દર્શાવવાનું છે. ભર્યા દરબારમાંથી ડિટેકટીવ ભાનુને ઉડાવી લાવવાનો છે. રાજા તથા તેના કર્મચારીઓની આંખમાં ધૂળ નાખવાની છે."

" વાહ ! વેશ તો ઠીક સજ્યો છે ને ?"

" કેમ ! કેવો છે ?"

" અરે ! કંઈ વાત ! નાયકા વેશે જવાના કે ?"

" હા !"

" ન્હાનમ નહિ લાગે ?"

"જ્યારે ત્હારા પિતાશ્રી જેવા તબલા વગાડનાર થવાના છે, ત્યારે પછી મ્હને......"

"મ્હને નહિ લઇ જાવ ?" સરયુએ ધીરેશથી કહ્યું.

"તું ત્યાં શું કરશે ?"

"તમે કહો તે."

"તો વારૂ ! જો સાંભળ ! મ્હેં અને ત્હારા પિતાએ મળી ત્હારે માટે પણ એક કાર્ય નિર્માણ કરેલું છે."

"શું ?"

"આજે રાજદરબારમાં મ્હોટા મ્હોટા અમીરો આવશે તેમના અશ્વપાલો ઘોડાઓ લઇ દ્વારે ઉભા રહેશે. તુંયે જુવાન અશ્વપાલના વેશે તેમની સાથે ત્યાં ઘોડા લઇ ઉભી રહેજે."

"ના–બા. મ્હારે તો દરબારમાં તમારો મુજરો જોવો છે. તેનું કેમ?"

"અહીંજ દેખાડું તો ?"

"ના–ના. હું તો અમસ્તી ! અરે હાં ! પણ તમારૂં નામ શું ?"

"તુંજ પાડી દે."

"તમે વેશ હિંદુ–નાયકા જેવો સજ્યો છે. એટલે નામ પણ તેને યોગ્યજ બતાવી દઉં."

"જરૂર !"

"સરસ્વતી."

"ઉંહું...આપણુને એ પસંદ નથી."

"તો !"

"બીજું કંઇ શોધી કાઢ ! સરસ !"

"લક્ષ્મી."

" નહિ. "

" તો વિશ્વલીલા રાખવું છે ?"

" એ પણ બરાબર નહિ."

" લ્યો ! ત્યારે વિશ્વમોહીની ગમે છે?"

" હા ! એ ઠીક છે."

" વારૂ ! હવે કયારે જવાનું છે ? ને મારે શું કરવાનું છે ? તે કહી દયો તો." અધીરી સરયુ બોલી.

" તું જલદી જઇ ત્હારા પિતાના ખંડમાં તૈયાર રાખેલો પુરૂષ પોશાક પ્હેરી લે...તે પછી પિતાશ્રીનો ઘોડો લઈ ત્હારે આવવાનું છે. હું, ત્હારા પિતા, તથા મનુ દરબારમાં જઈશું. તું ઘોડો લઇ બીજા ઘોડાવાળાઓ સાથે નીચેજ લ્હેર કરજે. મ્હને જયારે જરૂર પડશે, ત્યારે હું સીસોટી મારીશ. એટલે તું ઘોડો તૈયાર કરી દરવાજે આવી લાગજે. યાદ રહ્યું કે?"

" હો ! એમાં શું છે ?"

" જોજે ! પકડાઈ ન જવાય ! હોંશિયારીથી કામ લેવાનું છે."

" વારૂ ! વારૂ ! તમે જરા આમ ફરો તો જોઉં!"

" કેમ વારૂ ?"

"જરા ખાસ કામ છે."

" લે. "

નાયકા વિશ્વમોહીની ઉર્ફે આપણો પરિચિત સેવક વીરો ફર્યો, એટલે અટકચાળી સરયુએ તેના માથા ઉપરનો છેડો ઉઘાડી પોતાના અંબોડા માંહેનું દિવ્ય ફૂલ કાઢી ટપ્પ દઈ વીરાના બનાવટી અંબોડામાં ખોસી ઘાલ્યું.

"બસ...હવે ફરી જાવ."

"એ શું કર્યું?"

"એ તો સ્હેજ અટકચાળું! સમજ્યાને? જરા અંબોડો ઠીક કર્યો છે. હાં! બીજું કાંઇ નહિ."

સરયુએ વાત હસવામાં ઉડાડી. પ્રેમઘેલો વીરો કશું ન સમજ્યો. અને સરયુની આ નજીવી ભૂલે કેવું ભયંકર પરિણામ આણ્યું? તે હવે પછી આપણે જોઇશું.

"ઉભી રહે! સરયુ! જરા જો તો! મ્હને વગાડતાં ને ગાતાં આવડે છે ને?" વીરાએ મશ્કરી કરતાં સરયુની ઓઢણીનો પાલવ પકડ્યો.

"ગાયું હવે. લાવો ગાઇ બતાવું."

"લેને ત્યારે! નાએ કોણ પાડે છે. ચાલ, તું મ્હારી શિક્ષિકા, અને હું તારી શિષ્યા. પછી કંઇ છે? શિખવ...ગાતાં! વગાડતાં ને નાચતાં."

સરયુને સંગીત વગાડવાનો અને ગાવાનો બહુજ શોખ હતો. તેના કંઠમાં કુદરતી મીઠાશ હતી. જો કે ખરૂં પુછો તો સંગીતનું જ્ઞાન તો તેણે વીરા પાસેથીજ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. વીરો પણ ગાવાની કળામાં નિષ્ણાત હતો, પરન્તુ તેનો કંઠ સરયુને પહોંચે એમ ન્હોતો. સરયુએ વીણા લીધી. તેણે પોતાના કોકિલ કંઠથી યક્ષ–ભુવન ગજાવી મેલ્યું.　　—:સંગીત:—

જાવું પેલે પાર...
મુસાફીર! હોડી હવે હંકાર.
આ દુનિયામાં સ્વાર્થ ભરેલો, નિશદિન એ વ્યાપાર,
જેથી એનું નામ પડેલું બીજું સ્વાર્થ–બજાર;
ગમે ના! રે'વું અહિં પળ વાર...મુસાફીર.

જોયાં રાજો ! જોયાં તાજો ! સત્તાધારી અમીર,
મ્હેલો જોયા ! ખેલો જોયાં...પણ આખર અસ્થિર;
બધું એ ઘડીભર છે ટકનાર...મુસાફીર.

હું ઇચ્છું છું ગંગા જોવા ! જોવાં યમુના-તીર
ગીરી ! ગહ્વર ! જોવાં મ્હારે છે, પીવાં સરવર–નીર;
તજી...દઇ ક્ષણભંગુર સંસાર...મુસાફીર.

મ્હંત-મઢુલી જોવી મ્હારે...જોવા સંત–ફકીર,
સાંભળવા છે ! સાગરનાં એ સાદ મહા ગંભીર;
અહા ! શા કોકિલના ટહુકાર...મુસાફીર.

બાગ બગીચાઓ નથી જોવાં, ગમતાં નિર્જન રાન,
કુદરતની શોભા જોવી છે, પક્ષીના કલગાન;
મધુરાં ફળ ફૂલના અંબાર...મુસાફીર.

શીખવાં છે કુદરતના ભેદો ! નહિ આ શાસ્ત્ર ! પુરાણ,
ઇશ્વરની લીલાના મ્હારે ! ગાવાં છે બસ ગાન;
સદા મુખ ! શ્રી હરિ ૐ ! ઉચાર...મુસાફીર.

“ વાહ ! વાહ ! શાબાશ ! સરયુ ! પાસ !” વીરો ગાયન પૂરૂં થતાંજ ચિત્કારી ઉઠયો.

“ મશ્કરી કરો છો કેમ ? જાવ, ત્યારે હવે નથી ગાતી.”

વિનોદી રોષમાં સરયુ વીણા મૂકી ચાલી ગઇ. ગતાં વીરાના હૃદયમાં તો જડાઇ ગયું હતું, પોતાની પ્રિયતમા સરયુનું સંગીત.

પુષ્પઃ—૪ થું

“ વારાંગના કે વેશધારી ? ”

આજે ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદને ભર્યા દરબારમાં માનપત્ર મળવાનુંછે. સુશોભિત અને આકર્ષક રીતે દરબારગઢ શણગારવામાં આવેલો છે. સમય થતાં સરદારો, અમીરો અને સદ્‌ગ્રહસ્થોના ટોળે ટોળાં દરબારમાં પોતપોતાના આસન શોભાવવા લાગ્યાં. ડિટેકટીવ ભાનુ પણ મૂછ ઉપર તાલ દેતો રાજાને ડાબે પડખે અક્કડ થઇને બેઠેલો હતો. રાજમાતા, રાજકુંવરી ભાનુમતી તથા અન્ય દાસીઓએ પણ પડદા પાછળ આવી પોતપોતાની જગ્યા લીધી હતી. બધાં આવી ગયા પછી મણીપુરનરેશ ભાનુચંદ્રની નેકી પોકારવામાં આવી. સઘળાંએ ઉભા થઇ રાજાને સન્માન આપ્યું. મણીપુરના ભૂપાળ રાજ્ય સિંહાસને ગોઠવાયાં.

ડિટેકટીવ ભાનુના કહેવાથી વારાંગના મધુરીનો નાચ દરબારમાં ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. રાજાએ સેવકને તેને તેડી લાવવા કહ્યું. મધુરી પુર ઠાઠમાં દરબામાં આવી પ્હોંચી. રાજાને ઝૂકીને વંદન કર્યા પછી તેણે ગાન, તાન અને નાચ શરૂ કર્યા.

—ગાયન—

હાં...રે...મધુવનમાં મધુ–બંસરી વાગી...
બંસરી વાગી...હું અલી જાગી...મધુવનમાં.
ગાયો છોડી ગોપી દોડી! ઘરના કામો ત્યાગી
મુકયું કે દોવું! રાખ્યું વલોવું! એવી મોહન માયા લાગી–મધુવનમાં.

મધુરીની સંગીતધારા પ્રેક્ષકોના અંતરો ડોલાવી રહી હતી, એવામાં અચાનક પ્રતિહાર આવી લાગ્યો.

" મહારાજાને ઘણી ખમ્મા ! "

સંગીત અટક્યું. ગાતી અને નાચતી મધુરી થોભી.

ભાનુચંદ્રઃ—શું છે ? પ્રતિહાર ?

પ્રતિહારઃ—બ્હાર કોઈ વારાંગના આવેલી છે. તે પોતાને સુવર્ણ-પુરની મશ્હુર નૃતિકા તરીકે ઓળખાવે છે.

ભાનુચંદ્રઃ—તે શું ઇચ્છે છે ?

પ્રતિહારઃ—પોતાને દેશ પાછા ફરતાં પ્હેલાં હૂજૂર સમક્ષ એક મુજરો કરી દરબારમાં પોતાની સંગીતવિદ્યા અને નૃત્યકલા દેખાડવા માગે છે.

ભાનુચંદ્રઃ—ઓહો ! એ તો વળી અત્યુત્તમ ! ભલે આવે ! દરવાન ! જા, એને આવવા દે.

મહારાજાની ઇચ્છાને માન આપી, મધુરી એક બાજુ બેસી ગઈ. જ્યારે દરબારના તમામ માણસોની નજર દ્વાર સમી ગઇ. બીજીજ પળે એક ગુજરાતી વારાંગના પોતાના બે સાજીંદા સાથે દરબારમાં આવી રહી. તે નમીને બોલી.

" મહારાજ ! આ એક પરદેશી કલાવંતી આપના દરબારમાં આજે પોતાની કળા બતાવવા ઇચ્છે છે. "

" ખુશીથી. ત્હારૂં નામ ? "

" વિશ્વમોહીની. "

" ઠીક ! મોહીની ! યાદ રાખજે કે મણીપુરનરેશ સંગીતની કદર કરી જાણે છે. હવે ચાલવા દે, ત્હારૂં સંગીત જોઉં. "

"મહારાજ! પ્હેલાં સંગીતકળા બતાવું છું. પછી નૃત્યકળા બતાવીશ"

વિશ્વમોહીનીએ પોતાના સાજીંદાના હાથમાંથી વીણા લીધી. દરબારની વચ્ચોવચ તે બેઠી. પોતાનો મધુરો કંઠ મેળવવા લાગી. મૃદંગીઓનું અત્યારે કામ ન્હોતું, છતાં તેઓ નૃત્યકળાના સંગીત માટે પોતાના તબલાં તૈયાર કરી રહ્યા હતાં. તેણે આલાપ મારવો શરૂ કર્યો, સભામાં શાન્તિ પ્રસરાઇ ગઇ.

—સંગીતઃ—ચાલુ જમાનોઃ—

(ગઝલ–કવાલી.)

નકામું નામ દરવાજે! રહી ખાલી કમાનો છે,
ગયો એ વખ્ત પ્હેલાંનો...હવે જુદો જમાનો છે.

પિડાતાં પુણ્યવન્તા તો! જુઓ પાપી પૂજાયે છે,
પ્રજા–રક્ષક બની ભક્ષક..પ્રજાને લુંટી ખાયે છે.
કસાઇ પેટને માટે......પશુઓ કાપવાનો છે...ગયો.

ઉછેરો દૂધ પાઇ જે !...મણીધર તેજ કરડે છે,
તમારાં થઇને વિશ્વાસુ...તમારી ડોક મરડે છે.
સગાં માબાપને બેટો ! હવે નહિ છોડવાનો છે...ગયો.

લઢે શ્રીમાન ને નિર્ધન ! ધની ત્યાં ફાવવાનો છે,
નકી અન્યાય નિર્દોષિત ગરીબોને થવાનો છે.
અમીરના લાભમાં અંતે ! ચુકાદો આવવાનો છે...ગયો.

કવિ ને ભાટના કાવ્યો વડે દરબાર જે ગાજે,
સુરા ! ને સુન્દરીના નાચ–મુજરા થાય ત્યાં આજે.
પ્રજાનો ! રાજનો પૈસો ! અનીતીમાં જવાનો છે...ગયો.

સગાના સ્નેહ પલટાયાં...અમીના સ્વાદ બદલાયાં,
વહન્તા પ્રેમના પાણી પરસ્પરમાંથી સૂકાયાં.
નથી જુનો ! હવે જુદો ! નવો ચાલુ જમાનો છે...ગયો.

નર્તકીએ વીણા નીચે મૂકી. તે ઉભી થઇ ગઇ. ભાનુચંદ્રને તેનું ગાયન મુદ્દલ ગમ્યું ન્હોતું. પરન્તુ તેના કોકિલ કંઠની મીઠાશે તેના હૃદય ઉપર વિજય મેળવ્યો હતો. સારંગી અને મૃદુંગ સાથે મોહીનીના પગના ઠેકા પડવા લાગ્યાં. તેણે સંગીત સાથે નાચ શરૂ કર્યો. પોતાની અદ્દભુત નૃત્યકળા તેણે અજમાવવા માંડી.

(ખૂને જીગરકો પીતી હય...રાહ)

હું ચતુરને ચેતાવું છું...ચેતી લે...ઓ ઇન્સાન !
અવલોકો ! આવી પહોંચ્યું, આજે ઠેઠ કિનારે વ્હાણુ...હું.

સુલ્તાન આવી લાગ્યો...સંભાળી તોય ન જાગ્યો,
પાછળ પસ્તાઈ ભાગ્યો...નહિ તો બનતે બંદીવાન.
દુશ્મનનો ડંકો વાગ્યો...તો પણ ઉંઘે શું અજ્ઞાન ?
શત્રુની સેના આવી...થા તૈયાર...ઊઠ ! નાદાન...હું.

જીવે શુરવીર ! જે જાગે ! ઉંઘે તે ! મૃત્યુ માગે,
પૂંઠેથી રડવા લાગે...રે ! ગાફિલ ગુમાવે જાન.
રે મ્હોત ભમે છે માથે ! સમજી રે'વું સાવધાન,
કોને ખબર છે કે આ કયારે ? થાશે ફના તમામ...હું.

વિશ્વમોહીની ! કોઇ દૈવી અપ્સરાની માફક પોતાનું ધારેલું કામ પાર પાડવા નાચી રહી હતી. મૃદંગી તથા બીનના બજવૈયાએ પણ કશી કસર ન રાખી. નર્તકી દરબારમાં ફર...ફર...ગોળ ફૂદડી ફરવા મંડી.

ફરતાં ફરતાં તેનો માથાનો છેડો એકાએક સરી ગયો. સરયુએ તેમાં ખોસેલું ગુલાબનું ફુલ કોઇએ નહિ પરન્તુ શંકાશીલ નજરે જોતાં ડિટેકટીવે જોઇ લીધું. સઘળાનું ધ્યાન મોહીનીના સંગીત અને નાચમાં પરોવાયલું હતું. અજાણ મોહીનીએ પણ એ માથાનો છેડો ઓઢીને બરાબર કરવા તરફ ધ્યાન ન આપ્યું. ડિટેકટીવ ભાનુ એકદમ ઉછળી પડયો.

"સબૂર ! મહારાજ ! આ નાચનારીને પકડો ! એ વારાંગના નથી પરન્તુ કોઇ વેશધારી છે. "

મામલો બગડી ગયો. સંગીતનો ઝામેલો રસ ચૂંથાઇ ગયો.

મોહીની પણ માથા ઉપર છેડો ઓઢી ઉભી રહી ગઇ. પરન્તુ પેલા તબલચી ને સારંગી વગાડનારનું ધ્યાન ડિટેકટીવ તરફજ હતું.

" શું ? " મહારાજા પણ ભાનુના શબ્દે ચોંકીને સિંહાસનેથી ઉતરી પડયા.

" ખરૂં કહું છું. ' આ નર્તકીના અંબોડામાં પેલું અલૌકિક ગુલાબનું ફૂલ છે.

પોતાના અંબોડા ઉપર હાથ મૂકતાંજ વિશ્વમોહીનીને સરયુએ કરેલું અટકચાળું યાદ આવ્યું. છતાં તે ન ડરી. તે તો કોઇ પણ ઉપાયે દરબારને પોતાની વીરતા દેખાડી માનપત્ર અટકાવવાજ આવીહતી. તેનો વિચાર ભાનુચંદ્રને સંગીતથી ખૂશ કરી, માનપત્ર અટકાવી, દરબારમાં ખુલ્લા થવાનો હતો. ડિટેકટીવના ભોપાળાં ઉઘાડા પાડી તેને પુરતી શિક્ષા કરવાનો હતો. પરન્તુ તેને બદલે થયું કંઇ વિચિત્રજ !

ડિટેકટીવ ભાનુ જેવો વારાંગનાને પકડવા ધસ્યો, તેવુંજ વારાંગના વિશ્વમોહીનીએ એક છૂપાવેલું કાતીલ ખંજર ખેંચી કાઢયું. ભર્યા

દરબારમાં માથાનો છેડો ખોલી નાખી, તેણે પોતાનો બનાવટી ચોટલો દૂર કર્યો.

"એટલેજ રહે ! બદમાશ !"

"કોણ વીરો ?"

"હા !"

ડિટેકટીવ ભાનુ ખંજરથી ડરી ત્યાંજ અટકી ગયો. પોતાની પિસ્તોલ ખેંચી કાઢવા તેણે ગજવામાં હાથ નાખ્યો. તેવોજ સારંગી વગાડનાર ગરજ્યો, "ખબડદાર !"

તેના હાથમાં ભરેલી પિસ્તોલ હતી. બનાવટી દાઢી મૂછ અને ફેંટાને તેણે રૂખસદ આપી હતી. "તું કોણ ?...ગુ...ગુ...હજુ જીવે છે ?"

"હા ! બહારવટીઓ ગુલાબસિંહ ! હજુ આ દુનિયાપર હૈયાતી ભોગવે છે."

"ત્યારે ખૂન થયાની વાત ખોટી ?" મહારાજાના મુખમાંથી એકાએક ઉદ્‌ગાર સરી પડયા.

આટલો વખત તબલચી મનુ શું કરતો હતો ? તેણે કયારનોયે પોતાનો વેશ પલ્ટી એક મહદ્ કામ કરી નાખ્યું હતું. અને તે વેશ્યા મધુરીને પકડી રાખવાનું.

ડિટેકટીવ ભાનુની નજર મધુરીને પકડી ઉભા રહેલા મનુ ઉપર હવે પડી. તે બોલ્યો, "કોણ કેશરીસિંહ ? તું આખરે દુશ્મનનો મદદગાર?"

પરન્તુ તેની બુમોથી કશું વળે એમ ન્હોતું. ગુલાબસિંહે ભરેલી પિસ્તોલ સાથે ભાનુને ગરદનમાંથી ઝાલ્યો હતો. જ્યારે વીરો ખંજર ધરી મધુરીની એક બાજુ ઉભો હતો. બીજી બાજુ મનુ ઉર્ફે કેશરીસિંહ સઘળા સરદારો સ્હામે પિસ્તોલ ધરી ઉભો હતો.

"સલાવ ! બ્હાર જાવ." કેશરીસિંહનો રાજા તથા સરદારોનો હુકમ થયો.

તરવાર બહાદુરો તથા રાજા પોતે પણ કેશરીસિંહની પિસ્તોલને તાબે થયા. તેઓ દ્વાર બ્હાર ગયા કે તુર્તજ બદમાશ ભાનુએ ધ્યાન-મુક્ત એવા ગુલાબસિંહને ધક્કો માર્યો. હાથ છોડવી તે પાછલી બાજુએથી સ્ત્રીઓની બેઠકનો પડદો ચીરી કૂદી નાઠો. તેજ વખતે મનુની પિસ્તોલનો બ્હાર થયો. પરન્તુ તે ભાનુને ન વાગતાં છટકી ગયો. રાજ-રમણીઓ, ભાનુમતી અને રાજમાતા આ પ્હેલાંજ રણ-વાસમાં ન્હાસી જઇ ચૂક્યા હતા.

અશક્ત ગુલાબસિંહ અચાનક ધક્કાથી પડી ગયો. તેના તાજાજ રૂઝાયલા ઘામાંથી લોહી વહેવા માંડયું. વીરો ત્યાં દોડયો.

"મનુ ! તું એને છોડી દે. જલ્દી અહીં આવ."

મનુએ મધુરીને છોડી દીધી. ઘાયલ ગુલાબસિંહને બંનેએ ઉભો કર્યો. વીરાએ બારીએથી સીસોટી મારી. નીચે ઘોડાવાળાના વેશમાં ઉભેલી સરયુએ તે સાંભળી. ઘોડાને તૈયાર કરી સ્હામે આવી.

વીરા તથા મનુએ મળી ગુલાબસિંહને ઉપાડયો. દ્વાર ખોલતાંજ ભાનુચંદ્ર તેમને પકડવાને પોતાના માણસો સાથે દરબારમાં ધસી આવ્યા. એકજ પળ ! અને આ ત્રિપુટી ગિરફ્તાર થતે ! પરન્તુ એટ-લામાંજ પાછળથી એક અવાજ આવ્યો. "હથીયાર છોડો !"

આવનાર અશ્વપાલના વેશમાં સરયુ હતી. તે અણીને સમયે આવી લાગી હતી. તેની ન્હાનકડી પિસ્તોલે તમામની તરવાર છોડાવી. દરબારગઢમાંજ રાજા તથા તેમના સેવકોને પૂરી, વીરો અને મનુ બ્હાર આવ્યા. ઘાયલ ગુલાબસિંહને ઘોડા ઉપર બેસાડયા. તેના ઉપર સરયુને ચઢાવતાં વીર બોલ્યો.

દીવાન.

(વાંચો) સચિત્ર "સરોજની સુન્દરી ભાગ ૧ લો." કી ૦-૧૦-૦

(વાંચો) સચિત્ર "વીરપુત્ર" કી ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.
રીચીરોડ-અમદાવાદ.

"લાવ !ત્હારી પિસ્તોલ ! સરયુ ! તું હવે પિતાજીને લઇ ગુફામાં જા ! છટકેલા શિકારને હાથ કરી અમે આવીએ છીએ."

સરયુએ પવનવેગે ઘોડો મારી મૂકયો. વેશધારી વારાંગના અને મનુ ડિટેકટીવ ભાનુને પકડવા અમીરને મકાને ઉપડયા.

પુષ્પ:—૧૫મું.

"કરણીનું ફળ."

વિશ્વમોહીની અર્થાત્ **વીરા**નું અનુમાન સત્ય હતું. ન્હાસેલો ડિટેકટીવ ભાનુ ભર્યા દરબારમાંજ જુઠ્ઠો પડવાથી પોતાના મકાનમાંજ આવ્યો હતો. થોડી વારે મધુરી પણ આવી તેને મળી.

"ત્યારે હવે શો વિચાર ?" મધુરી બોલી.

"મધુરી ! **વીરો** એજ વનબાળા ! એજ **વિશ્વમોહીની** અને એજ આપણો...કટ્ટો દુશ્મન...ભા......" છેલ્લો શબ્દ તે બહુજ ધીરેથી બોલ્યો.

"અને પેલો કેશરીસિંહ કોણ ? એને ન ઓળખ્યો ?"

"એ પણ ઓળખાયો છે. મધુરી...આપણે ભારે આફતમાં છીએ. એ કેશરીસિંહ તેજ...મ્હને તો મનુ લાગે છે."

"હેં ?" મધુરી ચમકી ઉભી થઈ ગઈ.

"ધીરે બોલ! આપણે ઠગાયાં છીએ, આપણા દુશ્મનો હજુ જીવે છે. એટલુંજ નહિ પણ આપણને પકડી તેઓ આપણું લોહી પીવા માગે છે."

" એમ ?"

" હા !"

આ બદમાશ ભાઇ–બ્હેન હજુ નવા કાવત્રાં રચે, તે અગાઉ તો દાદરના પગથીઆ ઉપર કોઇનો અવાજ સંભળાયો. મધુરીને ત્યાંજ બેસવાનું કહી ડિટેકટીવ ભાનુ સ્હામેના ઓરડામાં સંતાઇ ગયો. આવનાર એક રમણી હતી.

વાંચક! એ આપણી પૂર્વ પરિચિતા "વનબાળા!"

ડિટેકટીવ ભાનુને બદલે એકલી મધુરીને જોતાંજ વનબાળા હસી પડી. મધુરી તેને જોતાંજ ઉભી થઇ ગઇ. તે ભયની મારી ન્હાસી જવા દ્વાર પાસે સરવા લાગી. એટલે વનબાળા બોલી.

" બેસો! કયાં જાઓ છો ?"

" તે પૂછનાર તું કોણ ?"

"તમારા ભાઇને પુછી જો જો! હું એમની મદદગાર છું."

" એક વારાંગના ? "

વારાંગના વિશ્વમોહીની! વનબાળા કે વીરો જે કહો તે હુંજ છું. પરન્તુ હવે તું, બતાવી દે! કે કોણ છે? "

સામાજ ઓરડામાં ડીટેકટીવ આ બધું સાંભળી રહ્યો હતો. તેના હાથમાં ભરેલો તમંચો તૈયાર હતો. મધુરીને મુંગી જોઇ વનબાળા પાછી બોલી.

" કેમ નથી બોલતું? હજુ ઓળખાણ નથી પડતી?"

"પડી ચૂકી છે. વીરા! એને શું પુછે છે! મ્હને પુછ. તારી તમામ વાતનો જવાબ દેવા હું તૈયાર છું."

સામે સંતાયલો ડીટેકટીવ ભાનુ પિસ્તોલ લઈ બ્હાર ધસી આવ્યો. વનબાળા તરફ તાકી તે બોલ્યો. "વીરા! આજે હવે તું મ્હારા હાથમાં આવ્યો છે. મ્હારી પિસ્તોલનો એકજ બ્હાર ત્હારી જીંદગી ખતમ કરવા બસ છે."

"કદી નહી! એ વેશધારી ડીટેકટીવ ભાનુના નામને લજાવનાર બદમાશ! જો...બરાબર જો! ધ્યાનપુર્વક જો. જેને તું મરેલો માને છે. તે સાચો રાજપુરનો ડીટેકટીવ ભાનુતો ત્હારી સ્હામું ઉભેલો છે.

"તું ડીટેકટીવ ભાનુ?"

"હા! અને તું ખોટો! નામધારી! વેષધારી બદમાશ! વધારામાં ત્હારી આ વેસ્યા બનેલી બ્હેન મધુરીનો પતિ હજુ હૈયાત છે."

"કયાં છે?"

"અહીંયાજ! આટલામાંજ."

મધુરી બ્હીધી. તે ન્હાસવા માટે સામેના બારણા તરફ ગઇ. તેણે બારણું ઉતાવળમાં ખોલ્યું ત્યાં મનુ પિસ્તોલ લઇ, તેની ખબર લેવા ઉભેલોજ હતો. મધુરી તેને જોતાંજ પાછી હઠી.

પોતાના શત્રુ ઉપર ગોળી છોડવા તૈયાર થએલો વેશધારી ડિટે-કટીવનો હાથ મનુના એકજ અવાજે સ્થંભી ગયો.

"ખબરદાર!"

બીજીજ પળે મનુની પિસ્તોલમાંથી ગોળી છુટી. બદમાશ વેશ-ધારીની પિસ્તોલ તેનાથી ઉડી દૂર જઇ પડી. ન્હાસતી મધુરીને વન-

બાળા યા વારાંગના વેશી વીરાએ પકડી. વેશધારી તો આ બધું જોઇજ રહ્યો.

"કેમ ? નામધારી મધુરી ! ઉર્ફે મેના ! આ ત્હારા પતિદેવને ભૂલી ગઇ કે ?" મનુ બોલ્યો.

"કોણ...ત...મે..." મધુરી બોલી.

"હા ! હું રાજપુરનો યુવરાજ મનુકુમાર ! અને તું મ્હારી મહારાણી મેના...આજે તું વેશ્યા મધુરીના વેશમાં છે. જ્યારે હું કેશરીસિંહની ભૂમિકા ભજવી રહ્યો છું. બરાબર ને ?"

"અને મી. મોહનલાલ ! તમે કેમ કંઇ બોલતા નથી ? તમારા આ બાળસ્નેહી ભાનુને તદ્દન ભૂલી ગયા કે ?" વનબાળાના વેશમાં વીરો ઉર્ફે ખરો ડિટેકટીવ ભાનુ બોલ્યો.

વાંચક ! વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદ તે રાજપુરનો એક બદમાશ નામે મોહનલાલ હતો. જ્યારે આ મધુરી તેની બ્હેન હોવા છતાં એક વખતની રાજપુરની મહારાણી મેના અને યુવરાજ મનુકુમારની પરણિયાતા પત્ની હતી. જ્યારે ખરો ડિટેકટીવ ભાનુ તેજ વીરો ! તેજ વનબાળા ! અને તેજ વારાંગના વિશ્વમોહીની !

"અરે ! આ કોણ ?"

એક બારી તરફ અમસ્તુ જોઈ ડિટેકટીવ ભાનુએ ટેબલ ઉપર પડેલી એક ખાલી સોડાની સીસી ઉંચકી લીધી. મનુનુ ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું. બદમાશ મોહન ઉર્ફે વેશધારીની આ પણ એક ધ્યાનચૂક કરવાની ચાલાકી હતી. તેણે જીવ ઉપર આવી, સોડાની સીસી મનુની ઉપર ફેંકી. એકદમ બારણું ઉઘાડી તે દોડયો.

"શું થયું ?" તે પણ જોવા તે ન થોભ્યો. મનુ આ વખતે ભાગ્યેજ બચતે ! પરન્તું વીરાની અપૂર્વ ચાલાકી અને સમયસૂચકતાયે તેને આ જીવલેણ ફટકાથી બચાવી લીધો, જે વખતે વેશધારીએ મનુને પ્રાણ લેવા સોડાની સીસી છુટી મારી, તેજ વખતે વીરાએ પોતાના હાથોમાં પકડેલી મધુરીને તેની અટકાયતમાં ધક્કો મારી હડસેલી દીધી. સીસી મનુને ન વાગતાં તે પ્હેલાં અનાયાસે વચમાં આવી પડનાર દુર્ભાગી મધુરીના કપાળમાં વાગી. બાટલીના ચૂરેચૂરા થઇ ગયા. મોઢા ઉપર અને આખા શરીરમાં એ જીવલેણ કાચો ભોંકાઇ ગયા. માથું ફાટી જતાંજ ગતપ્રાણ વેશ્યા મધુરી પોતાની પાપી કરણીનું ફળ ભોગવવા દેવના દરબારમાં રવાના થઇ.

મનુને ત્યાંજ મૂકી વનબાળા ડિટેકટીવ ભાનુની પૂંઠે પડી. જ્યારે મનુ પોતાના ઘાથી સ્વધામ સીધાવી ગયો હશે એ આશામાં ને આશામાં વેશધારી ડિટેકટીવ રાજકુંવરીને ચેતાવવા તેના મ્હેલ પ્રતિ દોડ્યો. તેના મનની છેવટની મુરાદ ફલની લાલચ આપી રાજકું-વરીને ભોળવી લઈ જવાની હતી. અને ના પાડે તો આખર બળા-ત્કારથી પણ તેને હરી જઇ સદાને માટે મણીપુરનો ત્યાગ કરવાની હતી.

વેશધારી તથા વનબાળાના પ્રસ્થાન પછી મનુ પણ મહાદેવીને ઝુંપડે જવા ચાલતો થયો. મધુરી ! ઉંહ્ં એક વખતની મહારાણી મેના ખાનદાનનું ફરજંદ ! છેવટનો અગ્નિસંસ્કાર પણ ન પામી.

પુષ્પઃ-૧૬ મું.

“ ગુલાબનું ફુલ. ”

રાજ્યદરબારમાં બનેલા બનાવથી અફસોસ કરતી ભાનુમતી પોતાના એકાન્ત આવાસમાં શોકગ્રસ્ત અને ચિન્તાતુર ચ્હેરે બેઠી હતી. તેની પ્રિય સખી પુષ્પા તેના દીલની ગમગીની દૂર કરવા વિધવિધ ઉપાયો યોજી રહી હતી.

આજ વખતે વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુમતીને મ્હેલે જવા દોડી રહ્યો હતો. તે પાછું ફરી ફરી જોતો જતો હતો. એકાએક તેની નજર થોડે દૂર પોતાની પાછળ આવતી વનબાળા-ઉર્ફે વીરા ઉપર પડી. તે ચેત્યો. ઝપાટાબંધ એક ગલીમાં વળી. ઉંચા મકાનના ઓટલા ઉપર તે ચઢી છૂપાઇ ગયો. વનબાળા ત્યાંથીજ રહીને પસાર થઈ ગઇ.

વીરાનો વિચાર હવે રાજકુંવરીને મળી ખરો ભેદ ખુલ્લો પાડવાનો હતો. પોતેજ સાચો ડિટેકટીવ ભાનુ છે, એમ બતાવી આપી આ મુશ્કેલીનો છેડો લાવવા તે માંગતો હતો. વેશધારી ડિટેકટીવનો ટાંટીયો રાજ્યદરબારમાંથી કાઢી ભાનુમતીને તે મેળવવા માંગતો હતો ? પરન્તું કોને માટે ? પોતાને માટે નહિ ! ત્યારે ?

* * * * *

“ બ્હેન ! બ્હાર એક રમણી આવેલી છે.” દાસીએ પુષ્પા તથા રાજકુંવરી સમક્ષ આવી કહ્યું.

“ કોણ છે ? તેનું નામ ?”

" વનબાળા !"

" વનબાળા ?" ભાનુમતી ચોંકી. " પુષ્પા ! તું ચાલી જા. દાસી ! જા એને મોકલ."

પુષ્પા અને દાસી ગયાં. ભાનુમતી એકલી પડી. એવામાં ત્યાં વનબાળા આવી પ્હોંચી. તેને જોતાંજ ભાનુમતી બોલી ઉઠી.

" કોણ ? વારાંગના વિશ્વમોહીનીનો વેશધારી વીરો ?"

" કુમારી ! ન બીહો ! પ્હેલાં મ્હારો ખરો ઇતિહાસ સાંભળો તે પછી જે કંઇ કહેવું હોય તે બેધડક કહેજો."

રાજકુમારી ભાનુમતી પાસે વનબાળાએ પોતે કોણ છે, તે તમામ ઇતિહાસ ટુંકમાં રજુ કરી દીધો...સાથે સાથે પોતેજ ખરો ડિટેક્ટીવ હોઇ, ભાનુ વેશધારી છે, એ પણ જણાવી દીધું...આશ્ચર્ય પામતી રાજકુંવરી બોલી..." હવે તમે શું કરવા માગો છો ?"

" એક કામ ! મ્હારી પાસે અત્યારે ફૂલ છે...હું તમને એ આપવા ચાહું છું...એટલુંજ નહિ પણ એ કયાં ! અને કેવી રીતે થાય છે, તે પણ ખુશીથી બતાવવા માગું છું...પરન્તુ...

" શું ? "

" આપની એ બદલ જે શરત છે, તે પૂરી કરવી પડશે ?"

" તમે મ્હને પરણવા માગો છો...એજ ને ?" ભાનુમતી કંઇક શરમાતી બોલી...

નહિ ! મ્હારા ભાઇ સાથે પરણો ! એજ મ્હારી માગણી."

" તે તમારો ભાઇ વળી કોણ છે ?"

" રાજપુરનો ગૂમ થયેલો મનુકુમાર !" અને ભાનુમતી કંઇ આગળ પ્રશ્ન કરે, અથવા તો વીરો રાજકુંવરી પાસે પોતાનું

ધાર્યું વચન લઇ પેલું ફૂલ આપે, તે પ્હેલાં તો ત્યાં વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુ આવી લાગ્યો પરન્તુ કયાં ખબર હતી, કે વનબાળા વેશી વીરાએ રાજકુંવરીની પાસે પોતાનો તમામ ભેદ ખોલી નાખ્યો હતો.

વેશધારી ભાનુને ત્યાં અચાનક ઉપસ્થિત થયેલો જોતાંજ વનબાળા અને ભાનુમતી બંને ચમકયાં.

"વનબાળા !" તે પિસ્તોલ કાઢી બોલ્યો.

"કોણ ? ડિટેકટીવ સાહેબ ? ભલે પધારો !" મીઠી મજાક કરતાં વનબાળા ઉભી થઈ ગઇ.

"વીરા ! હવે હું છેવટનો નિર્ણય કરવા આવ્યો છું."

"તો કરી નાખો."

"તે પ્હેલાં ત્હારા માથામાં પેલું ગુલાબનું ફુલ છે, તે આપી દે..."

"ભીખ માંગતા શરમાતો નથી. હિંમત હોય તો ફૂલ લઈ જો."

"જો સીધી રીતે નહિ આપે તો મ્હારી પિસ્તોલ તને ઠાર કરશે ! ને પછી..."

"શા માટે ? ત્હારે ફૂલજ જોઇએ છે...તો ભલે...લે..." ચાલાક વીરો સમય વિચારી લુચ્ચાઇ રમી ગયો. તેણે અંબોડામાંથી પેલું ગુલાબનું ફુલ છોડી વેશધારીની સ્હામે ધર્યું. "લે..."

હરખાતે હૈયે વેશધારી પાસે આવ્યો, ફૂલ લેવા તેણે પોતાનો જમણો હાથ આગળ લંબાવ્યો. તેજ વખતે વનબાળાએ પગની આંટી મારી તેને જમીનદોસ્ત કર્યો, પિસ્તોલવાળા હાથ ઉપર એવી તો ઝડપ મારી કે પિસ્તોલ દુર જઇ પડી પેલું ફૂલ પણ વીરાના હાથમાંથી હેઠે પડી ગયું, રાજકુમારીએ તે આવી ઉંચકી લીધું.

" હવે છેલ્લો નિકાલ લાવી નાંખીએ. " વનબાળાવેશી વીરો ગરજ્યો. ભાનુ પણ જીવ ઉપર આવી વીરાને હંફાવી રહ્યો હતો. એકમેકને ઉંચકી ઉંચકી જમીન ઉપર પછાડવા લાગ્યા. ઓરડામાંનું ફરનીચર હાથમાં આવે એમ છૂટું ફેંકાવા લાગ્યું. જ્યારે ભાનુમતી એક ખુણામાં લપાઇ આ દંદ્ર યુધ્ધ જોઇ રહી હતી !

કર્મસંજોગે વનબાળાનો સ્ત્રી--વેશ તેને ભારે થઇ પડયો. પગમાં લુગડાનાં છેડાની આંટી આવતાંજ વીરો ઉથલી પડયો. આજ વખતે ઝનુની વાઘની માફક વેશધારી તેની છાતી ઉપર ચઢી બેઠો. પાસેજ એક જરમનસીલવરની પીકદાની પડેલી હતી. અન્ય કોઇ પણ વસ્તુ ન જોતાં અંતે વેશધારીએ તે ઉંચકી. ઉછાળા મારતી વનબાગાના માથામાં મારી. માથુ ફુટી ગયુ. લોહીલોહાણ વીરો બેહોશ થઇ પડયો.

ભાનુના હાથમાંથી છૂટતાંજ વેશધારી ભાનુએ ભાનુમતી તરફ જોયું પીકદાનીના ઘાની સાથેજ ભાનુએ ભયંકર ચીસ પાડી હતી. ફાટમાંથી નિહાળતી પુષ્પા મહારાજાને મદદે બોલાવી લાવવા દોડી ચુકી હતી. રાજકુમારીના હાથમાં ફુલ જોતાં વેશધારી બોલ્યો.

" કુમારી ! અંતે આપણો વિજય થયો છે, બદમાશ માર્યો ગયો છે. જ્યારે ફુલ હાથમાં આવ્યું છે. "

" પરન્તુ તેના હકદાર તમે નથી "

" ત્યારે ? "

" હકદાર તો આ નીચે લોહીમાં રંગાયેલો પડયો છે. "

" એટલે શું ભાનુમતી પોતાનું વચન પાળવા હવે નથી માગતી ? "

" વચન ! કેવું વચન ! "

" કેવું ! તે વરવાનું "

" વારવાનું ! કોની સાથે ? "

" મ્હારી સાથે ! "

" એક ખૂની ! બદમાશ ! ને તર્કટી ડિટેકટીવની સાથે ! બાયલાની સંગાથે ? "

" હું ખૂની ? તર્કટી ડિટેકટીવ ? "

" બસ કરો ! મુંગા મુંગા અહીંથી રસ્તો માપો. નહિતો અત્યારેજ બૂમ પાડી કેદ કરાવવા પડશે " રાજકુંવરીએ બ્હીતાં બ્હીતાં ધમકી આપી.

"કેદ ? અને તે મ્હને ? કયે ગુન્હને ?"

" ગુન્હનાનો પુરાવો આ મોજુદ પડેલો છે. વેશધારી ભાનુ ! તમારી નજર સમક્ષ રાજપુરનો પ્રખ્યાત ડિટેકટીવ લોહીમાં તરબોળ થઇ સુતેલો છે. "

" એ બધું મ્હેં ત્હારેજ માટે કર્યું છે. "

" ચૂપ રહે ! "

" તો શું તું હવે ફરી જઇ આ હરામખોરના મુડદાં સાથે લગ્ન કરવાં ચ્હાય છે ? "

" તે મ્હારે જોવાનું છે. તું થોડો મ્હારા મનનો માલીક છે ? "

" તો શું આ બધી મહેનતનો બદલો કંઇજ નહિ ? "

" મહેનતનો બદલો બહુજ મ્હોટો મળે છે. "

" કયાં છે ? "

"જીવતો જવા દઉં છું! એજ! બોલ! એથી વિશેષ તું શું ચાહે છે?"

"એમ?"

"તો કેમ? મહેનત તેં શું કરી? કે કહી બતાવે છે. મહેનત કરનાર, ને ફૂલ મેળવી લાવનાર તો આ પડયો."

વનબાળાએ પોતાનો તમામ ભેદ ભાનુમતી પાસે ફોડી દીધેલો છે, એમ ચેતી જતાંજ વેશધારી બોલ્યો...

"ભલે! ભલે! હુંજ ચાલતો થાઉં છું...પરન્તુ એ ફૂલ મ્હને આપી દે."

"ફૂલ? કેવું ફૂલ? કોનું ફૂલ? કયાં છે?" એની આશાજ ન રાખવી."

"જોતું છે?"

"તું શું બતાવવાનો હતો?"

ઝનૂને ભરાયલો બદમાશ ભાનુમતીના હાથમાંથી ફૂલ મેળવવા છલાંગ મારી કૂદયો, ઓરડાની વચ્ચોવચ ભીંત સાથે એક મોટું ગોળ ટેબલ હતું. બદમાશને હંફાવવા બુમો ઉપર બૂમો પાડતી ભાનુમતી તેના ઉપર ચઢી ગઈ.

બદમાશને હવે કયો રસ્તો લેવો. એ ન સૂઝયું. તેણે ભાનુમતીને ડરાવી તેના ઉપરથી નીચે ઉતારવા માટે એ ભારી ટેબલ જરા ઉંચું કર્યું. પરન્તુ પરિણામ ધાર્યા કરતાં ભયંકર આવ્યું.

ગોળ ટેબલનો એક છેડો અચાનક નમી જતાંજ ભાનુમતી તે બાજુ સરી પડી. ભીંતની સાથે મ્હોટો આયનો ટાંગેલો હતો. તેની સાથે સાથે તે અફળાઇ. તકતાનો કાચ ફૂટી ગયો. ભાનુમતીનું માથું ચીરાઈ ગયું, ઘા પ્રાણઘાતક નીવડયો કે કેમ? તે તો પ્રભુ જાણે

પરન્તુ આ અણધારી ઘટનાએ વેશધારી ભાનુને ગભરાવ્યો. તે આભોજ થઇ ગયો, એટલામાં બંધ બારણા ઉપર કોઇના ટકોરા થયા. બહાર રાજા તથા સિપાઇઓ આવી લાગ્યા છે, એમ જાણતાંજ તે ન્હાસી જઇ જીવ બચાવવાની ચિન્તામાં પડયો. ઝપાટાબંધ પેલું ફૂલ ઉપાડી છજામાં થઇ ઝરૂખા વાટે તે નીચે ઉતરી ગયો.

તેજ પળે દ્વાર તૂટયાં. મણીપુરનરેશ ભાનુચંદ્ર પુષ્પા તથા અન્ય રાજ્યસિપાઇઓ સાથે અંદર પ્રવેસ્યાં. ફરનીચરનું કચરઘાણ વળી ગયું હતું. એક બાજુ વનબાળા બેભાન અને લોહીલોહાણ થઈ પડેલી હતી. જ્યારે બીજી બાજુ પોતાની પ્યારી પુત્રી રૂધીરમાં રંગાયેલી પડી હતી. બંનેના માથામાં ઘા વાગેલા હતા. પડેલા ચીરામાંથી ધોધબંધ રૂધીર વહી જતું હતું.

રાજાજ્ઞાથી એક સેવક સત્વર રાજવૈદ્યને બોલાવી લાવ્યો. રડતે હૃદયે રાજાએ બંનેને ચાંપતા ઉપાયો કર્યા પ્રભુની મ્હેરથી બંનેની આંખો થોડી વારે ખુલી. લોહીનું વહેવું બંધ થયું. મહારાજાએ દ્વિકર જોડી પ્રભુનો વારંવાર આભાર માન્યો.

અને આમ એક વાર અંતે એ બદમાશ વેશધારી ભાનુ પોતાની મુરાદ ! ગુલાબનું ફૂલ મેળવવામાં ફાવ્યો, દીલની ઉમેદ પૂરી થતાંજ તે અમીરના મકાનેથી જો પોતાની બ્હેન મધુરી હોય તો તેને સાથે લઇ અન્ય સ્થળે ન્હાસી જવાના વિચારે ઉપડયો. પરન્તુ તેને કયાં ખબર હતી, કે પોતાની પાપીણી બ્હેન તો પોતાનીજ ભૂલની ભોગ થઈ પોતાના પાપી-કૃત્યનો હિસાબ આપવા પરલોકને પંથે પરવરી ચૂકી હતી.

પુષ્પઃ—૧૭ મું.

" છેવટના આંસુ. "

જેવું કરો ! તેવું ભરો ! કિરતારનો એ કાયદો !
શિક્ષા મળે છે પાપની ! સત્વર ! ન એમાં વાયદો.
આ ચાર દિનની ચાંદનીમાં મુર્ખ કયાં ફુલાય છે ?
ધર્મિ તરે ! પાપી ડૂબે ! અવિચળ પ્રભુનો ન્યાય છે.

ગુલાબનું ફૂલ મેળવવામાં અંતે ફાવેલો વેશધારી ભાનુ ઉર્ફે ખૂની મોહનલાલ અત્યારે પોતાની એકની એક બ્હેનના મધુરીના શબ પાસે બેઠેલો હતો. ભાઇને હાથેજ બ્હેનનું ખૂન થયું હતું. ઇશ્વરની આ પણ એક અજાયબ લીલા નહિ તો શું ?

પોતાનાજ પાપનો ભોગ થઇ મધુરી રૂધીરથી રંગાઇ જમીન ઉપર પડેલી હતી. સીસીના કાચના કટકા તેના મસ્તક તથા સૌન્દર્ય શાળી મુખડામાં ઠેકઠેકાણે ઉંડા પેસી ગયા હતા. રાજપુરને ઘડીભર મુગ્ધ કરતું તેનું અતુલ સૌન્દર્ય ! અને લાવણ્યમય શશિવદન લોહીથી ખરડાઇ–રંગાઇ કદ્રુપુ અને શોભાહીન થઇ ચૂકયું હતું.

મોહન ! સગાવ્હાલાં જેમાં ગણો તેમાં એક ! એનો મ્હોટો ભાઈ ! આજે તેના મૃત શબ પાસે બેસી છેવટના આંસુ પાડી રહ્યો હતો.

"હાય ! મ્હેં મુર્ખેજ તેને આ અવળી દિશાએ ચઢાવી હતી. મહારાણીના સર્વ શ્રેષ્ઠ પદ ઉપરથી ઉતારી એક હલકી વેશ્યા બનાવનાર પણ હુંજ ! પરણેલા પતિની સ્હામે ઉશ્કેરનાર ! અને તેને છોડી દેવડાવનાર પણ હુંજ ! અંતે અહીં તેડી લાવી તેને મ્હોતના ભયંકર ડાચામાં હોમી–હડસેલી દેનાર પણ હુંજ અભાગી ! ભર યુવાન અવસ્થામાં ત્હારી આ શી દશા ? મેના ! મેના ! (મધુરીનું નામ) હું ત્હારો સંપૂર્ણ ગુન્હેગાર છું. ત્હારાં કરેલાં પાપકૃત્યો ત્હારા નથી પરન્તુ મ્હારાં છે. એમાં ત્હારી મરજી નહિ. પરન્તુ મ્હારી પોતાની મરજી ! અને પોતાનોજ પ્હેલો હાથ હતો નહિં તો એક આબરૂદાર યુવાન અબળા ! તું એવા છળ પ્રપંચોમાં શું સમજે ? ત્હારી એમાં શી હિંમત ચાલે ? ત્હારાં પાપ અને ખૂન ઉભટને માટે જો કોઇ જવાબદાર હોય તો તે હુંજ છું, તેમ ત્હારા લોહી રેડાયા માટે છેવટ કોઇને લાગતું હોય ! બે આંસુ ત્હારા મૃત્યુ પાછળ પાડતું હોય ! તો તે પણ હુંજ ! ત્હારો કમનસીબ પાપી અને ખુની ભાઇ છું. ત્હારા આત્માના સંતોષ અને શાન્તિ માટે હું જરૂર વેર લઇશ. મનુ અને ભાનુ એ ઉભયનું મ્હોત ! એજ હવે મ્હારૂં અવશેષ ધ્યેય ! અંતિમ નિશ્ચય ! એક માત્ર ઉદ્દેશ !

વહાવી લોહીની નદીઓ, કંઇ નિર્દોષને છૂંદી,
અરેરે ! પ્રાણ લીધાં છે, કંઇના કંઠને રૂંધી,
ગરીબો ને અમીરોના, કંઇ ગરદન ઉડાવી છે,
કંઇ અબળા તણા ઉરમાં, છૂરી નિર્દય ચલાવી છે.

હા ! પાપ ! ને બસ ! પાપ ! મ્હારા પાપનું લેખું નથી,
જન્મી જગતમાં પુણ્ય છે શું ચીજ ? તે પેખ્યું નથી.
છું પાપમાં પોષાયલો, ને પાપમાં મરનાર છું,
નિશ્ચય મ્હને વિશ્વાસ છે. હું નર્કમાં પડનાર છું.

તો પણ ! ત્હારૂં વૈર લઇશ ! આટલાં પાપોમાં એક વધારે ઉમેરો કરીશ. સ્વર્ગ તો મળવાનુંજ નથી, તો પછી હવે સુધરીને પણ શું કામનું ?

દીનરાત રખડી વૈર માટે શત્રુને શોધીશ હું,
છાતી ચીરી સંતોષથી, રૂધીર એનું પીશ હું.
આ ખૂનના બદલા વિના, ટાઢક ઉરે વળશે નહિ,
આ જન્મમાં તો કોઇ દિન, શાન્તિ હવે મળશે નહિ.

બ્હેન ! ઓ બ્હેન ! હું ત્હારો ભાઈ ! ત્હારા સબ સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે એક દિવસ નક્કી હું ત્હારૂં વૈર લઇશ.

એક દિન આ ભાઈ ! ભગિની કાજ લોહી રેડશે.
નિજ પ્રાણની પરવા મૂકી સાહસ ભયંકર ખેડશે.
માયા જગત્ ને જીવ ! એ બંનેને આઘા મૂકશે,
થઇને મરણીયો શત્રુના મયદાન્ વચ્ચે ઝૂકશે."

પોતાની પાસે આવેલું ગુલાબનું ફૂલ તેણે બ્હાર કાઢયું. મરેલી બ્હેનના મુડદાને અંબોડે તેણે એ ખોસ્યું. સ્હેજ સંતોષ પામ્યો. નીચાવળી લોહીવાળા કપાળે એક છેવટની ચુમી કરી. તેની આંખોમાંથી જીંદગીમાં આ પ્હેલીજ વાર ! અને પોતાની બ્હેનનેજ માટે ! અશ્રુના બે ટીપાં ટપકયાં. રડતે હૃદયે મોહન પોતાની બ્હેનના શબને અગ્નિદાહ પણ દૈવો મુકી દઇ, વૈરમાં ગાંડો બની શત્રુની શોધમાં નીકળી પડયો.

પુષ્પ:—૧૮ મું.

"નસીબના ખેલ."

આ પુષ્પની દોરી લાંબી હોવાથી ભાનુમતી તથા વનમાળા બંને બચી ગયા હતાં. આજે ઘા વાગ્યાને બીજો દિવસ હતો. પુત્રીની શય્યા પાસે પિતા બેઠેલો હતો. ભાનુમતીએ સૂતાં સુતાં પોતાનો તમામ ઇતિહાસ તથા વનમાળાના સ્વરૂપમાં વીરો એ કોણ છે, તે બધું અથથી માંડી ઇતિપર્યંત સવિસ્તાર પૂર્વક કહ્યું તે પછી તે બોલી.

"પિતાજી પેલો બદમાશ ડિટેકટીવ પકડાયો કે?"

'કોણ? વેશધારી ભાનુને માટે તું પૂછે છે?"

"હા!"

"ના! બ્હેન! અમીરને મકાને કદાચ હોય તો, કોણ જાણે?"

"અને વીરો યાને સાચો ડિટેકટીવ ભાનુ કયાં છે?"

"આ રહ્યો રાજકુમારી." કેતાંજ ડિટેકટીવ ભાનુ ત્યાં પ્રવેશ્યો તેના માથા ઉપર ઘા વાગ્યાને લઇને પાટો બાંધેલો હતો.

હવે આપણે વેશધારી ડિટેકટીવને મોહન અર્થાત વેશધારીને નામે અને વીરો અર્થાત્ ડિટેકટીવ ભાનુને નામે ઓળખીશું.

"આવો! ભાનુપ્રસાદ!" ભાનુમતીએ શય્યામાં સુતાં સુતાંજ ડિટેકટીવ ભાનુ ઉર્ફે વીરાનો આદરસત્કાર કર્યો.

ભાનુ ઉર્ફે વીરો ત્યાં બેઠો. ભાનુમતી બોલી. "હવે તમારે ક્યાં સુધી આમ ગુપ્ત રે'વું છે ? "

"પેલો બદમાશ મોહન ઉર્ફે વેશધારી ડિટેક્ટીવ પકડાય નહી, ત્યાં સુધી. "

" અને તેની બ્હેન પેલી વેશ્યા મધુરી ? "

" એ તો ક્યારનીય સ્વધામ પ્હોંચી ગઇ. "

" હેં ! ક્યારે ? કેવી રીતે ? "

વીરાએ ભાઇની ભૂલનો ભોગ બનેલી એ બ્હેનનો ઇતિહાસ રાજકુમારી સમક્ષ કહી બતાવ્યો. જે સાંભળ્યા પછી તેણે પાછો પ્રશ્ન કર્યો. " ત્યારે હવે શો વિચાર છે ? "

" જો તમારા પિતા થોડી ઘણી મદદ કરે તો બદમાશને પકડી પછી નિર્ભયપણે ખુલ્લા થવું. "

" તમને શી મદદ જોઇએ છે ? "

" થોડાંક માણસોની. "

પુત્રીના કહેવાથી મહારાજાએ પોતાના પાંચ રાજ્ય સેવકોને વીરાની તહેનાતમાં હાજર કરી તેની સાથે જવા ફરમાવ્યું. રાજકુમારીની રજા લઇ વીરો ચાલતો થયો.

" આવજો ! " જતાં જતાં ભાનુમતી સજળ નયને બોલી.

" જરૂર ! "

* * * * * *

સેવકોને લઇ જતાં વીરાને વિચાર થઇ આવ્યો કે " હજુ વેશધારી ભાનુ મણીપુરમાંજ કોઇ ગુપ્ત સ્થળે હોવો જોઇએ. એક વાર અમીરના મકાનમાં જઈ પૂરતી તપાસ કરવાનો તેણે વિચાર કર્યો. તાબડતોબ તે અમીરના મકાને જઇ પ્હોંચ્યો.

પોતાની સેવકો સાથે પૂરી તપાસ કર્યા છતાં, વેશધારીનો કાંઇ પણ પત્તો વીરાને ન લાગ્યો. છતાં તેનો વ્હેમ ન ગયો. મોહન મણીપુર છોડી નજ જાય, એમ તેના કાબેલ ભેજામાં સજ્જડ ઠસી ગયું. અને તેની આ કલ્પના ખરી હતી.

પોતાની સાથે આવેલા રાજસેવકો પ્રતિ ફરી તેણે કહ્યું:

"તમે સઘળા આ સ્ત્રીનું શબ લઇ પાછા ફરો ! હવે મ્હને તમારી જરૂર નથી. લ્યો આ એક ચિઠ્ઠી તમને લખી આપું છું. તે રાજકુંવરીને અગર તો મહારાજાને આપજો."

આટલું કહી વીરાએ તરતજ એક નિચે પ્રમાણે ચિઠ્ઠી લખી આપી.

"રાજકુંવરી !

વેશધારી મોહનનો કશો પણ પત્તો ન લાગવાથી અંતે મ્હેં એકલાએજ એની પૂંઠ પકડવા નિશ્ચય કર્યો છે. અમીરના મકાનમાંથી મધુરીનુ શબ એમનુએમ મળી આવ્યું છે. જેને યોગ્ય અગ્નિદાહ દેશો. હું સત્વર આપને આવી મળીશ.

લી.

"ડિટેકટીવ ભાનુ."

રાજસેવકોએ ચિઠ્ઠી લીધી. મધુરીનો મૃતદેહ ઉપાડતાંજ વીરાની નજર તેના અંબોડામાંથી નીચે પડી જતાં પોતાનાજ દૈવી ગુલાબના ફૂલ ઉપર પડી. તેણે તે ઉપાડી લીધું. સેવકો ચાલતા થયા.

થોડી વાર વિચાર કર્યા પછી મનમાં કંઇક નિશ્ચય કરી પેલા દિવ્ય ફૂલને માટે વિવિધ તર્કો બાંધતો ડિટેક્ટીવ ભાનુ ઉર્ફે વીરો અમીરનું મકાન છોડી યોગીનીની ઝુંપડીને રસ્તે પડયો. બરાબર આજ વખતે એક પુરૂષ વ્યક્તિ પણ એજ ઘરમાંથી નીકળી વીરાની પાછળ પડી.

એ વેશધારી ડિટેકટીવ ઉર્ફે મધુરીનો ભાઇ મોહનલાલ પોતેજ હતો. પોતાની બ્હેનની તપાસ કરવા, અગર તો પોતાને શોધવા પણ, નક્કી કોઈ અમીરના મકાનમાં વ્હેલું મોડું યે આવશે, એમ માની લઈ તે અમીરનાજ મકાનમાં એક છૂપી જગ્યાએ સંતાઇ રહ્યો હતો. જ્યારે વીરાને રાજસેવકો સાથે પોતાના ધાર્યા મુજબ ત્યાં આવેલો તેણે જોયો, ત્યારે તેના મુખમાંથી એ નિશ્વાસયુક્ત શબ્દ બ્હાર પડી ગયા. "બચી ગયો."

પોતાના વેરની વસુલાત લેવા, અને બ્હેનના ખૂનનો બદલો ચૂકાવવાના દ્રઢ વિચારે તેણે વીરાનો પીછો પકડયો હતો. આગળ વીરો અને પાછળ મોહનલાલ યોગીનીની ઝુંપડીના માર્ગે ચાલવા લાગ્યાં.

*　*　*　*　*　*　*　*

રાજસેવકોએ મ્હેલમાં જઇ ચીઠ્ઠિ મહારાજાને આપી મધુરીનુ શબ તેમણે નીચે ઉતાર્યું. મહારાજાએ એ ચિઠ્ઠી પોતાની પુત્રીને બતાવી. રાજકુંવરી ભાનુમતીની ઇચ્છાનુસાર મધુરી અર્થાત્ એના મહારાણીના મૃતક શબને સન્માનપૂર્વક યોગ્ય અગ્નિદાહ દેવાયો પારકી ભૂમિમાં અને પારકાને હાથે એક આબરૂદારની કન્યા, એક મહારાજ્યની મહારાણી, ચિતામાં ફૂંકાઇ ! આનું નામ તે નસીબના ખેલ ?

પુષ્પ:—૧૭ મું.

" માનું વ્હાલ. "

ડિટેકટીવ ભાનુ અર્થાત્ વીરો જ્યારે સરિતા—તટની ઝુંપડીએ આવ્યો, ત્યારે ત્યાં યોગીની ન હતાં. કેવળ મનુજ હતો. વીરાને આવતો જોઇ તે સ્હામો દોડયો. " અત્યાર સુધી કયાં ગયો હતો ? " મનુએ પુછયું.

વીરાએ પોતાની તથા ભાનુમતી ઉપર આવેલી તમામ વિપત્તીની વાત કહી સંભળાવી. પોતે ભાનુમતીના લગ્નનું ચોકઠું મનુ સાથે બેસાડી દીધું છે, એ વાત કરવી પણ તે ન ભૂલ્યો.

" મનુ ! દેવી કયાં ? "

" મ્હેં એમને દરબારમાં બનેલી વાત કહી. ગુલાબસિંહના રૂઝાયલા ઘામાંથી પુનઃ રકતવહન થયાનું સાંભળતાંજ તેઓ આપણાં છૂપાં સ્થાને તેમને જોવાં ગયાં છે. "

" ચાલો ઠીક થયું. હું પણ હવે બધી વાતનો છેડોજ લાવવા માગું છું. ત્યાં જતાંજ તમામ ભેદ ખુલ્લો કરી બધાને સુખી કરવા ચાહું છું."

" પણ માતા એ કેમ માનશે ? "

" કાં ? "

" પેલો વેશધારી ભાનુ ઉર્ફે મોહન ન પકડાય, ને ગુલાબસિંહ પાસે મહાદેવી પોતાની નિર્દોષતા પુરવાર ન કરી શકે, ત્યાં સુધી ખુલ્લાં ન થવાની તેમની પ્રતિજ્ઞા છે. "

" તે બધું ત્યાં થઇ રહેશે. ત્યાં ગયા પછી વિચાર ! મ્હારા ધારવા પ્રમાણે હવે મોહન કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ કરે એમ લાગતું નથી. કેમ તું શું ધારે છે ? "

" ના ભાઈ ! એવું ભલું પુછવું. એ વિચિત્ર માણસ છે હું નથી ધારતો એ વેરની વસુલાત લીધા વિના શાન્ત બેસે. "

" તો તે વખતે જોયું જશે ! પડશે તેવા દેવાશે. "

વીરો અને મનુ બંને છૂપા સ્થાને જવા નીકળ્યા. તમામ વાતચીત છૂપાઇને સાંભળતો વેશધારી ડિટેકટીવ ઉર્ફે મોહનલાલ પણ હજુ પૂઠે ને પૂઠેજ હતો. અંતે આ ત્રિપૂટી એક એકની પાછળ યક્ષ-ભુવનમાં સહીસલામત આવી લાગી.

*   *   *   *   *

ગુલાબસિંહનો ઘા હવે દિન પર દિન પાછો રૂઝાતો જતો હતો. " વીરો " હજુ કેમ ન આવ્યો ? તેની તેને ચિન્તા થયા કરતી હતી. જ્યારે યોગીની પણ અત્રે આવી અદ્રશ્ય રીતે ગુલાબસિંહને જોઇ પ્રભુને તેમના આરોગ્ય માટે પ્રાર્થના કરતી હતી.

આજે પણ ગુલાબસિંહ શય્યામાં પડયો પડયો વીરાનાજ વિચારો કરી રહ્યો હતો. એટલામાં સરયુ ત્યાં આવી.

" બાપૂ ! "

" કેમ બેટા ? "

" કાલ રાત્રે મ્હને સ્વપ્નુ આવ્યું હતું. કેમ જાણે તેમાં મ્હારી બા આવી મ્હને બોકી કરી ગઈ. "

" બા ! " આ એકજ અક્ષરે બ્હારવટીઆ ગુલાબસિંહનું દીલ ભાંગી નાખ્યું. આંખોમાં આંસુ ભરાયાં. " **આંસુ ભરી યાદ !** " અને " **પેલી ધવલવસ્ત્રા યોગીનીનું આશ્વાસન !** " એ બે પ્રસંગો તેને યાદ આવ્યાં. પિતાની આંખમાં પાણી જોતાં સરયુ પણ રડી પડી.

" બાપૂ ! તમે રડો છો શા માટે ? "

" કંઇ નહિ બ્હેન ! મ્હને એજ સાંભરી આવ્યું, કે ત્હારા લગ્નનો લ્હાવો લેવા ! ત્હને સુખી જોવા ! ત્હારી બા ન રહી ન થોભી. "

" મ્હારૂં લગ્ન ? "

" હાસ્તો ! બેટા ! સરયુ ! કન્યા કુમારી રહી સાંભળી છે ? ત્હારે માટે મ્હેં યોગ્ય પતિની પસંદગી પણ ક્યારની કરી મૂકી છે. "

" બાપૂ ! આપની એ પસંદગીના પાત્રનું શુભ નામ હું જાણી શકીશકે ? " સરયુ સહજ શરમાતાં શરમાતાં આ શબ્દો બોલી.

" ખુશીથી. એ ભાગ્યવાન વીરપુરૂષનું નામ........ "

ગુલાબસિંહ આગળ વદે, તે પ્હેલાં ત્યાં **મનુ**ને લઇ **વીરો** આવી પ્હોંચ્યો. ગુલાબસિંહના મુખમાંથી હર્ષોદ્‌ગાર બ્હાર પડી ગયા કે, " લે ! ત્હારા ભવિષ્યના સંસાર–નાવિકને મ્હેં ત્હારી જીવનનૌકાને માટે પસંદ કર્યો છે. "

સરયુ પિતાના શબ્દોએ ખુશી થઈ, તેમજ શરમાઇ ગઇ. **વીરો** પોતાના માલીકને ભેટી પડયો.

વીરાના માથા ઉપર પાટો બાંધેલો જોતાંજ ગુલાબસિંહે તે બદલ પૂછયું. **વીરા**એ બનેલી તમામ વાત ગુલાબસિંહને જણાવી દીધી. ત્યારબાદ **મનુ** તથા સરયુ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. હવે **વીરો** તથા ગુલાબસિંહ એકલા પડ્યા. તેઓ ધરાઇ ધરાઇને વાતો કરવા લાગ્યા.

વાતો કરતાં કરતાં ગુલાબસિંહની આંખો મળી ગઇ, એટલે પોતાના માથાના ઘા ઉપર બાંધવા અમુક વન ઔષધિ અને વૃક્ષ–પર્ણો લેવા વીરો એ ગુપ્ત સ્થાનની બ્હાર ચાલ્યો ગયો

દરમ્યાન એક ઝાડીમાં બે વ્યક્તિઓ છૂપી છૂપી વાતો કરતી હતી. તેમાંની એક યોગીની ! અને બીજો મનુ હતો.

" મનુ ! તું આવી પહોંચ્યો ? કહે શી ખબર છે ? "

" ખબરમાં બદમાશ ભાનુનુ ભોપાળુ ખુલ્લુ પડી ગયું છે. વીરો અને ભાનુમતી એને હાથે ઘાયલ થયા છતાં બચી ગયા છે. એની બ્હેન મેના ઉર્ફે પેલી વેશ્યા મધુરી એનેજ હાથે મારી ગઇ છે. " મનુએ સંક્ષેપમાં સર્વ વાત કહી સંભળાવી.

"ઠીક ! હવે તુ કયાંય જઇશ મા. બદમાશ ભાનુ ઘણે ભાગે અહીં આવી લાગશે. માટે હાલમાં તું પણ અહીંજ ગુપ્ત રીતે ફર્યા કરજે. "

" જેવી આજ્ઞા. "

મનુ આ પછી વીરાને મળવા ગુલાબસિંહના શયનખંડમાં આવ્યો. પરન્તુ ત્યાં વીરો તેના જોવામાં ન આવ્યો. ગુલાબસિંહ નિદ્રા લઇ રહ્યા હતા. શ્રમિત મનુ પણ પાસેના પલંગ ઉપર આડો પડયો.

આવા મધ્યાહ્ન કાળના સખ્ત તાપમાં મોહનલાલ શું કરતો હતો? યક્ષ–ભુવનમાં આવ્યા પછી તે વીરો, મનુ, તથા ગુલાબસિંહને એકલા પડે એ લાગ શોધતો હતો. પરન્તુ હજુ તેમ બનવા પામ્યું ન હતું. એટલામાં તેની નજર યોગીની ઉપર પડી. તેને કંઇક પૂર્વ–સ્મૃતિ થઇ આવી, છૂપાઇને યોગીની કોણ છે ? એ ભેદ જાણવા તેણે તેની પૂંઠે પૂંઠે ફરવા માંડયું.

સરયુ ! સરોવરની સુન્દરી બપોરે રોજ બે ઘડી નિદ્રાનુ સુખ અનુભવતી હતી. નિત્યનિયમ પ્રમાણે આજ પણ તે પોતાના એકાન્ત ઓરડામાં ઉંઘી ગઇ હતી. ત્યાં એક રમણીએ પ્રવેશ કર્યો તેના અંગ ઉપર એક શ્વેત વસ્ત્ર હતું. માથાના વાળ છૂટા થઇ તેના પૃષ્ટ ભાગે ફરફરી રહ્યા હતા. યોગીની-વેશ હોવા છતાં તેના હાથમાં સૌભાગ્ય-કંકણ તથા કપાળમાં કુમકુમ ચંદ્રક હતો. તેના ભાલ ઉપર પવિત્રતાનુ અનેરૂં તેજ ઝળકી રહ્યું હતું. એજ આપણી પૂર્વપરિચિતા વિચિત્ર યોગીની !

થોડી વાર સુધી તો તે યોગીની નિદ્રાધીન સરયુના વદન-કમળ પ્રતિ જોઈજ રહી. જેમ જેમ તે તેને જોતી ગઇ, તેમ તેમ તેની આંખોમાંથી આંસુ ઉભરાવા લાગ્યાં. હૈયું કબજે ન રહ્યું. સુતેલી સરયુના ગાલે ચુમી કરવા તે નીચી વળી. સુકોમળ ગુલાબી ગાલ ઉપર એક મીઠી ચુમી ભરાઈ ચુકી. સરયુ અચાનક જાગી ઉઠી. "કોણ ?"

અણધારી રીતે યોગીની સરયુની નજરમાં આવી ગઇ. તે એકદમ બોલી ઉઠી. 'કોણ ? મ્હારી બા ?" બંને એકમેકના મોઢા સામુ જોઇ રહ્યાં.

" ચૂપ રહે ! બ્હેન ! હું મરી નથી ગઇ હો ! જીવું છું."

" ત્યારે બાપૂ તો મ્હને તું મરી ગઇ ! એમ કહેતા હતા. "

" તે ખરૂં છે. ત્હારા બાપાને હું જીવતી છું, એની ખબરનથી"

" ત્યારે તું આટલો વખત ક્યાં ગઇ હતી ? તું આવા વેશમાં કેમ ? બાપૂને તું કેમ આવીને મળતી નથી ?"

" સરયુ ! તે બધું હું તને નિરાંતે કહીશ. હાલ તો હું તને એક વાત કહું, તેમ કરજે."

" શું ? "

" ત્હારા પિતાને હું જીવતી છું, અને તે પણ અહીંયાજ છું. એમ ન કહીશ. "

" બા ! તું એમ શું કરે છે? તને દયા નથી આવતી ? મ્હારા પિતાજી તો દરરોજ ત્હને સંભારી આંસુ ઢાળે છે. "

" બ્હેન ! એ બધું ખરૂં છે. પરન્તુ જીગરના ઘાની છૂપી વાતો તું ન સમજે, તું ત્હારે હું કહું એટલુંજ કરજે. બોલ. કરશે ને ?"

" ભલે ! ત્હારી એવીજ મરજી છે, તો હું બાપૂને તારા વિષે એક અક્ષર પણ નહી કહું. પણ બા ! તું મ્હને તો રોજ એક વાર મળશેને ? '

"હા બેટા ! થોડા દિવસ પછી ત્હને અને ત્હારા પિતાજીને બેઉને હમેશને માટે મળીશ. "

" પ્રભુ ! એ વખત વ્હેલો લાવે. "

સરયુ માતાની ગોદમાં લપાઈ. પુત્રીએ માની મોદ અને માએ પુત્રીની પીઠ આંસુઓથી ભિંજવી દીધી. વાત્સલ્યઘેલી યોગીનીએ-માતાએ પોતાની પુત્રીને-સરયુને વારંવાર છાતી સરસી ભીડી ચુમીઓથી ન્હવરાવી દીધી.

ખરેખર ! માતા તે માતાજ ! માના વ્હાલાને જગત્માં કશુંય ન પ્હોંચે !

માતા-પુત્રીનું આ પ્રેમાળ દ્રશ્ય એક ત્રીજીજ વ્યક્તિ છૂપાઇને જોઇ રહી હતી. એ વેશધારી ડિટેકટીવ ઉર્ફે મોહનલાલ પોતેજ હતો.

પુષ્પ:—૨૦ મું.

" પવિત્ર સરોજ. "

ઘણે દિવસે પુત્રીને ભેટી પ્રેમઘેલી માતા ! યોગીની, સ્નેહ-સરોવરની પાળ પાસે આવી. પેલી યક્ષ-કન્યાની પૂતળી, તથા તેના હાથમાંના અદ્‌ભુત ગુલાબના છોડને તે જોઇ રહી હતી. જેની ઉપર પેલું અલૌકિક ગુલાબનું ફૂલ ખીલી રહ્યું હતું.

સરોવરની ભવ્યતા, ફૂલની રમણીયતા, અને સુશોભિત પુતળીની દૈવી શોભા જોવામાં લીન થયેલી યોગીનીને એટલુંયે ધ્યાન ન રહ્યું, કે પોતાની પાછળ એક વ્યક્તિ આવી કયારની ઉભી રહી છે. જ્યારે સરોજ પાછી ફરવા માટે ફરી, ત્યારે તેની નજર તેની ઉપર પડી. ચાર આંખો એક થઇ. એકેકને ઓળખતાં વાર ન લાગી જવાળામુખી ફાટે, અને તેનો અવાજ સાંભળી જેમ માણસ ચમકે, તેમ મોહનને પોતાની પાસે આ છુપા રહેઠાણમાં ઉભેલો જોતાંજ યોગીની ચમકી. અચાનક તેના મુખમાંથી શબ્દ નીકળ્યા. "તું...ભાનુ? અહીંયા...?"

" હા સરોજ ! તું જેમ સાચી યોગીની નથી, તેમ હું ખરો ભાનુ નથી. હવે આ સેવકને તેનાં મૂળ નામ મોહનલાલને નામે બોલાવ."

"હું તને નથી ઓળખતી." કહી યોગીની તેના પંજામાંથી છટકવા આગળ ચાલવા લાગી.

"ઉભી રહે!" તેનો રસ્તો રોકતાં બદમાશ બોલ્યો, 'નથી ઓળખતી, તો ઓળખાણુ હું આપું! સરોજ! સરોજ! યાદ કર. એક વખતના આ તારા પ્રેમ-ભિખારી ભાનુની સ્હામું જો."

વાંચક! યોગીની એજ એક વખતની સરોવરની સુન્દરી, ગુલાબસિંહની પત્ની સરોજ! પોતાને કલંકીની ઠરાવી આ દશાએ પ્હોંચાડનાર, પતિના હૃદયમાં શંકા ઉત્પન્ન કરી, વિયોગ કરાવનાર, પાપી ભાનુની આ યાદે તે કમ્પી.

" નથી યાદ કરવું. તું ત્હારે રસ્તે પડ."

'સરોજ! જો કે આવ્યો હતો કોઇ અન્ય કાર્યને માટે! અને ભેટો થયો છે બીજોજ! સરોજ! અત્યારે તું મ્હારા દાવમાં છે. મ્હારા પ્રેમના તિરસ્કારનું, અને કીધેલા અપમાનનું વેર વાળવાનો આ પ્રસંગ છે. ધારેલી મુરાદ બર લાવવાની આ સોનેરી તક છે. બોલ, છે કે નહિ?"

" એટલે તું શું કેવા માગે છે!"

" એટલે એજ! કે હજુ પણ સમજ! ત્હારા પતિનો ડર લાગતો હોય, તો ચાલ. મ્હારી સાથે ન્હાસી ચાલ. આવા એક તો શું સત્તરસો સરોવરો તારા સ્નાનને માટે હું બંધાવીશ. તેમાં આથીયે ઉત્તમ ગુલાબના અગણિત રોપાઓ રોપાવીશ. ત્હારે માટે આવા એક નહિ બલ્કે અનેક બ્હારવટીઆઓથી શત્રુતા બાંધી, ત્હને સંભાળીશ."

" બંધ કર ત્હારી જબાન પાપી! હું વધુ સાંભળવા નથી માંગતી."

" શું? ત્યારે તું મ્હારી માગણીને તિરસ્કારે છે?"

" પ્હેલેથીજ માનવના રૂપમાં પિશાચ! જો ભલું ચ્હાતો હોય તે આ સ્થાન છોડી ચાલતો થા.'.

" નહિ તો ?"

" પરિણામ વિપરીત આવશે. આ સરોજ હમણાજ મદદને માટે બૂમ પાડી ત્હારા દુશ્મનોને બોલાવશે. રાઈ રાઇ જેવડા ટુકડા કરાવશે. સમજ્યો ?"

" બસ ! એજને ! સરોજ ! ત્યારે તને ખબરજ નથી, કે હું મ્હોતને મુઠીમાં રાખીનેજ આ સ્થાનમાં આવ્યો છું. એક વખત એવો પણ હતો, કે હું મૃત્યુને ન્હોતો મ્હાતો એનો મ્હને ડર લાગતો. જ્યારે હવે એ સમય છે, કે મ્હોત મ્હને દેખીને થરથરે છે, મ્હારાથી આઘે ને આઘે ન્હાસે છે. હું મરવાને તૈયાર છું. જેમ કોઇ મરણીઓ કેસરીયા કરી રણમાં પડે, તેમ હું પણ મૃત્યુની દરકાર દૂર કરી મ્હારા આશયની તૃપ્તિને માટે અહીં આવ્યો છું. કયાં તો આ જાન જાય ! કયાં તો ઉરની અભિલાષ પુરી થાય ! એ બેમાંથી ગમે તે એક થાય, તે મ્હારે નથી વિચારવાનું. હું હવે છેક છેવટને છેડે બેઠેલો માણસ છું, બોલ, આટલું જાણ્યા પછી હવે તું શું કહેવા માંગે છે.?"

સરોજ શું બોલે ?" તો બૂમ પાડું છું." એમ કહી તે સિંહણની પેઠે ગરજી.

" તે પ્હેલાં આ ગોળી ત્હારી છાતી વીંધી નાખશે."

પિસ્તોલ જોતાંજ બૂમ મારવા તૈયાર થએલી સરોજ યોગીની નરમ પડી ગઈ. મરવું કોને ગમે છે ? ખરે ! " મૃત્યુ " જેવા વિષય ઉપર મ્હોટા મ્હોટા ફીલસુફી ભર્યા લેખ લખનાર વિદ્વાનો પણ પોતાનું મૃત્યું નિકટ આવતાં કંપે છે. ઓ પ્રભુ ! ઓ ઇશુ ! યા ખુદા ! અને યા મેરે મૌલાના વિધવિધ ઉચ્ચાર તેમનાજ મુખમાંથી નીકળેછે. તો પછી સરોજ તો એક અબળા હતી. એને તો એ ગમેજ કેમ?

એક હાથમાં પિસ્તોલ ધરી કામાંધ મોહન યોગીનીને સ્પર્શવા આગળ વધ્યો. તેમ તેમ યોગીની પાછળ હઠવા લાગી. તે બુમ પાડવા બહુએ ન્હાતી હતી, છતાં પિસ્તોલની બ્હીક તેની જીભને ઉપડવા ન્હોતી દેતી એટલામાં વીરાની શોધમાં નીકળેલો મનુ ત્યાં એકાએક આવી પહોંચ્યો. તેથી નજરે આ ભયાનક દ્રશ્ય પડયું સરોજનો પ્રાણ તેને ભયમાં લાગ્યો.

વગરવિચાર્યા સાહસથી અનિષ્ટ પરિણામો આવ્યાં છે, અને આવે છે. "મનુ પણ અત્યારે એવું એક વગર વિચાર્યું સાહસ કરી બેઠો. જેને લઇને તેને પસ્તાવું પડયું.

ભલા ભલા બુદ્ધિશાળીઓ અને સમશેરબહાદુરોને પણ કેટલીક વાર કળ છળ અને અસત્યપથનો આશરો લેવો પડે છે. ધર્મરાજાને પણ " નરો વા કુંજરો વા" કે'વાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો. એવે વખતે બળનું ગુમાન રાખી યાહોમ કરવું, એ મુર્ખાઇ અને વિનાશનું ચિન્હ ગણાય છે.

મનુને એવી ઉમેદ હતી, કે પાછળથી ઘા કરવો, એતો બાયલાનુ કામ. સમયસુચકતાનો સિદ્ધાંત તે ચુકયો. સ્હામે મુખે બદમાશને મ્હાત કરી વિજય મેળવવાનો મનસુબો તેને થઇ આવ્યો. પરન્તુ તેમ કરવા જતાં તેને શોષવું પડયું.

યુક્તિપૂર્વક કામ લેવાને બદલે તેણે એકાએક તેની સ્હામુ જઈ "ખબડદાર !" એમ બૂમ મારી. મોહને જાણ્યાજોયા વિનાજ તેના ઉપર પિસ્તોલનો બ્હાર કર્યો. મનુને જેની સ્વપ્ને પણ આશા ન્હોતી, એવું બની ગયું. ગોળી ડાબા હાથના કાંડામાંથી આરપાર નીકળી ગઇ. લોહીલોહાણ મનુ બેહોશ થઇ ત્યાં પડયો. એજ વખતે યોગીનીએ ચીસ મારી દોટ મૂકી.

તેની પૂંઠે દોડતા મોહને જીવ ઉપર આવી બીજો બ્હાર કર્યો. પરંતુ યોગીનીના પરમ સદ્દભાગ્યે તે ખાલી ગયો. પિસ્તોલમાં કેવળ એકજ ગોળી હતી, અને તે મનુની ઉપર વપરાઇ ચૂકી હતી. ખાલી પિસ્તોલને જમીન ઉપર પટકતાં મોહન યોગીનીની પૂંઠે દોડયો.

પ્રવેશદ્વાર આગળજ તેણે તેને પકડી પાડી ચીસ ન પાડે એ માટે તેના મોઢા ઉપર પોતાનો રાક્ષસી હાથ દાબ્યો.

પિસ્તોલના અવાજે અને યોગીનીની તીણી ચીસે બહારવટીઆ ગુલાબસિંહની નિદ્રા ઉડાડી દીધી. તે પિસ્તોલ લઇ બહાર કૂદી આવ્યો. તેની નજર સ્હામે ઘાયલ મનુની સારવાર કરતી સરયુ ઉપર પડી. તે પણ ચીસ સાંભળીનેજ અહીં દોડી આવી હતી. ગુલાબસિંહે ત્યાં આવી પુછ્યું.

"સરયુ ! શું છે ?"

સરયુ કંઇ પણ જવાબ દે, તે પ્હેલાં સ્હેજસાજ ભાનમાં આવેલો મનુ બોલ્યો, "ગુલાબસિંહ ! યોગીનીને બચાવો.

તેણે દ્વાર ગમી આંગળી કરી બતાવી. ગુલાબસિંહ ત્યાં દોડી ગયો. બદમાશ મોહન યોગીની સરોજ ઉપર બળાત્કાર કરવાને ફાંફાં મારી રહ્યો હતો. ત્યાંજ ગુલાબસિંહનો પહાડી અવાજ તેના કાનમાં પાછળથી પડયો. "સબુર !"

ચાલાક મોહને એક ક્ષણ પણ ન ગુમાવતાં પોતાનો પ્રાણ બચાવવા યોગીનીને પોતાના બે હાથમાં અદ્ધર ઉંચકી લીધી. પાસે એક મોટી શીલા પડી હતી. તે બતાવતાં તે બોલ્યો, "ખબરદાર ! ગુલાબસિંહ ! ત્હારી પિસ્તોલનો એકજ બાર, ને તેની સાથેજ હું અને આ ત્હારી સરોજ બંને એક સાથેજ ઠાર !"

"મ્હારી સરોજ !" એ શબ્દોએ ગુલાબસિંહને આશ્ચર્યમાં નાખી દીધો. આ યોગીનીને જોતાંજ તેને પેલી સરિતા તટ વાળી યોગીની સાંભરી આવી. "ત્યારે શું તેજ હશે ? આ મ્હારી જીવનસખી સરોજ !"

બ્હારવટીઆએ ક્રોધમાં આવી જઈ પોતાની પ્રિયતમા ઉપર બળાત્કાર કરતાં બદમાશને પૂરો કરવા ગોળી બ્હાર કર્યો. તેનીજ સાથે બદમાશે સરોજને પેલી શિલા ઉપર પટકી નાખી.

પરન્તુ પ્રભુ, પવિત્ર આત્માઓને પડખે સદા ઉભેલોજ હોય છે. ઔષધી લેવા ગએલો વીરો, આજ વખતે તે પ્રવેશદ્વાર પાસે એકાએક આવી પ્હોંચ્યો. શિલા ઉપર પડી કચરાઇ જતી યોગીનીને તેણે પોતાના બે બળવાન હાથો લાંબા કરી, તે ઉપર અદ્ધર ઝીલી લીધી.

જ્યારે ગોળી જેના પગમાં લાગી છે, એવો બદમાશ ખોડંગતો ખોડંગતો સરોવર પાસે જઇ પહોંચ્યો. ગુલાબસિંહ તેની મુરાદ કળી ગયો. વીરાએ તેજ વખતે ગર્જના કરી, "જાનથી મારો ! ગુલાબસિંહ ! એને જીવતો ન જવા દેતા." ગુલાબસિંહે બીજો બાર કર્યો. આ વખતે ગોળીએ આબાદ કામ કર્યું. ફૂલ લેવા જતાં ઘાયલ મોહનનું હૃદય તેણે વીંધી નાંખ્યું. તે સરોવરના જળમાં પટકાઇ પડયો.

યોગીની પણ વીરાના હાથમાંથી દોડી પોતાના પતિ ગુલાબસિંહને બાઝી પડી. તેના મુખમાંથી એટલાજ શબ્દો નિકળ્યા, "નાથ !"

"સરોજ ! મ્હારી પવિત્ર સરોજ !

"હુંજ આપની અપવિત્ર; કલંકીની અને હતભાગીની સરોજ."

"આ વેશમાં ?"

"હા ! જે યોગીનીએ આપને સરિતાના જળમાંથી ડૂબતા બચાવ્યા હતા, તે તેનો બદલો યાચવા અહિં આવી હતી. આજે તેનો અમર બદલો તેને વિના માગ્યે મળી ગયો છે."

આ વખતે સરયુ પણ મનુને વીરાની સંભાળમાં સોંપી પોતાના પિતા–માતાને ભેટવા આવી લાગી હતી.

સ્નેહ–સરોવરને આરે માતા, પિતા, અને પુત્રીની એક **પ્રેમી–ત્રિપૂટી** આજે ઘણે લાંબે વખતે એક સાથે મળી,

પુષ્પઃ—૨૧મું.

“ યોગીનીની આત્મકથા ”

“સરોજ ! વ્હાલી ! હવે ત્હારા પુનર્જીવનની સમસ્ત ઘટના કહી સંભળાવ, કહે, આ પાપીએ ત્હને કલંકીની ધારી સરિતાના જળમાં ઝંપાપાત કરવા પ્રેરી, તે પછી ત્હારૂં શું થયું તું કેવી રીતે બચી ?”

“ પ્રભુ ! મ્હારા કરતાં **વીરોજ** એ વાત સારી રીતે કહી સંભળાવશે. ”

“ એ જાણે છે ? ”

“ હા પ્રભુ ! તમારી સરોજનો જીવનદાતા એજ છે. આજના મંગળમય મિલનનું તમામ માન એનેજ આભારી છે. ”

વીરો મનુને હાથે પાટો બાંધી ત્યાં આવી લાગ્યો હતો. ગુલાબસિંહે વીરાને પ્રેમપુર્વક ગળે લગાડયો. “ વીરા ! મ્હારા વ્હા બંધુ ! તું મ્હારો સેવક નથી, પણ ન્હાનો સહોદર છે. હું ત

જેટલો ઉપકાર માનુ તેટલો ઓછોજ છે. વીરા ! બેસ ! કહે મ્હારી યોગીની બનેલી સરોજને જીવતદાન દેવા તું શી રીતે ભાગ્યશાળી થયો ?"

બધાં એ સ્નેહ-સરોવરને આરેજ ગોઠવાયાં. વીરાએ' યોગીનીની આત્મકથા" કહેવી શરૂ કરી.

"પ્રભુ ! જ્યારે તમે મ્હને વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુને આપણા સ્થાન-બ્હાર મુકી આવવાનું કહ્યું, ત્યારે હું તેને લઇને થોડે દૂર પ્હાડ ઉપર જઇ લાગ્યો. બદમાશે મ્હને ઓળખતાંજ ધક્કો માર્યો, અને મ્હારો પગ સરી જવાથી હું પહાડની નીચે ગબડી પડયો. ત્યાંથી મ્હને આ મનુએ આવી બચાવ્યો. કોઇ એક સ્ત્રી અને પુરૂષ આ રસ્તે થઇને હમણાજ અમુક દિશામાં ગયા, એમ મ્હેં એને મુખે સાંભળતાંજ તે દિશામાં જવું યોગ્ય ધાર્યું, ત્યાં પહોંચતાંજ મ્હેં આપને સરિતામાં પડવા તૈયાર થયેલા જોયા. હું નદીમાં પડયો, અને ઇશ્વર કૃપાએ દેવીને બચાવવા ભાગ્યશાળી થયો.

નદીકિનારે મ્હારા પરમમિત્ર આ મનુનુ ઝુંપડું આવેલું હતું, જે આજ પણ મોજુદ છે. એમાં હું એમને લઇ ગયો. અમારા ચાંપતા ઇલાજોએ દેવી બચી ગયા. તે પછી મ્હેં બહુ બહુ સમજાવ્યું, પરન્તુ એમણે પાછા આવવા ના પાડી. એમણે મ્હને કહ્યું, "વીરા ! એમની નજરમાં જયા સુધી હું મ્હારૂં નિષ્કલંકીતપણું પુરવાર કરી આપી, નિર્દોષ અને પવિત્ર ન ઠરૂં, ત્યાં સુધી પાછી નહીજ ફરૂં." મ્હારા સોગનથી એમણે આપઘાત કરવાનો વિચાર પડતો મકયો. એમના જીવતા હોવાની વાત તમારાથી ત રાખવા મ્હેં એમને વચન આપ્યું. હું મનુને એમની ા બરાબર સંભાળ રાખવાનું કહી તમારી પાસે પાછો આવ્યો.

મનુની ઉપર મ્હને પુરતો વિશ્વાસ હતો. શર્તમુજબ મ્હેં આપને ખોટા સમાચાર આપ્યા, કે "સરોજનો કંઇ પણ પત્તો નથી."

"ત્યારે મ્હને સરિતા-તટે પેલું દિવ્ય આશ્વાસન આપનાર યોગીની કોણ ? તુંજ કે ?"

"હા પ્રભુ! આપને બચાવનાર પણ હું અને આ મનુજ." સરોજ પતિને નમતાં બોલી.

"મનુ ! તું કોણ ભાઇ ?"

"તે પણ આપને કહીશ. હવે તમે આગળ સાંભળો. તમને ઘાયલ કરનાર વેશધારી ડિટેકટીવ ભાનુ..."

"વેશધારી ! ત્યારે ખરો નહિ ?"

"ના ! વેશધારી ભાનુ. પેલો પોતાના પાપનો જવાબ દેવા મૃત્યુ કાંઠે પડયો છે, જ્યારે આ સાચો ડિટેકટીવ ભાનુ તમારી સ્હામેજ ઉભેલો છે."

"તું ? વીરા ! ડિટેકટીવ ભાનુ?"

"જી હા! આપનો વફાદાર સેવક ! તેજ આ ભાનુ."

"અને આ મનુ કોણ ?"

"એજ રાજપુરના ગુમ થયેલા યુવરાજ."

"ત્યારે વેશધારી ભાનુ કોણ ?"

"યુવરાજપે ગૂમ કરનાર અને મ્હારા નામથી લોકોને ઠગનાર એ અમારા બાળસ્નેહી મોહન ! યુવરાજનો સાળો !"

"વાહ ! ત્યારે ભાનુ ! ત્હારો ઇતિહાસ હવે આગળ ચલાવ." વીરા અર્થાત્ ભાનુએ પોતાની વાત આગળ ચલાવી. "આ મનુ તેજ રાજકુંવરીનો દ્વારપાળ કેશરીસિંહ દિવસે તે કુમારીના મ્હેલે પ્હેરો ભરતો, અને રાતના વારંવાર યોગીનીને આવી મળતો. વનબાળા-

વેશમાં અમીરના મકાને એણે મ્હને ઓળખ્યો હતો, એનું પણ એજ કારણ હતું. ભાનુચંદ્ર મહારાજા તરફથી મોહનને-વેશધારીડિટેકટીને એ જ્યારે સમાચાર કે'વા આવ્યો હતો. ત્યારે મ્હેંજ એને નોકરી છોડી દેવાનું કહ્યું હતું. સરયુને એના હાથમાં સોંપતા વનબાળા વેશે મ્હેં "વીરો" એજ શબ્દ કાનમાં કહ્યા હતાં, અને તેથીજ સરયુ મ્હારી તરફ જોઇ હસતી હસતી આ મનુકુમાર સાથે અહીં આવી હતી. પાછળથી હું પણ વેશધારી ડિટેકટીવને વીરા વેશે ઓરડીમાં પૂરી બ્હાર નીકળ્યો. બ્હાર નીકળ્યા પછી મ્હેં વનબાળાનો પોશાક ધારણ કર્યો. ડિટેકટીવને બનાવવા ખાતરજ પાછી ઓરડી ઉઘાડી બ્હાર કાઢયો. વીરાની સાથે મ્હારે મારામારી થઇ, અને "મ્હને તેમાં આ કાર્ડ હાથ લાગ્યો," એમ કહી વનબાળા વેશેજ મ્હેં એના હાથમાં મ્હારો પોતાના નામનો કાર્ડ આપ્યો. આ બધું તરકટ રમવામાં મ્હારો ગુપ્ત ઉદ્દેશ એ હતો કે કોઈ પણ પ્રકારે "વનબાળા અને વીરો એક વ્યક્તિ નથી, પણ વીરો એ પોતાનો દુશ્મન અને વનબાળા એ તેની મદદગાર છે," એમ તેના મગજમાં ઠસાવી દેવું. વળી વનબાળા વેશેજ મ્હેં ડિટેકટીવને આપ રાજકુમારીનું હરણ કરવા ગયા છો, એ ખબર આપી હતી. જેનું કારણ પણ એનો વિશ્વાસ મેળવવો, એજ હતું. મ્હેંજ ભાનુમતીને લઇને ન્હાસેલો આપનો ઘોડો ઝાડ સાથે બાંધ્યો હતો, અને આપને રાજકુંવરીના હરણમાં મદદ કરી હતી.

વેશધારી ડિટેકટીવને ઓરડામાં બહાર કાઢી વનબાળાનો વેશ ત્યાગી હું પાછો વીરાને વેશે અહીં આવ્યો, અને મનુ તથા સરયુને મળ્યો. પ્રભુ ! ડિટેકટીવ ભાનુ, આપનો વફાદાર વીરો, વનબાળા કે રંગના વિશ્વમોહીની. જે ગણો તે હુંજ."

અને ઉત્તમ કામોથી પ્રસન્ન થઇ આજ હું ત્હને એક અણમૂલી બક્ષીશ આપવા ચાહું છું. મ્હને આશા છે કે એ બક્ષીશને તું જાતના જતને જાળવશે.''

આટલું બોલી ગુલાબસિંહે પોતાની પુત્રી સરયુ ! સરોવરની સુન્દરીનો હાથ ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદના હાથમાં મૂકી દીધો. આશિર્વાદ આપ્યો. " પ્રભો ! તમારી જોડી દીર્ઘાયુ રાખે !"

"કેમ બ્હેન ! પિતાની પસંદગીનુ આ પાત્ર ગમશેને ?"

સરયુ પિતાના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કેવળ હસીજ. મૌન અને મંદહાસ્ય એટલે શું ? આવી શરમાળતા! એનો અર્થ સ્વીકૃતિની નિશાની!

સરયુ અને ભાનુ ઉભય નવ-વિવાહીત દંપતી-યુગલ સરોજને પગે પડયું. " બેટા ! અખંડ સૌભાગ્યવતિ ભવ ! " માતાએ પુત્રીને શુભાશિષ દઇ પાસામાં દાબી.

આ માંગલિક પ્રસંગ બદમાશની લોહીલોહાણ લાસ પણ જોઇ રહી હતી. તેની નાડી મંદ મંદ ચાલી રહી હતી. છેવટની ઘડીએ મરનારની ઇન્દ્રીયો ચંચળ થાય છે, તેમ મોહનની પણ વાચા જરા જરા ખુલી. બધાં તેની પાસે દોડી ગયા. તે પ્રાણ છોડતાં છોડતાં બોલ્યો.

" ગુ...ગુ...લાબસિંહ. "

બ્હારવટીઓ તેની છેક પાસે ગયો. " મોહન ! શું કહે છે ? "

" સરોજ ! ત...ત...મા...રી સરોજ...દેવી...પવિત્ર છે. નિર્દોષ છે. હુંજ પાપી છું. "

તે ગયો. બ્હારવટીઆના દીલની શંકા તે મરતાં મરતાં છેવટની ઘડીએ સ્વમુખે દૂર કરતો ગયો. ગમે તેવો પાપાત્મા છતાં તેના આ કરૂણ દયાળુ મ્હોત ઉપર બધાંએ બે આંસુ પડયાં.

પુષ્પઃ—૨૨ મું.

" સ્નેહીને ખાતર ! "

સ્નેહ-સરોવરને આરે ખુલ્લા ચોગાનમાં આજે પ્રભાતે મ્હારવટીઓ ગુલાબસિંહ, સરોજ, સરોવરની સુન્દરી સરયુ, ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદ, મનુકુમાર અને રાજકુંવરી ભાનુમતી ભેગા મળેલાં છે. મોહનને છેવટના અગ્નિસંસ્કાર કર્યા પછી ભાનુ જાતેજ ભાનુમતીને અત્રે તેડી લાવ્યો હતો. પોતાની પાસેનું ફૂલ અત્યારે ભાનુમતીને અને પ્રભાતનું ખીલેલું તાજુ ગુલાબ સરોવરની સુન્દરીને અંબોડે શોભી રહ્યા હતાં. સરયુ તથા સરોજની સાથે રાજકુંવરી ભાનુમતીને પણ આજે પ્રભાતે સ્નેહ-સરોવરમાં સ્નાન કરવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્તથયું હતું.

સમય થતાં સર્વ મંડળ ગોઠવાઇ ગયું. વીરો અર્થાત્ ડિટેકટીવ ભાનુએ પોતાના જીવન-ઇતિહાસના પૂર્વના પાનાઓ ઉકેલવા શરૂ કર્યા.

" જોકે મ્હારો ઇતિહાસ બહુજ લાંબો હોઇ તેના ઉપર એક સ્વતંત્ર નવલકથા લખાય એમ છે, છતાં હું તે અત્યંત સંક્ષેપમાં કહી બતાવું છું. જેથી કોઇએ કોઇ જાતની એમાં શંકા લાવવી યોગ્ય નથી કારણકે વૃત્તાંતનોમુખ્યઅનેઉપયોગીભાગજહુંઆપસમક્ષ વર્ણવા માંગુંછું.

આજથી લગભગ દશ વર્ષની વાત છે, કે જ્યારે મ્હારી ઉમર કેવળ બાર-તેર વર્ષની હતી. યુવરાજ મનુકુમાર પંદરની વયના હતા. મ્હારા પિતાશ્રી રાજ્યના દિવાન હતા. મ્હારો અને યુવરાજનો અભ્યાસ-

ક્રમ એકજ નિશાળમાં અને એકીસાથે ચાલતો હતો. અર્થાત અમારા બેઉ વચ્ચે ગાઢી મિત્રાચારી હતી.

તેજ વખતે અમારી સાથે મિત્રતાનો ગાઢ દાવો કરનાર એક ત્રીજી મૂર્તિ હતી, અને તેનું નામ "મોહનલાલ." રાજપુરના નગરશેઠનો એ એકનો એક પુત્ર હતો.

સમય જતાં અમારા ત્રણેનો અભ્યાસ પૂરો થયો. મ્હેં ડિટેકટીવ લાઇન લીધી, જ્યારે યુવરાજે શસ્ત્રવિદ્યાની માહીતી મેળવવા માંડી. મોહનને મેના નામની એક અતિ રૂપાળી બ્હેન હતી. વારંવાર મોહનને ત્યાં જતાં યુવરાજ મનુકુમારની આંખો તેના ઉપર ઠરી. તેઓ એને ચ્હાવા લાગ્યાં.

પરિણામ એ આવ્યું કે યુવરાજ તેમના પિતાના અવસાન પછી ગાદીએ બેઠાં, ત્યારે તેમણે મોહનની સંમતીથી મેના સાથે લગ્ન કરી દીધાં. આ વખતે મ્હારા અને મોહનના માતપિતા આ સંસારથી વિદાય લઇ ચૂકયા હતા. મનુનો અત્યાગ્રહ છતાં મ્હેં મ્હારા પિતાની દીવાનની જગ્યા ન સ્વિકારી. હું તો રાજ્યના ન્હાના છૂપા કેસો પકડવામાંજ પડયો.

મોહનને પિતાના મરણથી લાખોની મિલ્કત મળી. તે અધોગતિને પંથે ઉતર્યો. જતે દિવસે વેશ્યાગામી અને છાકટો થયો. મ્હારી અને યુવરાજની મિત્રતા હવે તેની સાથેથી ઘટવા લાગી. એકવાર હદબ્હાર દારૂ પીને તે યુવરાજને ત્યાં ગયો. પોતાની બ્હેનને તેણે યુવરાજને સમજાવી મ્હને દૂર કરાવવા સમજાવી. કારણ હું તેની આ નીચચાલચલગત માટે તેને અત્યંત ધિક્કારતો હતો.

યુવરાજે જ્યારે મોહનની વાત કાન ઉપર ન નાખી, ત્યારે મોહ મ્હારી સાથે યુવરાજનો પણ ઘાટ ઘડવા તૈયાર થયો. પોતાની બ્હે-

ઉંધુચતુ સમજાવી તેણે યુવરાજને ઝેર આપવાનું નક્કી કર્યું. આ વખતે હું રાજપુરની પ્રજાનો માનીતો ડિટેકટીવ થઇ પડયો હતો. મ્હારે કાને મોહનના આ પ્રપંચની બાતમી આવી ગઇ. ચાહના પ્યાલામાં ઝેરની પડીકી નાખતી મેનાને મ્હેં યુવરાજ સમક્ષ પકડી. પોગળ ખુલી ગયું, અને મ્હારા કહેવાથી યુવરાજે મહારાણી મેનાનો તે દિવસથી ત્યાગ કર્યો.

બીજેજ દિવસે યુવરાજ મનુકુમાર શિકારે ગયા. બે ત્રણ દિવસ થયા છતાં તેઓ પાછાજ ન આવ્યા. મંત્રી તથા અન્ય સરદારો આથી અત્યન્ત ચિન્તાતુર થયા. રાજસેવકોને ખબર કાઢવા મોકલ્યા. તેઓ જંગલમાંથી રાજકુમારના લોહીવાળા કપડાં લઇ આવ્યાં. સિંહની ગુફા પાસેથી મળી આવેલાં કપડાં ઉપરથી લોકોએ યુવરાજને સિંહે ફાડી ખાધા, એમ માની લીધું. બે દિવસ શોક પાળી તેઓએ યુવરાજના ન્હાના બંધુને ગાદીએ બેસાડયો.

દુનિયા ઝૂકતી હય, ઝૂકાનેવાલે ચાહીએ. આ આમ બની શકે કે કેમ? એટલો વિચાર પણ થોડાંજ કરે છે. યુવરાજનુ ખુન નથી થયું? એમ ઘણા જણને મ્હેં સમજાવ્યું. પરંતુ કોઇએ તતૂડીનો સૂર કાને ન ધર્યો. છતાં હું ન ડર્યો. મોહન ઉપર શક ગયો, તેથી મ્હેં એની ખાનગી રીતે તપાસ કરવા માંડી, પરન્તુ રાજપુરમાં મોહન કે મેના કોઇના પત્તો ન લાગ્યો. મ્હારી શંકા સજ્જડ થઇ. યુવરાજને ગૂમ કરવામાં આ નરાધમ ભાઇ–બ્હેનનોજ હાથ છે. એમ મ્હેં ધારી લીધું. હું "રાજપુરનો પ્રખ્યાત ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદ" ગુપચુપ યુવરાજને શોધી લાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી રાજપુર છોડી ગયો.

એક વરસ વીતી ગયું. પરન્તુ મ્હને કયાંય પણ મોહન–મેનાનો પત્તો લાગ્યો નહિ, છતાં મ્હેં આશા ન છોડી. યુવરાજને પ્રાણુના ભોગે

પણ ખોળી કાઢવા એજ મ્હારો નિશ્ચય હતો. તેઓ જીવે છે, એમ મ્હારૂં હૃદય મ્હને કહેતું હતું. એટલામાં એક દિવસ મ્હેં પેપરમાં નીચે પ્રમાણે વાંચ્યું.

" યુવરાજ મનુકુમારનું મળી આવેલું હાડપિંજર. "

રાજપુરના પ્રખ્યાત ડિટેકટીવ ભાનુપ્રસાદ કે જે યુવરાજનું ખુન થયા પછી એકાએક અદ્રશ્ય થયા હતા, તેઓ આજે એક વરસે યુવરાજની ભાળ લઇ પાછા આવ્યા છે. એક સિંહની ખાલી ગુફામાં તેમણે ન ઓળખાય એવું હાડપિંજર આણ્યું છે. તદુપરાંત યુવરાજના અંગ ઉપરના દાગીનાઓ પણ તેમણે હાજર કર્યા છે. મધુરી અને મોહનનો તેઓને કશો પત્તો લાગ્યો નથી. પરંતુ તેમને પણ શોધી કાઢવાની તેઓ આશા આપે છે. "

આટલું વાંચતાંજ મારા હાથમાંથી પેપર પડી ગયું. મ્હારી એક વરસની ગેરહાજરીથી મોહને મ્હને મુવેલો ધારી આ રસ્તો લીધો. મ્હારે બદલે તે પોતેજ " રાજપુરનો ડિટેકટીવ ભાનુ " થઇ પડયો.

મ્હેં પણ દેવના નામે આ સાંઢીયાને પૂજાવા દીધો. વખત આવે ત્યારે વાત! એ નિશ્ચય કરી હું એ વેશધારી મોહનની પૂંઠે પડયો. અંતે મ્હારી કલ્પના સાચી પડી. વેશધારી ડિટેકટીવ તે મોહન પોતેજ હતો.

રાજપુરને પાદરે કોઇ મધુરી નામની પરદેશી વેશ્યા આવેલી છે, એમ મ્હને બાતમી મળતાંજ હું વેશ બદલી ત્યાં જઇ પહોંચ્યો. મ્હારી અત્યંત અજાયબીની અંદર મ્હને માલમ પડયું, કે તે બીજી કોઈ નહિ પરંતુ મનુની એક વારની પ્રિયતમા અને પેલા બદમાશ મોહનની બ્હેન મેના હતી. મધુરીના બદલેલા નામ અને વેશમાં પણ હું તેને જોતાંજ ઓળખી ગયો.

" મનુ અહીંજ કારાગ્રહવાસ સેવતો હોવો જોઇએ, " એમ મ્હને લાગ્યું. અને આ વાતની ખાત્રી કરવા હું એક દિવસ અંધારી રાત્રીએ

બધાં લાલાલ્હેરીઓની સાથે સંગીત સાંભળી ઘરભેગો ન થતાં હું તે રાતે તેજ મકાનમાં છૂપાઇ રહ્યો.

જ્યારે મધુરી નિદ્રાધીન થઈ ગઇ, ત્યારે હું છૂપી શોધ કરવા લાગ્યો. એટલામાં અચાનક મ્હારે કાને એક મંદ રૂદન ધ્વનિ પડયો. હું અવાજની દીશા તરફ ધીરે પગલે ગયો. અવાજ બહુજ નીચેથી અને ઉંડાણમાંથી આવતો હતો રામનું નામ લઇ હું મકાનના એક છૂપા ભોંયરામાં ઉતર્યો. મ્હેં ત્યાં શું જોયું ?

એક કમકમાટી ભરેલો દેખાવ. યુવરાજ મનુને બંદિવાન દશામાં પેલો નરરાક્ષસ મોહન ચાપખાનો માર મારી રહ્યો હતો. હું સિંહની માફક તેની ઉપર કૂદયો. મોહનને બેહોશ કરી મ્હેં યુવરાજને છોડવ્યા. અમે બંને બાળમિત્રો લાંબે વખતે એકમેકને ભેટયાં. મ્હારી પિસ્તોલ મ્હેં યુવરાજને આપી, જંગલમાં ન્હાસી જવાનું કહ્યું. તેઓએ દ્વાર બ્હાર પગ મૂકયો, અને હું જેવો યુવરાજની જગ્યાએ મોહનને બાંધી બહાર નીકળવા જતો હતો, તેવોજ પકડાઇ ગયો. યુવરાજ મનુની ન્હાસભાગથી જાગી ઉઠેલી મધુરી સેવકો સાથે ત્યાં આવી પ્હોંચી હતી. સ્નેહીને બચાવવા જતાં હું પોતેજ પકડાયો.

જ્યારે દુષ્ટ મોહન હોશમાં આવ્યો, ત્યારે તેણે પોતાના બે ચાંડાળ સેવકને મ્હને જંગલમાં લઇ જઇ કત્લ કરવાનો હુકમ આપી દીધો. મારાઓ મ્હને જંગલમાં લઇ ગયા. જ્યાંથી ગુલાબસિંહ ! તમે આવી મ્હને બચાવી લીધો. તમારી આજ્ઞાનુસાર મારાઓને મ્હેં મ્હારા કપડાં ઉતારી આપ્યાં. અને તેઓએ બદમાશ મોહનને તે બતાવી મ્હારૂં ખૂન કર્યું છે, એમ જુઠું કહ્યું.

તે પછી મ્હારૂં ખરૂં નામ છૂપાવી વીરાને વેશે હું તમારે ત્યાં રહ્યો. એક વખત આપના કામસર જતાં રસ્તામાં મ્હને મનુ મળ્યો. મ્હેં એને મ્હારો તમામ ઇતિહાસ કહી સંભળાવી સલાહ દીધી, કે "હાલ જ્યાં સુધી એ વેશધારી ડિટેકટીવ અને તેની બ્હેન ન પકડાય, ત્યાં સુધી આપણે ગુપ્તજ રહેવું" તેણે એ કબૂલ કર્યું. અને મ્હારા

કહેવાથી મનુએ સરિતા તટે ઝુંપડું બાંધી છુપે વેશે વેશધારી મોહનની તપાસ કરવા માંડી.

મનુને શોધવા વેશધારી મોહન મણીપુર આવ્યો, ત્યારે મનુએ ભાનુમતીના મ્હેલના મુખ્ય રક્ષકની નોકરી મળવી લીધી હતી. હવે મ્હને તમારા છૂપા સ્થાનની, અને તમારા જેવા વીરની ભારે ઓથ હતી. મ્હેં પણ તમારે ત્યાં છૂપા વેશે અને છૂપા નામે રહી એ બદમાશને પકડવા પ્રયત્નો શરૂ કર્યા.

ત્યારબાદ માતુશ્રી સરોજને પાણીમાંથી બચાવી મ્હેં મનુનેજ તેના ઝુંપડામાં સોંપ્યા, આજ મ્હારો ઇતિહાસ. મ્હારૂં ધારેલું કામ આજે પૂર્ણ થયું છે. આવતી કાલે યુવરાજ મનુ અને હું, અમે અમારા અસલ નામઠામમાં રાજપુરની પ્રજા સમક્ષ બ્હાર પડવા ધારીએ છીએ."

વીરાનો ઇતિહાસ અહીં પુરો થયો. બ્હારવટીઓ ગુલાબસિંહ તો સ્નેહીને ખાતર ! આટઆટલા ભોગ આપનાર ભાનુની તરફ જોઇજ રહ્યો. ખરેખર ! સંકટમાં સ્હાય થાય એજ સન્મિત્ર ! ભાનુ એવોજ સાચો સ્નેહી હતો,

પુષ્પઃ-૨૩ મું.

"હું બ્હારવટીઓ કેમ થયો.?"

હવે ગુલાબસિંહનો વારો હતો. પોતાનો ઇતિહાસ કહેતાં પ્હેલાં તે બોલ્યો. "ભાનુ ! ત્હારી માફક મ્હારો ઇતિહાસ બહુ લાંબો નથી. પરન્તું હૃદયવિદારક વધુ છે."

"હું બ્હારવટીઓ કેમ થયો ?"એનો જવાબ એકજ છે, "જગત્‌ના નિર્દય શ્રીમાનોને લઇને ! સત્તાધીશોને લઇને !"

જ્યારે હું સોળથી સત્તર વર્ષનો યુવાન હતો, ત્યારે મ્હારા માતા પિતા **વીર**પુરની જમીનદારીમાંથી લીલાલ્હેર કરતા હતા. **વીર**પુરમાં એક અમારાથી ઉતરતા શ્રીમાનની કન્યા સાથે મ્હારા પિતાએ મ્હારા લગ્ન કરવાની ના પાડી, તેથી તે અમારો શત્રુ બન્યો. પેટનો બળ્યો ગામ બાળે ! એ સુત્રાનુસાર જ્યારે તેનું પોતાનું તો કાંઇ અમારી સાથે ન ફાવ્યું. ત્યારે તેણે ગામની ખંડણી ઉઘરાવવા આવતા સુલ્તાનના સુબાને જઇ અમારી વિરૂદ્ધમાં ભંભેરણી કરી. સુબો તુર્તજ મ્હારા પિતાના ગામમાં આવી પ્હોંચ્યો. અમે એમની થાય એટલી પરોણાચાકરી કરી.

તે પછીદુશ્મનનાભમાવેલા સુબાએવાતછેડી,"જમીનદાર મહાશય! મ્હેં એવું સાંભળ્યું છે, કે હવે તમારા ગામની આવક વધી છે, તો આવતે વર્ષેથી તમારે ખંડણી પણ દોઢી ભરવી પડશે."

મ્હારા પિતાજીએ આ વાતનોઇન્કાર કર્યો.આ ગરમાગરમ તકરાર ચાલતી હતી, એટલામાં મ્હારી ચૌદ વર્ષની રૂપાળી બ્હેન "**વીર**મતી!" કંઇ કામ પ્રસંગે ત્યાં આવી અમે રજપૂત રહ્યાં એટલે ઘુંઘટનો રીવાજ તો સ્વાભાવિકજ હોય ! પણ મ્હારી બ્હેનને સુબો આ ઓરડામાં હશે! એની ખબર ન હતી, એટલે એ ખુલ્લે વદને આવી લાગી. વિષયી સુબાની નજર તેના ચંદ્રવદન ઉપર ગઇ. તે ચોંકયો.

એકાન્તમાં તેણે ધારે રહી મ્હારી કુમારી બ્હેનની માગણી મ્હારા પિતાની પાસે કરી. શું પૂછવું ? રજપૂત બચ્ચાનું લોહી એક વિષયાંધ મુસલમાનની આવી નીચ માગણી સાંભળીને ઉછળ્યા વગર રહે કે ? તેમણે સમશેર મ્યાનમૂક્ત કરી. સુબાને દ્વાર બ્હાર જવા ફરમાવ્યું.

આ અપમાનનો જવાબ અમને શું મળશે ? એની અમને આગળથી ખબરજ હતી. આપત્તીને સહવા અમે કમ્મર કસી તૈયાર થયા હતા. એટલામાં સુબો સુલ્તાનનો જમીન જપ્ત કરવાનો પરવાનો, અને સિપાઇઓ સાથે આવી પહોંચ્યો. મ્હારા પિતા તેની સ્હામે થયા, અને તેમાંજ વીરગતિ પામ્યા. પિતાજીના આકરા સોગંદે હું મ્હારી માતા તથા યુવાન બ્હેનનું રક્ષણ કરવા તેમને લઇ ગામ બ્હાર ન્હાઠો. પરન્તુ સુબાના માણસો મ્હારી બ્હેનની પૂંઠે પડયા. મ્હને ઘાયલ કરી તેઓ મ્હારી બ્હેનને ઉંચકી ગયા.

જંગલમાં એક ઝાડ તળે મ્હેં મ્હારી વૃદ્ધ માતાને ઇશ્વરને ભરોસે સુવડાવી. બ્હેનનેબચાવવા હુંઘાયલતોછતાંપાછોગામમાંદોડયો.ગામનાલોકો મ્હારા પિતાની આવી કફોડી સ્થિતિકરવા માટે સુબા અનેતેનામાણસોની સ્હામા થયા હતા. સત્તાધીશ સુબાએ આખા ગામને આગ લગાડી હતી. ચારેબાજુથી બળતા ગામલોકોનાઝુંપડાઓને હું બળતે જીગરે જોઇ રહ્યો. એટલામાં મ્હારી નજર સુબા અને તેના માણસો ઉપર પડી. તેમના હાથમાં મ્હારી બ્હેન હતી.સુબો ગામને ઉજ્જડ કરી પાછો ફરી રહયો હતો. હુંપણ એની પૂંઠે પડયો.

અધવચ્ચ રાત્રિ પડવાથી સુબાના માણસોએજંગલમાં તંબુ ઠોકયો અને જ્યારે રાત્રિને વખતે સુબાએ મ્હારી બ્હેન ઉપર બળાત્કાર કરવો શરૂ કર્યો. ત્યારેજ ઝનુની એવો હું ત્યાં જઇ ચઢયો. સુબાની ગરદન પકડી મ્હેં તેને નીચે નાખ્યો. તેનુંજ કાંતીલ ખંજર તેના પેટમાં ખોસી દીધું. પછી હું ફર્યો. પરન્તુ મ્હેં શું દીઠું ? મ્હારી બ્હેન ત્યાં ચત્તીપાટ પડેલી હતી હાય ! હું અભાગી વખતસર ન્હોતો આવી ચૂક્યો. મ્હારી બ્હેનનું શિયળધન તે નરાધમ સત્તાધીશથી લૂંટાઇ ચૂક્યું હતું. ભ્રષ્ટ ભગીનીને લઇ હું લાગલોજ રાતોરાત સુલ્તાન સમક્ષ દોડયો.

સુલ્તાનને મ્હેં આ ઘોર અત્યાચારની ફરિયાદ કરી. એટલામાં ત્યાં સુબાના સિપાઇઓ સુબાની લાસ લઇ આવી લાગ્યા.

વિષયી સત્તાધીશ સુલ્તાનની નજર પણ મ્હારી બ્હેનના સૌન્દર્ય ઉપર ઠરી ગઇ. તેણે મ્હને એકાન્તમાં બોલાવ્યો. પછી કહ્યું.

" ગુલાબસિંહ ! એકજ શર્તે ત્હને થયેલો તમામ અન્યાય હું પાછો ભરપાઇ કરી દેવા તૈયાર છું. અને હવે આ ત્હારી ભ્રષ્ટ થયેલ બ્હેનને તું મ્હારા જનાનામાં મોકલી દે. "

આથી વધુ હું ન સાંભળી શકયો. મ્હેં તેજ વખતે સુલતાનના કપાળમાં બળપૂર્વક એક મુકી ઠોકી દીધી. સુલતાનની આજ્ઞાથી મ્હને કેદ કરવામાં આવ્યો.

બીજેજ દિવસે મ્હેં સાંભળ્યું કે મ્હારી બ્હેને મ્હારા છુટકારા બદલ સુલતાન સાથે લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું છે. અરેરે ! આ બ્હેન ! કે જેને માટે મ્હેં આટઆટલું કર્યું ? કુળકલંકીની એ બ્હેનનું લોહી પીવા હું અધીરો બન્યો મ્હને શર્ત મુજબ જેલમાંથી છૂટો કરવામાં આવ્યો. પણ હું કયાંય ગયો નહી. એક વખ્ત એ રજપૂતાણીની કૂખ લજાવનાર પાપીનીને ઠાર કરવી, પછીજ જવું, એવા દ્રઢ નિશ્ચયથી મ્હેં સુલતાનને મ્હારી બ્હેન સાથે છેલ્લી મુલાકાત કરાવવા વિનવ્યો. મ્હારી અરજી સ્વીકારાઇ. હું જનાનામાં ગયો. ત્યાં મ્હારી બ્હેન સુલતાનની બેગમના ઠાઠમાં બાંદીઓ વચ્ચે મશરૂના ગલીચા ઉપર પડેલી હતી. બાંદીઓને વિદાય કરી, તેણે મ્હારી તરફ જોયું. મ્હને જોતાંજ તે બોલી, "આવ ! ભાઇ ! બેસ. "

પણ મ્હેં આ કલંકીની સ્હામું જોયું શુધ્ધાં નહી. ઉભારહેતાંજ કહ્યું, "વીરમતિ ! પાપીની! તને આ શું સુઝયું ?"

"ભાઇ!" તે બોલી, " તું એમ ધારે છે કે, હું સુલતાનની

બેગમ થઈને રહીશ ? ના. ના, જેવો તું રજપૂતનો દીકરો છે, તેવીજ હું પણ રજપુતાણીનું દૂધ ધાવેલી છું. ”

‘ તો પછી આ બધું શું ? ”

“ત્હારી મૂક્તિને માટે પ્રપંચ ”

એટલું કહી તે ઉભી થઇ ગઈ. ઝનૂનભેર તેણે પોતાની સાડીમાંથી ચળકતી કટારી ખેંચી કાઢી. જોતજોતામાં પેટમાં હુલાવી દીધી. હું જોતોજ રહ્યો. લોહીના ધોધમાં રંગાઇ બ્હેન ત્યાંજ–મ્હારી નજર આગળજ શબ તુલ્ય થઈ પડી.

બ્હેનની આ હિંમત જોઇને હું મુગ્ધ થયો. છેવટના બે આંસુ પાડી હું સત્વર ત્યાંથી નાઠો.

જ્યારે જંગલમાં આવ્યો, ત્યારે ઝાડ નીચે મ્હારી મૃત માતાનું શબ પડેલું હતું. રડી. પડયો દુનિયાથી કંટાળ્યો, અને છેવટ આપઘાતનો નિશ્ચય કરી. ડુંગર ઉપર આવ્યો. ત્યાં એકાએક એક યોગી પુરૂષે મને અટકાવ્યો.

તેણે મ્હારો હાથ જોયો. તે બોલ્યા, “ ત્હારા હાથમાં રાજ ચિહ્ન છે. એટલે તું ભવિષ્યમાં રાજા થશે, ત્હારા ભાગ્યમાં હજુ પંદર વર પર્યંત જંગલમાં ભટકવાનું છે. તે માટે તું આપઘાત કરવો છોડી દઇ બ્હારવટીયું ખેડ ! પણ આટલી શર્તે ! ગરીબોની ગરદન ઉપર છુરી મૂકી પૈસાદાર થનારને ત્હારે લૂંટવા ? પણ તેજ ધનથી ગરીબોને પોષવા બ્હારવટીઓ બનજે, છતાં પવિત્ર, દયાળુ અને પરોપકારી રહેજે ! દુઃખીને જોઇ ત્હારો આ વખત હંમેશાં સંભારજે.”

તેમના એ ઉપદેશ અનુસાર હું બ્હારવટીઓ બન્યો. તે પછી ચારેક વર્ષે એક ઝુંપડામાં એજ યોગીરાજ મૃત્યુ શય્યા પર પડ્યા હતા. તેમણે મરતાં મરતાં આ સદ્‌ગુણી કન્યારત્ન સરોજ મ્હા

હાથમાં સોંપ્યું. જે વખતે એ આશરે પંદર વર્ષની હશે. આ **યક્ષ-ભુવન** પણ તેમણેજ બતાવ્યું. તે પછી હું સરોજને લઇ અહીં રહ્યો. સરયુના જન્મ થયાં પછી અગીઆર વરસે ભાનુ ! ત્હને મ્હેં બચાવ્યો." તેર વર્ષની સરયુને છોડી એની માતા પાણીમાં પડેલી, જયારે મ્હારી વય પુરી છત્રીસની હતી.

"ત્યરે દેવી યોગીરાજને કયાંથી મળ્યા ?" ભાનુએ સવાલ કર્યો.

"તે એને પોતાનેજ પૂછી જો." ગુણેશસિંહે કહ્યું.

"ભાનુ !" સરોજ બોલી. એ હું પોતે પણ નથી જાણતી. જેમ એ બાબત મ્હેં મ્હારા પિતશ્રીને (યોગીને) કોઇ દિવસ નથી પૂછી, તેમ એમણે પણ મ્હને એ નથી કહી. કેવળ હું એટલુ જાણુંછું, કે યોગીદેવ મ્હારા પાલક પિતા હતા. તેમણે મ્હને બે વર્ષની ન્હાની વયમાંથી પાળીને ચૌદ વર્ષની કરી હતી."

"ત્યારે તમારા માબાપ વગેરે કોણ ? એ તમે કશુંજ જાણતા નથી ?"

"ના !"

"કેવું આશ્ચર્ય ?"

પુષ્પઃ—૨૪મું.

"છેવટ અને ઉપસંહાર."

(૧) પુષ્પઃ—૮ મામાં ભામિનીએ મધુરીના કાનમાં કહેલા શબ્દો. હુંજ તારો ભાઈ મોહન ઉર્ફે ડિટેકટીવ ભાનુ" હતા.

(૨) મનુકુમાર તથા ડિટેકટીવ ભાનુ પોતાના ખરા નામઠામમાં માં આવ્યા, ભાનુમતી મનુકુમારને વરી, રાજપુર સિધાવી. રાજપુરની ગાદી ભોગવી.

(૩) ભાનુમતી તથા ભાનુચંદ્રનાઅત્યાગ્રહે પેલા યોગીમહાત્માની ભવિષ્યવાણી સાચી પાડવા !બહારવટીઓ ગુલાબસિંહમણીપુરના મહારાજાના પદે વિરાજ્યો, જ્યારે સરોજ ! મણીપુરની મહારાણી બની.

(૪) સરોવરની સુન્દરી સરયુ અને ડિટેક્ટીવ ભાનુપ્રસાદના લગ્ન ધામધુમથી થયા. ગુલાબસિંહે કન્યાદાનમાં સ્નેહ–સરોવર અને યક્ષ–ભુવન સરયુ આપ્યાં. સરયુ તથા ભાનુએ ત્યાંજ નિવાસસ્થાન રાખી સ્નેહ–સરોવરની મઝા જીવનભર ચાખી.

(૫) રાજ્યગાદી મળતાંજ પિતા તથા બ્હેનનું વેર વાળવા ગુલાબસિંહે વીરપૂર ઉપર ચઢાઇ કરી. રાજપુરથી પણ મદદ આવી પ્હોંચી. સુલતાન મરાયો, અને એ ગાદી અંતે ગુલાબસિંહના અત્યાગ્રહે ભાનુએ ભોગવી.

વાંચક ! તું પણ આ કાલ્પનિક ગુલાબના ફૂલને ત્હારા હૃદય-સરોવરમાં રોપાવી. કોઇ સરોવરની સુન્દરી મળે તો તેની પાસે તોડાવી, સ્વપ્નમાંજ સુંઘજે ! અને હમેશ આ વાતો સંભારજેઃઅસ્તુ.

સમાપ્ત.

ચમ્પા.

(વાંચો) સચિત્ર સાડાત્રણ ભાઈબંધ. કીંમત ૦—૮—૦

(વાંચો) સચિત્ર પ્રેમદીપ કે રૂપ ? કીંમત ૦—૮—૦

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.
ઘીચીરોડ—અમદાવાદ.

સચિત્ર **ઝેરની પ્યાલી.** ભાગ બીજો

પ્રકાશક—[illegible] મોતીલાલ શાહ, [illegible] અમદાવાદ.

સચિત્ર **ઝેરની પ્યાલી.** ભાગ બીજો

પ્રકાશક- મુકુંદલાલ રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ, [illegible] અમદાવાદ.